

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Klára Kohoutová

Volnočasové aktivity dětí předškolního věku

Olomouc 2024

PhDr. Jitka Petrová, Ph.D.

vedoucí DP

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Volnočasové aktivity dětí předškolního věku vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Jitky Petrové, Ph.D. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 25.3.2024

.....

Bc. Klára Kohoutová

OBSAH

ÚVOD	6
1 VOLNÝ ČAS	8
1.1 Historie volného času	10
1.2 Volný čas dětí	12
1.2.1 Volný čas u předškolního dítěte	13
1.3 Funkce výchovy ve volném čase	15
1.3.1 Výchovně-vzdělávací funkce	15
1.3.2 Zdravotní funkce	15
1.3.3 Preventivní funkce.....	16
1.3.4 Sociální funkce	17
2 PŘEDŠKOLNÍ VĚK	18
2.1 Vývoj základních schopností a dovedností	19
2.2 Charakteristika pětiletého dítěte	20
2.2.1 Komunikační dovednosti.....	20
2.2.2 Motorický vývoj	21
2.2.3 Socializace a kognitivní schopnosti	22
2.3 Charakteristika šestiletého dítěte	24
2.3.1 Komunikační dovednosti.....	25
2.3.2 Motorický vývoj	26
2.3.3 Socializace a kognitivní schopnosti	27
3 ROLE MŠ V ŽIVOTĚ DÍTĚTE	30
3.1 Cíle předškolního vzdělání	31
3.2 Vliv mateřské školy na rozvoj dítěte předškolního věku	33
3.3 Místo hry v mateřské škole.....	37
4 RODINA A VOLNÝ ČAS DĚTÍ	42
4.1 Význam volnočasových aktivit v rodině	43
4.2 Význam volného času ve výchově	45
4.3 Zájmové kroužky v životě dítěte	46
5 PRAKTICKÁ ČÁST	49
5.1 Cíle výzkumu.....	49
5.2 Výzkumný problém a výzkumné otázky	50
5.3 Výzkumný vzorek.....	51

5.4	Metody výzkumu	51
5.5	Časový harmonogram výzkumu	52
5.6	Analýza výzkumu a interpretace výsledků	53
6.6.1	Zájmové kroužky v životě dítěte	54
6.6.2	Postoj rodičů k volnému času jejich dětí	56
6.6.3	Rodinný život	57
6.6.4	Den předškolního dítěte	59
5.7	Výzkumné závěry	61
5.7.1	Kazuistiky dětí	64
5.8	Diskuze	71
ZÁVĚR		75
Seznam použité literatury		77
	Bibliografické zdroje	77
	Odborné časopisy	80
	Elektronické zdroje	81
	Seznam zkratk	83
Seznam tabulek		84
Seznam příloh		85
ANOTACE		103

Poděkování

Děkuji PhDr. Jitce Petrové za odborné a metodické vedení, za její laskavý přístup a podnětné rady, které mi poskytla při vedení této diplomové práce. Ráda bych také poděkovala respondentům, kteří se zapojili do výzkumného šetření.

ÚVOD

Práce se zabývá tématem volnočasových aktivit v životě předškolního dítěte. Dětství je obdobím sociálního, kognitivního i fyzického vývoje, kdy je volný čas mimo strukturované vzdělávací aktivity zásadní pro formování dovedností dětí a také jejich osobnosti. Volný čas za posledních několik let prošel změnami a posuny, které jsou spojeny se společenským vývojem. Děti už netráví volný čas na tradičních venkovních místech tak, jako to bývalo za dob našeho dětství. Ať už jsou důvody této změny jakékoliv, od vzrůstu kriminality, masivního nástupu informačních technologií až po nedostatek času ze strany rodičů kvůli spoustě povinností, které jsou na nás v dnešní době kladeny, vše se odráží v životním stylu současných českých rodin. Toto téma jsem si vybrala proto, že jako učitelka v mateřské škole jsem v neustálém kontaktu s předškolními dětmi a vidím, kolik času tyto děti tráví v zájmových kroužcích, které ve většině případů probíhají v odpoledních hodinách mimo mateřskou školu, kterou děti navštěvují. Stráví tedy celý den v mateřské škole, některé mnohdy až do pozdních odpoledních hodin, a potom je ještě čeká další „povinnost“ v podobě zájmového kroužku, kde stráví další minimálně hodinu a po kterém už v nabitém dni dítěti nezbyde moc času na to pohrát si nebo jít na procházku s rodiči, protože těm volnočasové aktivity dětí také svým způsobem ubírají jejich čas a jako dospělí mají kromě svého zaměstnání také spoustu dalších povinností v domácnosti. Říkám si proto, zda není v pěti letech dítěte ještě příliš brzo na to věnovat se tolika zájmům, když klíčové pro předškolní dítě je především to, aby mu rodiče věnovali čas, byli s ním a byli tu pro něj.

Předložená diplomová práce si neklade za cíl zjistit, zda je účast předškolních dětí v zájmových kroužcích špatně nebo ne ale jejím cílem je charakterizovat tuto problematiku a popsat, jak současné dítě navštěvující mateřskou školu tráví svůj volný čas, což je také hlavním cílem výzkumu, který je popsán v druhé části této práce. Výzkum má kvalitativní charakter a opírá se o metodu hloubkového rozhovoru, který byl proveden s rodiči předškolních dětí, aby bylo možné zjistit relevantní informace k dané problematice a také zároveň zjistit, jak tráví svůj volný čas nejen dítě samotné, ale také jeho rodina.

První část práce má teoretický rámec, který se věnuje charakteristice volného času, jeho proměnám a významu v životě jedince. Samostatná kapitola se věnuje charakteristice předškolního věku a vývoji schopností a dovedností dětí v tomto období. Důkladněji jsou rozebrány specifika pětiletého a šestiletého dítěte a funkce výchovy ve volném čase. Role mateřské školy v životě dítěte je zde popisována jako klíčový faktor ovlivňující rozvoj

v předškolním věku, stejně jako místo hry v životě dítěte a její vliv na rozvoj dětské kreativity a sociálních dovedností. Důležitou součástí práce je také kapitola o rodině a významu volnočasových aktivit v rodině. Tímto způsobem se diplomová práce snaží přispět k hlubšímu porozumění významu volného času a volnočasových aktivit v životě dětí předškolního věku.

1 VOLNÝ ČAS

Slovní spojení volný čas můžeme každý chápat úplně jinak. V někom tato slova vyvolávají pocit radosti, protože si představí, že vykonává aktivitu, která mu je něčím příjemná, ať už jde o sportování, umělecké aktivity, návštěvu různých zájmových kroužků nebo jen procházku v přírodě, čtení napínavé knihy či návštěvu příbuzných nebo přátel. Každopádně tento člověk ví, že na jakoukoliv aktivitu, kterou zrovna chce vykonávat, má dostatek času, nemusí řešit vstávání do práce, nečekají na něj žádné jiné každodenní povinnosti a tato myšlenka v něm zanechává jistý pocit radosti, úlevy a spokojenosti. Takto volný čas mohou vnímat lidé, kteří jsou dospělí, pracují a zatím nemají děti. Tato diplomová práce ovšem není o dospělých lidech, nýbrž o dětech předškolního věku a o tom, jak tráví volný čas ony. Zeptala jsem se proto dětí ve věku 4–5 let na to, jak slovní spojení volný čas vnímají ony, zda ví, co tato dvě slova znamenají.

„Jsem doma. Nemusím do školky a hraju si s bratříčkem.“

„Volný čas budu mít zítra, půjdu po obědě, protože pojedeme do zoo. Nechodím do školky a nemusím na procházku.“

„Volno mám, když nejedu ani na gymnastiku, ani na zpívání, ale můžu být doma a hrát si.“

I z odpovědí dětí jde cítit, že své volno vnímají především jako chvíle, které netráví v mateřské škole, což je v jejich věku jediná povinnost, kterou „musí“ dodržovat, stejně jako my dospělí se těšíme, že si po celém dni stráveném v práci můžeme odpoledne chvilku odpočinout a vyhlížíme nadcházející víkend, kdy máme volnější program a trávíme čas tím, co máme rádi.

Pávková (2001, s. 15) nahlíží na volný čas podobně: *„Volný čas můžeme chápat jako opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.“*

Kostelanský (2013) také uvádí, že je to čas svobody a volnosti, kdy může jedinec vykonávat činnosti, které ho zajímají. Čas bez pravidel, povinností, příkazů a závazných způsobů chování. Obyčejně do volného času zahrnujeme rekreaci, odpočinek, zájmové činnosti, zábavu. Obdobný názor na volný čas má také Stodůlková a Zapletalová (2011), které navíc zdůrazňují, že do volného času nepatří činnosti, jež patří do základní péče o zevnějšek,

ani existenční činnosti, jako je jídlo, spánek, hygiena. Dále uvádějí, že do volného času nezahrnujeme povinné vzdělávání ani povinnosti, které souvisí s chodem rodiny

Přesnější charakteristiku nabízí Hofbauer (2004). Volný čas vymezuje jako činnost, do které člověk vstupuje s očekáváním a účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí. Zároveň mu tato činnost přináší uspokojení a příjemné zážitky. Někdy se také může označovat jako čas, který nám zbyde, když si splníme všechny pracovní i nepracovní povinnosti.

Jelikož lze volný čas chápat různě, je potřeba zamyslet se nad třemi faktory, které ovlivnily tento pojem i vývoj volného času jako takového. Vznik pravidelné pracovní doby je prvním z těchto faktorů, oddělily se od sebe dny a hodiny pracovní a dny volna. Období industrializace znamenalo nárůst pracovní doby, tedy faktor druhý. Třetím a posledním faktorem je osvícenská idea svobody jako základ moderního pojetí volného času (Kaplánek a kol., 2017).

Volný čas je pro nás dobou rekreace, odpočinku, zábavy nebo dobrovolného sebevzdělávání. Neméně důležitou součástí volného času jsou také naše zájmy a koníčky, tedy zájmové činnosti. Pro většinu lidí mají slova volný čas příjemný zvuk, vyvolávají v nás příjemné představy a spojujeme si je s příjemnými aktivitami, případně s příjemným nicneděláním, odpočinkem (Pávková in Bendl a kol., 2015).

V širším slova smyslu můžeme volný čas chápat jako veškerý čas mimo pracovní dobu, patří sem tedy i jídlo, spánek, cesta do práce nebo péče o tělo. V užším slova smyslu v sobě volný čas nezahrnuje časové úseky, které jsou spojeny s prací, spánkem ani odpočinkem. Dokonce sem nepatří ani činnosti, které jsou běžné v denním programu jednotlivce (Kaplánek, 2012).

Z výše uvedených definic lze tedy říci, že volný čas má především tyto charakteristické znaky:

- Je to čas, který člověk vyplňuje dobrovolnou činností – dělá, co chce.
- Činnosti, které člověk ve volném čase vykonává, mu přinášejí radost.
- Volný čas můžeme využít nejen k zábavě a odpočinku, ale také k realizaci zájmových činností, osobnostnímu rozvoji.

Hájek a kol., (2008) rozděluje čas, který mají lidé ve svém životě k dispozici, na volný, vázaný a pracovní. Volný čas je čas, který nám zbyde, když si splníme své pracovní povinnosti. Vázaný čas (polovolný) se pojí s činnostmi, které vykonáváme každý den (spánek, jídlo, hygiena). Volný čas je pak ten, který nám zbyde po splnění povinností, které máme v čase pracovním a vázaném.

1.1 Historie volného času

Stejně jako práce patří k lidskému životu odjakživa i volný čas. V minulosti byl však spojován s bohatšími vrstvami společnosti, protože chudší lidé si nemohli dovolit trávit svůj čas nečinnostmi, procházkami, sportem nebo kulturními aktivitami – museli vydělávat a zabezpečit tak své rodiny, které měly daleko více členů, než tomu je dnes. V průběhu 19. století se však díky rozvoji průmyslu a vzniku práce s pevným pracovním časem začal volný čas stávat běžnějším pro všechny lidi (Vyhnálková, 2013).

Začátek zkoumání volného času spadá až do šedesátých let 20. století, ale volný čas je spojen s lidskou společností prakticky od počátku lidské existence. Zejména z období pravěku nemáme žádné konkrétní informace o tom, jak lidé trávili svůj volný čas – i když se z tohoto období dochovaly různé sošky a malby, není jisté, zda byly vytvořeny během trávení volného času nebo jako součást přípravy k lovu. Ze starověku už víme více o tom, jak lidé trávili svůj volný čas, a to zejména na území starověkého Řecka a Říma. Aristoteles se zabýval otázkou volného času a tvrdil, že „blaženost předpokládá volný čas“ – podle něj by se jedinec měl ve svém volnu věnovat především přemýšlení, úvaze i správě státu. V dnešní době je pro nás hra a odpočinek součástí volného času, ale ve starověku hra a odpočinek do volného času nespádaly, neboť Aristoteles tvrdil, že jsou spjaty s prací, ať přímo, nebo nepřímo. Nejznámější aktivitou ze starověku jsou divadelní hry, dále pak hry olympijské, které přetrvaly dodnes – s velkou obměnou. Z římské kultury můžeme zmínit gladiátorské hry, které jsou pasivní volnočasovou aktivitou (Janiš ml., 2009).

Verdon (2003) uvádí, že i když ve středověku nebylo tolik volného času jako takového (lidé v té době potřebovali odpočinek a zábavu, protože pracovali naplno), uměli si najít způsob, jak se pobavit a nabrat síly pro další náročnou práci. Mezi oblíbené aktivity lidí ve středověku patřilo trávení času v přírodě, účast na různých turnajích či hostinách, návštěva divadelních představení, kejklířů. Samotný koncept volného času předpokládá jistou dávku

svobody. Na venkově se lidé bavili hlavně během svátků, které se slavily různě po celý rok, zatímco obyvatelé měst během svého volného času mohli sledovat pouliční představení, vystoupení šlechty nebo divadelní představení.

Církev v době středověku měla významný vliv na využívání volného času. Zrušení některých sportovních aktivit bylo jedním z projevů tohoto vlivu. Nicméně lze říci, že církev nepřímou přispěla ke vzniku rytířských turnajů, neboť z důvodu osvobození Svaté země se podniklo několik křížáckých válek. Rytířské turnaje se odehrávaly i mezi rytíři navzájem, předváděli například různé taktiky boje, ale vynález střelného prachu znamenal zánik těchto turnajů, protože rytířský stav už nebyl potřebný (Janiš ml., 2009). Ve své další publikaci Janiš (2017) uvádí, že velmi významnou osobností, která přispěla k rozvoji volného času, byl italský renesanční pedagog Vittorino Ramboldini da Feltre. Podařilo se mu založit tzv. Dům radosti, což prakticky byla škola v přírodě. Dům se nacházel u jezera, své žáky učil plavání, jízdě na koni i střelbě z luku. Kombinoval tělesný rozvoj s učením starých antických myslitelů a dalších poznatků. Tělesné tresty zde nebyly kromě lhářů a pokrytců vůbec užívány. Učitelé se účastnili her a aktivit dětí, byli si velmi blízcí. Snažili se tak o pozitivní ovlivňování trávení volného času.

Podle France a Knapíka (2013) došlo v letech 1957–1967 k nárůstu volného času, který výrazně ovlivnil životní styl. Navzdory ideologickým představám, že volný čas by měl být využíván převážně pro společenské angažovanosti, sebevzdělávání a tělesnou aktivitu, realita byla odlišná. Mladí lidé se stále více přizpůsobovali v trávení volného času svým vrstevníkům z jiných evropských zemí a trávili ho „patologickými“ způsoby, jako je alkoholismus, počátky narkomanství i tzv. chuligánství.

V sedmdesátých letech dvacátého století vzniká organizace nazvaná Project Adventure, která se zaměřuje na využití zážitkové pedagogiky ve školství. Tento koncept však není nový, v 17. století na něj poukázal, byť nepřímou, J. A. Komenský. Ten přisuzoval hře velký význam a chtěl, aby škola byla místem vzdělání i zábavy. V jeho díle *Didactica magna* navrhoval přidávat do vyučování přestávky, které by byly vyplněny veselou zábavou nebo hrou, hudbou a dalšími zábavnými aktivitami (Franc, Knapík, 2013).

Vznik kapitalismu měl za následek oddělení pracovní doby a volného času. Na rozdíl od středověku, kde byla produktivní práce považována za prostředek k zajištění základních potřeb a byla morálně ceněna, volný čas byl ale považován za hřích a měl být využit

především ke zlepšení duchovního života a k náboženským aktivitám. Kapitalismus ve dvacátém století pozbyl náboženský základ (Kaplánek a kol., 2017).

V historii se postupně vyvíjel pohled na volný čas a jeho využití. V minulosti byl volný čas vnímán jako nebezpečí pro mravnost a produktivitu, zatímco dnes je vnímán jako nutná součást života a našeho rozvoje. V průběhu 20. století se objevily různé organizace a myšlenky, jak využít volný čas ke zlepšení života a vzdělání. Nicméně se s nárůstem volného času v našich životech bohužel objevily i nové problémy – patologické formy trávení volného času. Celkově lze říci, že využití volného času je stále aktuálním tématem a jeho správné využití je důležité pro kvalitní a zdravý život.

1.2 Volný čas dětí

Naše společnost se neustále proměňuje a spolu s ní se mění také náš životní styl. Jsou na nás kladeny daleko větší nároky jak v pracovním, tak osobním životě. V dnešní době máme spoustu možností, jak svůj volný čas naplnit. Technologie nám nabízí široké spektrum zábavních aktivit, jako jsou hry na počítači, sledování televizních pořadů nebo filmů, poslech hudby a v nemalé řadě také využívání sociálních médií ke komunikaci s přáteli a rodinou. S rostoucím povědomím o důležitosti zdraví a fyzické kondice se stále více lidí snaží trávit volný čas aktivně, ať už sportováním, cvičením, turistikou nebo jinými venkovními aktivitami. Můžeme říci, že volný čas dnešní doby nabízí lidem spoustu možností, jak mohou trávit svůj čas, samozřejmě to závisí na individuálních zájmech každého z nás.

Vzhledem k charakteru této práce je potřeba objasnit určitá specifika volného času u dětí. Z hlediska dětí a mládeže zahrnuje volný čas odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmovou činnost a dobrovolnou společensky prospěšnou činnost. K těmto činnostem musíme přiřadit také časové ztráty, které s nimi přímo souvisí, může to být např. čekání na autobus při cestě do zájmového kroužku (Novotná, 2017).

Tatáž autorka se také zmiňuje o zvláštностech volného času dětí a mládeže. Součástí volného času dětí nejsou činnosti zabezpečující existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena) a od dospělých se liší hlavně svým obsahem, rozsahem, mírou samostatnosti a závislosti a také nevyhnutelností pedagogického ovlivňování. Toto ovlivňování je u dětí v otázce volného času velice žádoucí (Novotná, 2017).

Hájek a kol. (2008) uvádí, že aby takovéto pedagogické ovlivňování bylo účinné, je potřeba ho provádět nenásilně, nabízet dětem pestré a zajímavé aktivity a především tyto aktivity vykonávat dobrovolně. Míra ovlivňování volného času pak záleží na věku dítěte, charakteru rodinné výchovy a na tom, jak je dítě sociálně a mentálně vyspělé.

Hájek a kol. (2008) se také zmiňuje o specifikách volného času u dětí, kterými se odlišují od dospělých. Uvádějí tyto znaky:

- Rozsah volného času – děti mívají více volného času než dospělí, někdy ho mají dokonce nadbytek. Existují ovšem i děti, které mají volného času nedostatek.
- Obsah volného času – volnočasové aktivity dětí a mládeže jsou většinou rozmanitější a pestřejší než aktivity dospělých – vzhledem k již zmíněnému většímu rozsahu volného času a věkovým zvláštnostem.
- Míra samostatnosti ve volném čase – s rostoucím věkem si je dítě schopno organizovat svůj volný čas samo, ale neměli bychom se (ať z pozice rodiče či pedagoga) přestat zajímat o to, jakým způsobem svůj volný čas tráví.

V oblasti volného času dětí se vyskytují různé aktivity, které mohou být pozorovány i u dospělých. Nicméně tři aspekty volného času - zábavu, kompenzaci a rozvoj osobnosti - u dětí získávají trochu odlišnou rovinu. Dítě se stále formuje a každá činnost, které se účastní, a každý vliv, který na něj působí, má významný dopad na jeho osobnost. Proto by měla každá aktivita, kterou dítě vykoná ve svém volném čase, splňovat tři podmínky: být zábavná, poskytnout odpočinek a přispět alespoň trošku k formování jeho osobnosti (Babiáková a kol., 2007).

1.2.1 Volný čas u předškolního dítěte

S moderním způsobem života se často setkáváme se stresovými situacemi, rychlým tempem a malým množstvím času na trávení volného času. To může mít vliv i na rodiny s předškolními dětmi, kdy rodiče potřebují najít způsob, jak využít svůj čas s dětmi, aby pro ně byl co nejvíce hodnotný a přínosný. Existují ovšem také rodiče, kteří se snaží najít různé aktivity a kroužky pro své děti již ve velmi nízkém věku, aby jim poskytli příležitost pro rozvoj nových schopností a společenskou interakci s ostatními dětmi. Tyto aktivity jsou ale často plné stimulů, zvuků a vjemů, což může být pro velmi malé dítě příliš mnoho a může

pociťovat stres. Navíc dítě potřebuje dostatek času pro odpočinek a prostor na volnou hru, která je pro jeho vývoj důležitá. Je potřeba, aby rodiče věděli, co je pro děti dostatečné a kdy může dojít k přetěžování jejich kapacit. Míra zátěže se může lišit u každého dítěte, a tak rodiče musí dbát na reakce a potřeby každého jednotlivého dítěte. Místo toho, aby se snažili zaplnit volné chvíle dítěte různými kroužky, mohou mu rodiče nabídnout volnou hru nebo vymyslet aktivitu vhodnou pro jeho růst a vývoj a vykonávat ji společně s ním.

„Ustavičné cílevědomé aktivizační působení dítě mobilizuje a ve stálém souboji s časem je posunuje dopředu. Dítě je vedeno k tomu, aby soustředilo energii na rychlé a co nejefektivnější okamžité výsledky, které brání jeho svobodné volbě. Pod tlakem vnějšího prostředí, který (s nejlepšími úmysly) vytvářejí dospělí, se proto dítě často musí části své svobody a spontánní volby vzdát.“ (Hejlová et al., s. 34, 2013)

Koucká v poskytnutém rozhovoru v roce 2017 v článku „Současní rodiče jsou aktivní a mají vysoké nároky“ poukázala na fakt, že děti mají dnes méně neorganizovaného času. Jejich poměr organizovaných aktivit převyšuje ty neorganizované. Už téměř nejde vidět to, co pro naši generaci bývalo běžné a zcela samozřejmé – že si děti hrají jen tak venku a nepotřebují k tomu žádného lektora, vedoucího, učitele. Uměly se zabavit samy, bez pravidel a dozoru dospělých. Nároky rodičů stále stoupají, snaží se své dítě všestranně rozvíjet, a proto všechny ty flétničky, sportovní kroužky, výtvarky a angličtiny. Bohužel už si spousta rodičů neuvědomuje, že to hlavní, co by se mělo v předškolním věku rozvíjet, je jeho osobnost.

Matějček (2005) uvádí, že dítě k dobrému psychickému vývoji potřebuje dost podnětů, smysluplný svět a životní jistotu. Dále pozitivní identitu a otevřenou, jasnou budoucnost.

Důležitější než to, zda umí dítě v 6 letech hrát na hudební nástroj, plynule anglicky nebo zda dochází do 4 pohybových kroužků, by mělo být pro rodiče to, že z jejich syna či dcery vyroste zdravá a harmonická osobnost, která bude mít rozumné životní hodnoty a rozvinuté vztahy s okolím a vrstevníky. Očekávání rodičů, že jejich dítě přeci musí něco dokázat, musí se chovat správně ve společnosti, musí mít určité zájmy, stále stojí nad tím, že by se dítě mělo vyvíjet tak, jak samo chce, a že jeho největší starostí v předškolním věku by měla být hra a ambice rodičů by měly ustoupit stranou tak, aby svému potomkovi umožnili prožít bezstarostné dětství.

1.3 Funkce výchovy ve volném čase

Výchova ve volném čase má své zvláštnosti i funkce. Jelikož jde o výchovu mimo vyučování, jsou tyto funkce specifické a plní především funkci výchovně-vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální. Míra jejich naplnění je pak dána charakterem jednotlivých organizací a institucí, ve kterých tato výchova probíhá.

1.3.1 Výchovně-vzdělávací funkce

Podle Pávkové (2002) a Hájka (2011) se na tuto funkci klade obzvláště velký důraz, a to proto, že posláním jednotlivých institucí i rodiny je rozvíjení schopností dětí, mládeže. Mají je také usměrňovat, formovat jejich morálních vlastností a žádoucí postoje, uspokojovat jejich potřeby a zájmy. Když dětem poskytneme pestrou a zajímavou nabídku činností, motivujeme je pak k tomu, aby svůj volný čas využívali tak, jak je společensky žádoucí – aby získávaly nové znalosti, dovednosti a vědomosti, aby v zájmových činnostech nacházely pocit uspokojení a příležitost k seberealizaci. Získáváním nových znalostí a dovedností se u dětí a mládeže rozvíjí jejich poznávací procesy, roste předpoklad celoživotního vzdělávání.

Také podle Babiakové, Brindzy a Ďurošové (2007) se děti v předškolním a mladším školním věku prostřednictvím zájmových činností motivují k tomu, aby svůj volný čas využívaly hodnotně. Výchovně-vzdělávací funkci pak limitují tyto faktory: věk, pohlaví, zdravotní stav nebo regionální zvláštnosti. Stejně jako Pávková a Hájek i tyto autorky poukazují na fakt, že výchovně-vzdělávací činnosti ve volném čase přispívají k rozvoji poznávacích procesů a postupně k celoživotnímu vzdělávání.

1.3.2 Zdravotní funkce

Především v mateřské škole je kladen důraz na pobyt dětí venku, ať už formou zdravotních vycházek nebo návštěvou školního hřiště či zahrady mateřské školy. Pobyt na čerstvém vzduchu má nesporné pozitivní účinky na zdraví dětí, ať už jde o samotný pohyb, který dítě vykonává, otužování těla nebo o odpoutání se od pracovní zátěže při vykonávání řízené činnosti.

Kocová in Kostelanský (2013) říká, že z psychohygienického hlediska je důležitá samotná existence volného času. Pokud člověk nemá dostatek možností k odpočinku a

kompenzaci zátěže a povinností nebo pokud má člověk dlouhodobě nedostatek volného času, škodí svému fyzickému i duševnímu zdraví. Pro dětský organismus je přiměřený rozsah volného času v denním režimu s možností odpočinku, uvolnění a rekreace nesmírně důležitý. Do této oblasti spadají také neorganizované aktivity jako hra, setkávání s kamarády, četba, poslech hudby i takzvané nicnedělání, oddych podle vlastních představ.

Zdravotní funkci plní rodiče a instituce především tím, že ovlivní režim dne dítěte tak, aby v dítěti vytvořili návyky ke zdravému životnímu stylu. Dětem by mělo být umožněno pobývat v prostředí, ve kterém se cítí dobře, s oblíbenými lidmi a měly by prožívat radost a uspokojení z činnosti, která je baví (Pávková a kol., 2008). Stejný názor zastává také Babiaková (2007).

Ta dále říká, že ke zdravému vývinu dítěte, ať už fyzickému nebo duševnímu, přispívá také příjemné a estetické prostředí školského nebo mimoškolského zařízení a příjemní lidé, se kterými se dítě setkává.

1.3.3 Preventivní funkce

U dítěte, které vhodně využívá svůj volný čas a věnuje se svým zájmům, je méně pravděpodobné, že podlehne špatným vzorům a že se u něj projeví některé ze sociálně patologických jevů, jakými jsou například šikana, lhaní, krádeže, vandalismus, experimentování s drogami a další. Vhodně zvolené volnočasové aktivity nám mohou sloužit jako nespécifická primární prevence, která je celkově efektivnější než prevence sekundární nebo terciární – je levná a účinná. Je lepší negativním jevům předcházet, než je napravovat (Pávková, 2014).

Odbor pro mládež Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (2002) ve své publikaci *Volný čas a prevence u dětí a mládeže* uvádí, že: „...základním principem strategie prevence nežádoucích sociálně patologických jevů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy je výchova dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu, k osvojení si pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti, k odmítání všech forem sebedestrukce a porušování zákona“. Také poukazují na fakt, že nelze každou volnočasovou aktivitu považovat za prevenci a nemůžeme od těchto aktivit očekávat záruku úspěchu v prevenci a tlumení sociálně patologických jevů. Kvalitní realizace zájmů a potřeb dítěte v oblasti volnočasových aktivit pak patří do oblasti sociálního učení.

1.3.4 Sociální funkce

Dle Bendla (2015) je sociální funkce plněna nejčastěji zajištěním bezpečnosti a hlídáním dětí v době mimo vyučování, kdy na ně nedohlíží rodiče nebo jiní rodinní příslušníci. Dalšími možnostmi naplnění sociální funkce je seznámení se s novými jedinci v zařízeních pro volný čas a získávání nových sociálních rolí – vhodné hlavně pro děti z problematického rodinného prostředí. Všechny děti mají totiž právo na pozornost pedagoga a vybavení zařízení.

Zajímavý pohled na různé role, které volný čas může hrát v našem životě, přináší také Horst W. Opaschowski. (in Hofbauer, 2004). Jeho další dělení funkcí volného času otevírá pohled na to, jak těchto volných chvil můžeme využít pro různé účely:

- rekreace – uvolnění, odpočinek,
- kompenzace – odstranění zklamání,
- výchova a vzdělávání – sociální učení,
- kontemplace – hledání smyslu života,
- komunikace – kontakty, partnerství,
- participace – podílení se na vývoji společnosti,
- integrace – vzrůstání do společnosti,
- enkulturace – kulturní rozvoj, tvořivé vyjádření prostřednictvím např. umění, sportu

2 PŘEDŠKOLNÍ VĚK

Předškolní období označuje časové období od tří do šesti let, ale šestileté děti, které navštěvují školu, se již do této kategorie nepočítají. Toto období je pro dítě neuvěřitelně důležité z hlediska sociálního vývoje, protože nejde jen o přípravu na vzdělání (jak by název naznačoval), ale především o přípravu na pozdější dospělý život (Matějček, 2001 in Hoskocová, 2006).

Rozdělení dětí podle věku:

Tab. 1: Rozdělení dětí podle věku

Období novorozenecké	- od narození do 28. dne života dítěte
Období kojenecké	- od 1. měsíce do 1. roku dítěte
Období batolecí	- od 1. roku do 3. roku dítěte
Období předškolního věku	- od 3. roku do 6.–7. roku dítěte (do nástupu dítěte do první třídy)
Období školního věku	- od 6.–7. roku do 15.–16. roku dítěte (do konce povinné školní docházky)
Období adolescence	- od 15. roku dítěte do 18. roku dítěte

Zdroj dat: Vacušková, Ryšavá, Vacuška, 2003, str. 43

Pedagogický slovník (2001) charakterizuje předškolní období jako vývojové období dítěte od dovršení třetího roku věku po vstup do školy, tzn. do dovršení šestého roku života, pokud nemá dítě z nějakého důvodu odloženou školní docházku. V tomto věku děti obvykle navštěvují mateřskou školu, která je má připravit na vstup do školy. Rodinná výchova ale stále zůstává základem, mateřská škola na ní staví a napomáhá dalšímu rozvoji dítěte v mnoha oblastech.

Langmeier a Krejčířová (2006) poukazují na pojetí, kdy se jako předškolní věk označuje celé období od narození, a to někdy i včetně vývoje prenatálního, až do vstupu do školy. Bohužel má takovéto pojetí svá úskalí – především to, že se vývojové potřeby všech dětí v prvních šesti letech jejich života nepřipustně srovnávají a ignorují se podstatné rozdíly, které můžeme pozorovat mezi batolaty a dětmi mezi třetím a šestým rokem života. Proto je třeba pojednávat o tříletém období před vstupem do školy zvlášť a všimnout si jeho významných charakteristik, které jsou odlišné od etap předcházejících i od následujícího věku školního.

Předškolní období je podle nich „věkem mateřské školy“, ale nelze ho chápat pouze takto, protože mnoho dětí do mateřské školy vůbec nechodí a rodinná výchova je na prvním místě.

Významným úkolem předškolního období je překonání prelogického¹ a egocentrického² dětského myšlení. Úspěšné překonání pak tvoří předpoklad k nástupu do školy, což je velmi důležitý vývojový mezník v životě dítěte. Trvá od 3 přibližně do 6 let a konec této fáze není určen pouze fyzickým věkem, ale především sociálně – nástupem do školy. Ten sice s věkem dítěte souvisí, někdy se však může měnit v rozmezí jednoho i více let. Charakteristické je pro tento věk postupné uvolňování vázanosti na rodinu a rozvoj aktivit, které už nejsou tak samoúčelné a umožňují dítěti prosadit se a uplatnit ve vrstevnické skupině (Vágnerová, 2000).

Z výše uvedených charakteristik tedy můžeme říci, že předškolní období trvá v lidském životě od 3 do 6 let, nemůžeme ho datovat již od narození, a přestože má v tomto období pro život dítěte mateřská škola významné postavení, na prvním místě stále zůstává výchova v rodině. Dítě se ale začíná osamostatňovat a prosazovat mezi svými vrstevníky.

2.1 Vývoj základních schopností a dovedností

Všechny děti mají společné tělesné a psychické potřeby, bez ohledu na to, zda se vyvíjejí normálně, typicky, nebo mají vývojové poruchy či vyšší riziko vývojových problémů. Tyto základní potřeby musí být naplněny, aby děti mohly prosperovat a rozvíjet se dle svých nejlepších schopností. Psychologové tvrdí, že prvních několik let života hraje klíčovou roli v celém pozdějším životě, protože dítě se v tomto období rychleji vyvíjí a mění než v jakémkoli jiném životním období. Během prvních dvou až tří let si dítě osvojuje typické lidské chování, jako je vzpřímená chůze, řeč, myšlení a sociální interakce. Je téměř neuvěřitelné, že toto vše se děje v tak krátkém období. Kromě toho dítě nebude v žádném jiném období svého života tak naprosto závislé na rodičích nebo opatrovnících, aby uspokojili jeho potřeby a umožnili mu učit se (Allen, 2002).

¹ Myšlení, je stále vázáno na konkrétní činnosti a aktivitu dítěte, nepostupuje podle logických operací (Mertin, Gillernová, 2010, s. 15)

² Dítě nahlíží na věci z jednoho úhlu pohledu, svého vlastního (Langmeier, Krejčířová, 2010, s. 92)

Aby dítě mohlo správně rozvíjet své schopnosti a dovednosti, je potřeba nejprve uspokojit jeho základní lidské potřeby. V roce 1943 publikoval americký psycholog Abraham Maslow svou teorii lidské motivace, ve které uvádí, že lidé mají potřeby nižšího a vyššího řádu, které jsou uspořádány v jisté hierarchii.

Jsou to fyziologické potřeby, bezpečí a jistota, uznání a sebeúcta a seberealizace. Ve svém článku popisuje první úroveň potřeb jako nejzákladnější a potřeby seřadil podle toho, jak jsou vyšší nebo nižší ve smyslu své hodnoty a jak se postupně vyvinuly. Také tvrdí, že nejprve musí být uspokojeny nižší potřeby, a teprve až jsou uspokojeny, mohou být uspokojeny potřeby vyšší (Celestine, 2017).

2.2 Charakteristika pětiletého dítěte

Dítě v pěti letech je většinou přátelské, společenské a umí se už lépe ovládat, jak po stránce tělesné, tak po stránce emoční. Začíná nabývat sebevědomí a v určité míře se na něj dá spolehnout. Jeho svět se začíná rozšiřovat za hranice rodiny, domova a mateřské školy. Skupinové činnosti a přátelství mají pro něj veliký význam. Zdokonaluje se ve všech oblastech vývoje, rádo cvičí. Bohužel může touha po dokonalém zvládnutí všeho možného v kombinaci s velkou dávkou energie vést k neštěstí – chuť všechno vyzkoušet a prozkoumat může vést k podcenění schopností dítěte a přehluší také schopnost dítěte předvídat nebezpečí. Je tedy na rodičích a osobách, které o dítě pečují, aby dohlédli především na jeho bezpečí, aby si dítě neublížilo. Zároveň však musíme myslet na to, že je potřeba provést to takovým způsobem, aby neutrpěla sebedůvěra dítěte a víra v jeho vlastní schopnosti (Allen, 2002).

2.2.1 Komunikační dovednosti

Snadno můžeme přehlédnout pozoruhodné výsledky, kterých předškolní děti dosahují. Zaměříme-li se na slovní projev, zachytíme u každého dítěte originální, individuální vyjádření, nečekané obraty a nová slova – říká se, že pětileté dítě je geniální lingvista (Opravilová, 2016).

Výrazný vliv na rozvoj komunikačních kompetencí předškolního dítěte má cílená stimulace zrakové a sluchové percepce, hrubé motoriky, jemné motoriky, motoriky mluvních orgánů a také grafomotoriky. Realizace dechových a fonačních cvičení napomáhá vytváření adekvátní úrovně verbální komunikace předškoláků. Je tedy nezbytné věnovat odpovídající

pozornost všem těmto oblastem jak z hlediska kvality, tak z hlediska kvantity nejen v předškolních zařízeních, ale zapojit také rodiče do cvičení, která směřují k rozvoji řeči a komunikačních kompetencí před vstupem do první třídy. Je vhodné, aby děti již od nejútlejšího věku byly seznámeny s literaturou, jako jsou obrázkové knihy, obrázkové slovníky, časopisy nebo encyklopedie, a postupně se naučily, jak je správně využívat. Je vhodné zařídit ve třídě koutek s knihami a navštěvovat s dětmi knihovnu (Bytešníková, 2012).

Pětileté dítě má ve svém slovníku zhruba 2000 slov. V jeho řeči se objevuje cíleně vymyšlený humor a ironie. Výslovnost dítěte by měla zahrnovat všechny hlásky českého jazyka kromě R a Ř, mělo by zřetelně artikulovat. Je schopné opakovat na první poslech až pět pojmů, což se může zdát málo, ale není tomu tak. Začíná se objevovat úmyslné zapamatování, především při hře s pravidly (Ficová, 2022).

Mezi 4. a 5. rokem života si děti osvojují veškeré způsoby užívání sloves, zpravidla dovedou užívat minulého i budoucího času. Chybují především při vyjadřování složitých vztahů, například časových. Objevují se nepřesnosti a agramatismy. Srozumitelně ale dovedou říct, co potřebují. Respektují většinu komunikačních pravidel, ale projevuje se jejich kognitivní egocentrismus – často se nezmiňují o podstatných aktech popisované situace, protože jsou pro ně samozřejmé. Pětileté dítě už pozná, když je sdělení nepřesné nebo neúplné, ale ještě nedokáže partnerovi v komunikaci automaticky sdělit další vysvětlení nebo podstatnou informaci (Vágnerová, Lisá, 2021).

2.2.2 Motorický vývoj

Dítě v pěti letech umí chodit pozpátku, našlapuje napřed na patu a až potom na špičku. Umí se dotknout rukou prstů u nohou a nemusí u toho pokrčit kolena. Umí chodit bez pomoci na schodech, střídá při tom nohy. Přejde přes kladinu nebo jinou vyvýšenou plošinu. Může se naučit dělat kotrmelec (je potřeba naučit dítě správnému postupu v rámci předcházení úrazů). Udrží rovnováhu na jedné noze, zvládne skákat přes švihadlo a chytne míč hozený ze vzdálenosti jednoho metru. Dobře zachází s tužkou i fixem, vybarvuje omalovánky. Podle vzoru umí nakreslit různé tvary a napíše různá písmena. Už je zcela zřejmé, která ruka dítěte je dominantní (Allen, 2002).

Stejně jako předchozí autorka také Blatný (2016) poukazuje na fakt, že se neustále vyvíjí a vylepšuje jemná motorika, pětileté dítě je schopné manipulovat se stále menšími hračkami a věcmi. Tato schopnost také vede k tomu, že jejich výtvarné činnosti jako kreslení

jsou čím dál lepší. Dále říká, že pětileté dítě může začít se systematickým osvojováním různých sportovních aktivit. Mnoho dětí například zvládne jezdit na kole bez podpůrných koleček. Mohou také trénovat konkrétní sporty jako fotbal, ale pouze v podobě přiměřené jejich věku. Důležité ovšem je, že jsou schopné cíleně pracovat se svým tělem. Čím dál tím více aktivit, které děti vykonávají, se začíná povahově podobat přípravě na školu – děti v tomto věku už jsou na podobné činnosti připravené.

Učí se také řezat nožem, ví, na co slouží kladivo a hřebíky, rádo pracuje například s dědou v dílně. Do ruky bere také jehlu nebo vařečku, dovede jíst nejen lžičkou, ale začíná užívat celý příbor. Ovládá kartáček na zuby. Rádo tvoří také z jiných materiálů, jako je modelína a jiné materiály, které může zpracovat rukama (Matějček, 2005).

2.2.3 Socializace a kognitivní schopnosti

V průběhu vývoje se zlepšuje naše schopnost navazovat vztahy s ostatními, ale zároveň si stále více uvědomujeme naši vlastní oddělenost a odlišnost. Během procesu socializace dítěte můžeme pozorovat tři úrovně: nejprve se dítě zajímá o ostatní lidi, poté přijímá jejich nápady a chování, aby nakonec získalo dovednosti potřebné pro navazování, udržování a ukončování vztahů s ostatními. Předpokladem pro úspěšné osamostatnění dítěte je vytvoření pevné vazby s jednou nebo více pečujícími osobami (Kohnstamm, 1992 in Hoskovcová, 2006).

Dítě si osvojuje základní způsoby sociálního chování v rodině. Vědomí identity rodiny je důležité pro pocit příslušnosti a poskytuje zázemí pro přijímání nových rolí a adaptaci na nová prostředí. V předškolním věku se děti učí novým sociálním dovednostem a rozvíjí způsoby interakce s jinými lidmi, než jsou rodiče. I když rodina stále zůstává důležitým zázemím, většina předškolních dětí dokáže samostatně navázat vztahy s jinými skupinami, aniž by se musely spoléhat na rodiče nebo rodinné příslušníky. Postupně se začíná diferenciovat základní triáda oblastí, s nimiž se dítě identifikuje:

- rodina, soukromé prostředí, které je zdrojem jistoty a bezpečí
- vrstevníci jako rovnocenná skupina – postupné začleňování mezi vrstevníky poskytuje užitečnou zkušenost, která přispívá k další diferenciaci vztahů a chování k dospělým a dětem. Mohou zde rozvíjet prosociální způsoby chování umožňující nejen prosazení, ale také spolupráci.

- mateřská škola – jako první instituce, se kterou se dítě setkává. Jejím prostřednictvím dítě vstupuje do společnosti jako samostatný jedinec. I když předškolní zařízení nemá na dítě takové nároky, jako bude mít základní škola, dítě se musí přizpůsobit nastaveným požadavkům a pravidlům, a tak si osvojí další sociální dovednosti (Vágnerová, 2012).

V pátém roce života dostává významnou důležitost potřeba dětského partnera pro hru. Kamarád, který si bude s dítětem hrát, začíná mít pro dítě větší hodnotu než hračka. Největší trest slyší dítě ve sdělení ostatních: „Nebudeme si s tebou hrát.“ I takovýto „trest“ má ve vývoji dítěte svůj význam – většinou si uvědomí, proč a za co se mu odmítnutí dostalo, a hledá způsob, jak přijatelněji a vhodněji jednat s ostatními. Děti si často pamatují své kamarády z mateřské školy a vztahy s nimi, které jsou pro ně velmi důležité. I když se obvykle tvrdí, že přátelství v tomto věku jsou krátkodobá, pro dítě jsou stále významná. Dospělí mohou mít jiný pohled na takováto přátelství a délku jeho trvání. Nicméně při pozorování dětí můžeme vidět, že pro ně je konkrétní kamarád důležitý, aby se mohly bavit a cítily se spokojeně. Pokud takový kamarád chybí, může se to projevit uzavřeností, lítostí a omezenější hrou (Kotátková, 2014).

Děti v mateřské škole mají příležitost rozšířit své sociální okruhy prostřednictvím interakce se svými vrstevníky. Během této expanze získávají předškoláci nové role, například horizontální roli vrstevníka, kterou si vytvářejí vztahem k dalším dětem, jako jsou spolužáci nebo sousedé. Dále získávají institucionálně definovanou roli žáka mateřské školy a specifikovanou roli kamaráda, což je charakteristické pro vztahy s jinými dětmi (Vágnerová, 2012).

V pěti letech dítěte dochází k rozvoji schopnosti seberegulace, sociálních kontrol. Vyvíjí se také schopnost sociálního porozumění a sebepojetí. Dítě již umí popsat své vlastní fyzické rysy, své vlastnictví a dokáže říct, co má a co nemá rádo. Popis ovšem ještě není zcela přesný a typicky je soustředěn na objektivní rysy, které jsou právě přítomné v dané situaci. Až ve školním věku se děti zaměřují více na psychologické vlastnosti, schopnosti a emoce. Také sebehodnocení, ač je u dětí tohoto věku poměrně vysoké, je hodně závislé na aktuální sociální situaci. Zřejmá je stále diferenciovanější socializace emočního prožívání – dítě získává schopnost své pocity stále více ovládat, umí je také vyjadřovat jemněji a zřetelněji. Narůstá tak schopnost porozumět pocitům vlastním, emočním projevům druhých lidí a schopnost vcítění do druhých lidí – empatie (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Patrné jsou také projevy agresivity, ty se vyskytují zejména při společných činnostech dětí. Dítě si uvědomuje své místo ve skupině a snaží se v ní prosadit – buduje si tak svou identitu. I když jsou předškolní děti více vyrovnané než například děti v batolecím věku, můžeme se u nich často setkat s rychlým střídáním nálad. Obvykle z malého důvodu, který je pro dospělého nepochopitelný, reaguje dítě silným pláčem, aby za malou chvíli bylo opět veselé, kdy svou radost umí dítě projevit velmi hlučně. Je třeba myslet na to, že v tomto období vrcholí pocity strachu, a proto bychom neměli posilovat toto prožívání tak, že ho budeme bezdůvodně strašit („když nechceš poslouchat, přijde si pro tebe čert, nepůjdeš po obědě na hřiště...“). Jeho fantazie ještě není kontrolována racionálním uvažováním. Zejména se bojí tmy, mimozemšťanů, různých příšer a strašidel (Kucharská, Švancarová, 2017).

Pětileté dítě se nachází ve stadiu vývoje, které je charakterizováno rapidním růstem a vývojem motorických, kognitivních a sociálních dovedností. Toto období je pro dítě klíčové, protože se učí základům pro svůj další vývoj. Pětileté dítě je obvykle aktivní, zvědavé a energické. Má již rozvinuté základní motorické dovednosti a je schopno se účastnit různých aktivit, jako je například sport, tancování nebo kreslení. Kognitivně je pětileté dítě schopno rozlišovat barvy, tvary a velikosti, začíná se učit číst a psát a je schopno vyjádřit své myšlenky a pocity slovy. Sociálně je dítě ve věku pěti let často schopno hrát si s ostatními dětmi a respektovat pravidla hry. Začíná se učit empatii a sdílení s ostatními. V tomto věku jsou děti také často velmi závislé na svých rodičích a potřebují podporu a lásku, aby se cítily bezpečně a šťastně. Je třeba si uvědomit, že každé dítě je individuální a samostatná osobnost, tato charakteristika ale odpovídá většině pětiletých dětí s možností menších či větších odchylek v jednotlivých dovednostech.

2.3 Charakteristika šestiletého dítěte

Šestileté dítě se nachází ve fázi života, kdy prožívá mnoho změn a významných milníků ve svém vývoji. Je to období, kdy se dítě stává stále samostatnějším a nezávislejším, ale zároveň stále potřebuje podporu a vedení svých rodičů či pečovatelů. Nejdůležitějším okamžikem v šesti letech (pokud z nějakého důvodu nenastane odklad školní docházky) je pak bezpochyby příprava na vstup do první třídy a zahájení povinné školní docházky.

Dítě se před nástupem do školy nachází ve fázi vývojové integrace. Utřídí se a propojují různé vývojové dovednosti, díky tomu je dítě schopno plnit stále náročnější a

složitější úkoly. V tomto věku už jsou děvčata a chlapi soběstačnější – umí se umýt, obléct, dojit si na toaletu, najíst se, vstát a vypravit se do školy (mateřské školy). Umí se řídit pravidly v rodině. Je na ně spolehnouti a zvládají jednoduché úkoly a povinnosti, které jsou na ně kladeny ve škole i doma. Šestileté dítě se se obvykle těžko rozhoduje, někdy je pro ně obtížné vypořádat se s neznámými okolnostmi. S velkou chutí se pouští i do náročných úkolů, jsou rádi, když jejich práce přinese hmatatelný výsledek. Ohotně se již zapojují do činností, které jsou organizované (Allen, 2002).

2.3.1 Komunikační dovednosti

S rostoucím věkem dítěte se zvyšují požadavky na jeho řečovou strukturu a schopnost vést rozhovor. Dětské odpovědi se postupně stávají přesnějšími, složitějšími a souvislejšími, s určitou mírou nezávislosti. Monologická řeč je pro děti náročnější než dialog, protože vyžaduje plné a logické vyjádření myšlenek a adekvátní slovní zásobu a gramatickou strukturu řeči. K vedení monologu je také potřeba dostatečné zkušenosti a poznatků, které děti mohou správně vyjádřit a vztahovat mezi sebou. Na konci předškolního vzdělávání by děti měly být schopny vyjadřovat své myšlenky, prožitky, pocity a nálady pomocí různých forem prostředků, včetně řeči, výtvarného umění, hudby a dramatického umění. Je důležité zaměřit se na hry a aktivity, které rozvíjejí zrakovou a sluchovou percepci, což je klíčové pro pozdější osvojení si dovedností čtení a psaní. Pedagogové by měli zahrnout do svých aktivit hry a cvičení, které pomáhají dětem získat základní znalosti o písmenech, číslech a jejich funkcích. Podpora gramotnosti u dětí by měla zahrnovat předčítání, povídání, scénické hry, básničky, říkanky, čtenářské kroužky, výstavy dětských knih a další aktivity, které lze začlenit do běžného programu (Bytešníková, 2012).

Dítě by mělo na konci předškolního období dle RVP PV ovládat například tyto komunikativní kompetence:

- ovládat řeč – hovořit ve smysluplných větách, samostatně vyjadřovat své myšlenky, rozumět slyšenému, umět pokládat otázky i odpovědi, vést smysluplný dialog
- vyjádřit a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými)
- domlouvat se gesty i slovy, rozlišovat některé symboly, rozumět jejich funkci
- ovládat dovednosti předcházející čtení i psaní

- využívat informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač...)
- průběžně rozšiřovat svou slovní zásobu a aktivně ji používat (RVP PV, 2021)

Jazykové kompetence a schopnost využívat je v komunikaci jsou důležité pro úspěšné zvládnutí nástupu do školy. Nemají dostatečně osvojenou slovní zásobu a nenaučí se správně vyjadřovat, pokud jim chybí kvalitnější jazykový model. Důležité je, aby šestileté dítě mělo schopnost chápat významové rozdíly různých sdělení. Dítě, které nemá rozvinuté jazykové kompetence, může sdělení od spolužáků nebo učitele chápat jinak, než bylo myšleno (Vágnerová, Lisá, 2021).

V šesti letech se dítě stává mistrem komunikace a králem řeči s využitím až tří tisíc slov a jeho výroky jsou přesné. Dítě také projevuje intelektualizaci řeči, což mu umožňuje vymýšlet hádanky. Na této úrovni je dítě dobře připravené pro zvládnutí psaní. Výslovnost šestiletého dítěte by měla být již čistá a mělo by správně reprodukovat všechny hlásky českého jazyka. V tomto věku se dítě také učí vnímat čas a prostor. Na začátku předškolního si uvědomuje jen „tady a teď“ a nechápe význam minulosti ani budoucnosti. Stejně tak nechápe, co jsou stát nebo město. Dítě vnímá pouze domov, dvorek nebo zahradu a další místa, kde tráví čas se svými blízkými a kde se cítí bezpečně. V šesti letech už ale bezpečně rozliší minulost, přítomnost a budoucnost (Ficová, 2022).

2.3.2 Motorický vývoj

V šesti letech by mělo dítě mít rozvinuté motorické schopnosti umožňující mu skládat skládačky, stavět stavebnice podle vzoru, obkreslovat geometrické tvary a dokreslovat obrázky. Dále by mělo být schopno hrát různé typy motorických her, jako jsou rytmické hry, hry s míčem, švihadlem, a mělo by již umět jezdit na kole, plavat a lyžovat. V oblasti jemné motoriky by dítě mělo být schopno spojovat drobnější prvky stavebnic a skládaček a umět vystříhovat a vytrhávat jednoduché tvary z papíru. V předškolním věku by měla být důležitá také správná technika držení tužky při kreslení, protože nesprávný návyk získaný v této fázi se často špatně opravuje v pozdějším věku. Kresby v této fázi by měly být podrobnější, diferenciovanější a více propracované, obsahovat všechny podstaty (Jucovičová, Žáčková, 2014).

V šesti letech umí dítě nakreslit postavu se všemi částmi těla, bohatou na detaily. Je to důkaz toho, že dítě chápe velikost a vztahy mezi jednotlivými částmi těla. Umí napsat některá

tiskací písmena, zná základní geometrické tvary. Děvčata si umí udělat jednoduchý účes. Šestileté dítě také zvládne jednoduchý uzel. Umí řezat pilkou, zatluče hřebík pomocí kladívka, šije velkou jehlou (Vyskotová, Macháčková, 2013).

Celkově je dítě v šesti letech již klidnější, má účelnější pohyby, ovládá své tělo a alespoň zčásti svou motorickou aktivitu. Co se týče růstu a fyzických dispozic dítěte, bereme-li v potaz, že se bavíme o dítěti, které má nastoupit do první třídy základní školy, mělo by růstem i fyzickými dispozicemi odpovídat nárokům na šest let – orientační požadavky na váhu a výšku (přibližně 20 kg a 120 cm), což je ale opravdu velmi orientační, jelikož některé dítě může této váhy a výšky dosáhnout daleko dříve (např. genetické dispozice v rodině), ale zdaleka není připraveno na vstup do školy. Jako znak fyzické zralosti bývá uváděna tzv. filipínská míra, kdy si má dítě dosáhnout rukou ohnutou přes hlavu na protilehlé ucho (pravou rukou na levé ucho). V současné době je filipínská míra uváděna jako zastaralá a jako znak fyzické zralosti bývá uváděna výměna mléčných zubů – opět ale nelze říci, že každé šestileté dítě již má narostlé druhé zuby (Jucovičová, Žáčková, 2014).

S proměnou tělesného vzrůstu jsou úzce spojeny i změny v ovládnutí těla. U malých dětí jsou pohyby často nekoordinované a neekonomické, avšak kolem šestého roku věku se tyto nedostatky začínají zřetelně měnit. Díky tomu, že dítě lépe hospodáří se svými silami, je schopno vykonávat i drobné a přesné pohyby, které jsou nezbytné například při psaní. Kromě toho lépe koordinuje jak automatické, tak volní pohyby. Mimika dítěte se také stává uměřenější a lépe kontrolovaná (Langmeier, Krejčířová, 2006).

2.3.3 Socializace a kognitivní schopnosti

V šesti letech by mělo dítě dosáhnout takového vývoje kognitivních schopností, aby bylo schopno a připraveno učit se číst, psát a počítat. Vývoj kognitivních schopností zahrnuje změny v myšlení, paměti, myšlenkových procesech a jazykových schopnostech, které jsou ovlivněné dědičností a sociálním prostředím, zejména výchovou a učením. Dle Piageta se vývoj kognitivních schopností projevuje snahou dítěte vyhledávat informace a učit se jazyku. Předškolní dítě je schopno třídit předměty podle jednoho znaku a postupně si vytváří objektivní představu o světě. Vývoj kognitivních schopností úzce souvisí se školní zralostí a připraveností, aby bylo dítě schopno se učit číst, psát a počítat po vstupu do základní školy (Jucovičová, Žáčková, 2014). Autorky dále uvádí, že se dítě začíná přesouvat od konkrétního a intuitivního myšlení k obecnějšímu a pojmovému myšlení. Začíná tvořit podřazené pojmy,

jako jsou například pes, kočka, kuň, kráva, které spadají do kategorie zvířata, nebo mrkev, zelí, kedlubna, které jsou zeleninou. Dítě se učí analyzovat a syntetizovat informace, vnímat podobnosti a rozdíly mezi jednotlivostmi a rozumět vztahům mezi nimi. Postupně se u něj objevuje prvotní logické uvažování, když se začíná učit identifikovat příčiny a následky. V této fázi rozvoje dítě rozumí i pojmům menší – větší, začátek – konec a první – poslední – prostřední a dokáže vyjmenovat číselnou řadu minimálně do pěti, ale obvykle až do deseti. Dítě také dokáže určit některé dny v týdnu, roční období a orientovat se v pojmech bylo – bude, ačkoliv se to týká pouze nejbližších dnů. Soustředit se na činnost by mělo vydržet až 10 minut.

Dítě by mělo být schopno upřednostnit pozdější cíle před okamžitým přáním, pokud je to nutné nebo výhodné. Děti se obvykle spontánně přesouvají od pouhé hry k vytrvalejší a cílevědomé činnosti, samy se přihlašují k práci a jsou schopny dokončit úkol, i když je to náročné a nezajímavé. Hra zůstává důležitou součástí dětského života a práce nenastupuje rázem, obě aktivity se stále prolínají. Je důležité, aby šestileté dítě bylo schopno spolupracovat s ostatními spolužáky a umělo se na chvíli vzdát svých osobních potřeb (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Dítě v této fázi používá jídelní příbor, stejně jako další „nástroje“, jako například kartáček na zuby. Využívá prakticky všechny formy větné skladby a dokáže vyjádřit myšlenky, které jsou někdy až překvapivě složité. Už se nezajímá pouze o celé věci a jejich funkci, ale také o části – co se nachází uvnitř a proč to tak funguje. Ve věku 6 let dokáže většina dětí rozlišovat slova, která se liší například jen jednou hláskou, nebo dokonce i nesmyslná slova. Některé děti také umí vyjmenovat hlásky ve slově ve správném pořadí (Matějček, 2005).

Dítě před nástupem školní docházky by mělo být připraveno kognitivně – mělo by mít dostatek obecných znalostí, uvažovat způsobem, který respektuje realitu. Důležité jsou znalosti základů jazyka a orientace v numerické oblasti – na těchto znalostech bude stavět výuka v obou hlavních předmětech ve škole. Samozřejmostí už jsou v tomto věku také určité elementární znalosti o světě, protože pokud je dítě nemá, nemůže pak porozumět tomu, co učitel ve škole vykládá. Ačkoli se regulace a řízení pozornosti na konci předškolního období zlepšuje, šestileté děti mají stále omezenou délku soustředění, vydrží to nanejvýš 8 minut. Zraková ostrost se již dostává na přijatelnou úroveň, šestileté děti rozlišují i části složitějšího obrazce či textu (dokáží najít v komplexním obrázku různé geometrické tvary). Opouští

prelogické myšlení, dochází ke kvalitativní proměně jejich uvažování. Piaget nazval toto období fází konkrétních logických operací. Trvá od 6 až do 11–12 let (Vágnerová, Lisá, 2021).

Obecně lze charakterizovat šestileté dítě jako živé, zvědavé a zvědavé. Je to období, kdy se učí být soustředěné a trpělivé, dokáže se již soustředit na jednu činnost delší dobu a dokáže dokončit jednodušší úkoly. Má již rozvinutou schopnost komunikovat a sdílet své myšlenky s ostatními, ale stále potřebuje dospělého k řešení konfliktů. Je schopné pochopit základní pravidla a normy chování, ale stále potřebuje připomenutí dospělého. V této fázi života se začíná rozvíjet také kreativita, fantazie a sociální dovednosti. Šestileté děti si často vytvářejí silné vazby s rodinou a přáteli a jsou rády součástí skupiny. Mívají již vyvinutý smysl pro humor a schopnost vidět věci z různých perspektiv. Často rády hrají různé hry a fantazírují. V této věkové kategorii se také začínají objevovat první známky nezávislosti a samostatnosti, kdy dítě začíná být schopné plánovat a řídit své vlastní aktivity. Také se učí řešit jednoduché problémy a vyjadřovat své názory.

I když se může zdát, že mezi pěti a šestiletými dětmi jde o téměř stejné období, že jsou si děti velice blízké věkem, můžeme mezi nimi pozorovat některé rozdíly, ať už se jedná o sociální, kognitivní nebo motorický vývoj. Přehled ve vývojových rozdílech mezi těmito dětmi je popsán v tabulkách v příloze na konci práce.

3 ROLE MŠ V ŽIVOTĚ DÍTĚTE

„Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce.“ (Robert Fulghum)

Samotná mateřská škola může hrát v životě dítěte velmi důležitou roli. Jedná se o první instituci, se kterou se dítě setkává mimo domácí prostředí a rodinu. Mateřská škola může dítěti pomoci rozvíjet jeho sociální, emocionální, kognitivní a motorické schopnosti. Díky interakcím s dalšími dětmi a pedagogy se dítě učí komunikaci, spolupráci, řešení konfliktů a další důležité dovednosti. Mateřská škola také může pomoci dítěti připravit se na následující etapy vzdělávání. V této kapitole se budeme zabývat významem mateřské školy, především jak může pozitivně ovlivnit dětský vývoj.

Přechod z rodiny do mateřské školy bývá považován za první důležitý mezník v životě dítěte. Širší rodina vnímá dítě jako šikovné, statečné, je oceňováno a povzbuzováno, což je velmi dobře – každé dítě by se mělo při vstupu do mateřské školy dozvědět o tom, jakou má nyní novou a důležitou roli. Význam má také vysvětlit dítěti, že patří do dětského společenství a my z toho máme radost (Koťátková, 2008).

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 33 říká, že předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku. Dále se podílí na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Vytváří u dítěte základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání, napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a také poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami (Zákon č. 561/2004 Sb., 2022).

Matějček (2005) uvádí, že v posledním roce před vstupem do základní školy navštěvuje mateřskou školu 90 % procent dětí. Poukazuje na fakt, že v naší republice je to jakási specialita, protože v jiných státech tomu tak zdaleka není. Zároveň připomíná, že sourozenci dítěte nejsou jeho vrstevníky – jsou totiž buď mladší, nebo starší než samotné dítě a vrstevníkem mohou dítěti být až v pokročilejším věku, kdy se věkový rozdíl začne stírat. Odpadají sousedské vztahy dětí, přirozené společenství vesnice a také odpadá možnost stýkat se s vrstevníky v rámci širšího příbuzenstva. Z toho vyplývá, že při dnešním systému jednoho, nejvýše dvou dětí v rodinách jsou předškolní děti ohroženy společenskou izolací. Mateřská škola je tedy institucí, která může tomuto ohrožení předejít.

Mateřská škola se stala institucí, která je otevřená rodičům a respektuje jejich základní práva v oblasti péče, vzdělávání a průvodcovství svých dětí. Zároveň si uvědomuje, že dítě je aktivním subjektem svého rozvoje, a tak přizpůsobuje vzdělávací proces jeho individuálním potřebám. Mateřská škola nehodlá nahradit roli rodiny, ale snaží se ji doplnit a podpořit děti v oblastech, které doma nejsou pokryty. Podle školského zákona je mateřská škola součástí školské soustavy a zaujímá významné místo jako první škola, kterou dítě navštěvuje a kde se má systematicky podporovat jeho individuální rozvoj a učení (Syslová, 2019).

3.1 Cíle předškolního vzdělání

V dnešní době je hlavním cílem mateřské školy podpora osobnostního rozvoje každého dítěte a posilování vztahů mezi dětmi. Neexistuje jednotný program pro mateřské školy, protože každá mateřská škola přizpůsobuje svůj program specifickým potřebám dětí, které do ní chodí, a zohledňuje například to, kde se škola nachází nebo jaké potřeby mají děti, které ji navštěvují. Cílem je motivovat děti ke vzdělávání a položit pevný základ pro budoucí učení. Mateřské školy se snaží zapojit rodiče, aby se vztahy mezi školou a rodinou dítěte staly pozitivní a aby dítě chápalo svět jako společný a dobrý (Kotátková, 2014).

Ve školním roce 2017/2018 se v České republice zavedlo povinné předškolní vzdělávání. Tato povinnost platí pro děti ve věku od 5 let do nástupu do základní školy. Děti se mohou účastnit předškolního vzdělávání buď v mateřské škole nebo v jiném zařízení poskytujícím předškolní vzdělávání, např. v soukromé mateřské škole, veřejné škole nebo jiném akreditovaném zařízení. Rodiče mají možnost volby, kde chtějí své dítě přihlásit. Povinnost zajištění předškolního vzdělávání spočívá na zákonných zástupcích dítěte. Pokud dítě neabsolvuje předškolní vzdělávání, může to být důvodem pro nezařazení do první třídy základní školy. Cílem zavedení povinného předškolního vzdělávání je připravit děti na náročné podmínky vzdělávání, které je čekají v základní škole, a předcházet tak možnému školnímu neúspěchu (Zákon č. 561/2004 Sb., 2022).

V § 33 Školského zákona se dále můžeme dočíst, že předškolní vzdělávání přispívá k celkovému rozvoji dítěte v předškolním věku, podporuje jeho zdravý citový, rozumový a tělesný vývoj a připravuje ho na osvojení základních pravidel chování, životních hodnot a mezilidských vztahů. Zároveň vytváří pevný základ pro pokračování v dalším vzdělávání. Předškolní vzdělávání také umožňuje vyrovnávat nerovnosti v rozvoji dětí před jejich

vstupem do základního vzdělávání a nabízí speciální pedagogickou péči pro děti s různými vzdělávacími potřebami.

Předškolní vzdělávání představuje výsledek výchovně-vzdělávacího procesu, který dítěti usnadňuje jeho životní dráhu a vytváří optimální podmínky pro jeho další vzdělávací cestu. Předškolní vzdělávání neklade důraz na konkrétní učivo a jeho účelem není formovat dítě podle předem stanovené představy, ale poskytnout každému jedinci dobré předpoklady pro další vzdělávání. Obsah předškolního kurikula by měl probouzet a podporovat individuální rozvojové možnosti každého dítěte. Mateřská škola se snaží vyrovnat vzdělávací šance jednotlivých dětí, nikoli jejich výkony. V Rámcovém vzdělávacím programu předškolního vzdělávání můžeme nalézt tyto 3 základní cíle výchovy:

- rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
- osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
- získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí (Opravitová, 2016)

Ve snaze konkretizovat hlavní cíle a úkoly mateřské školy můžeme postupovat podle několika kritérií. Máme-li na mysli hlavně splnění výchovně-vzdělávacího poslání, kterým mateřská škola významně přispívá k rozvoji lidské osobnosti, pak mají prvořadé místo tyto úkoly:

- rozvíjení komunikace, tolerance, ochoty pomoci, schopnosti zapojit se do společnosti, respektovat cizí i vlastní zájmy, pomoc při zpracování konfliktů osobní i sociální oblasti, rozvoj vůle a schopnosti rozhodnout se
- vedení dětí k citové jistotě a důvěře, výchova k rozlišování hodnot, k celkovému rozvoji lidské osobnosti
- rozvíjení kreativních schopností, fantazie a hravosti, upřesnění vnímání, experimentování s materiálem, seznamování s uměním
- kreslení a malování, stavění a konstruování
- osvojování základních pohybů v prostoru a situaci, vnímání pohybu a hudby vzhledem k objektu, partnerovi i skupině
- rozvoj myšlenkových pochodů, poznávání předmětů a jevů a jejich souvislostí

- rozšiřování vědomostí – poznávání nových osob, partnerů ke hře, seznamování se s mateřskou školou a jejím okolím, s přírodou, s pochopením souvislostí mezi předměty a jevy, poznatky o čase aj. (Jeřábková, 1993, s. 58–59).

Celkově lze říci, že mateřská škola má za cíl připravit děti na další vzdělávání a na život v širší společnosti. Snaží se rozvíjet celkové schopnosti dětí a pomáhat jim naučit se spolupracovat a komunikovat s ostatními.

3.2 Vliv mateřské školy na rozvoj dítěte předškolního věku

Už v roce 1993 poukázala Jeřábková na fakt, že ač je v naší zemi jedna z nejdelších mateřských dovolených a někdo by si tak mohl říct, že dítě nepotřebuje navštěvovat mateřskou školu, když je jeho matka tak dlouho doma, role mateřské školy v životě dítěte je nezbytná. Důvody, proč tomu tak je, shrnula do čtyř bodů:

- architektura a frekvence – kvůli častému provozu v okolí, kde děti žijí, a nedostatečné pozornosti v oblasti architektury při výstavbě sídlišť a domů (nebere v úvahu jejich potřeby, na velkých sídlištích není bezpečno atd.) potřebují děti bezpečné prostory pro hraní a navazování kontaktů s dalšími dětmi.
- zařízení pro děti – pro lepší koordinaci svého života mezi prací, rodinou a dalšími požadavky moderní společnosti potřebují rodiče přístup k zařízením, která poskytují péči o děti. Individualizace životních koncepcí a způsobu života mužů a žen vedou ke změnám v rolích v rodině a ke změnám v podmínkách a zážitcích dětí. Dříve byla výchova dětí jediným účelem života, ale dnes hovoříme o novém typu rodiny, ve které je výchova a vývoj dítěte omezen na určitou fázi života rodičů.
- mateřská škola jako příležitost – mateřská škola má dnes důležitou roli v tom, aby dětem poskytla zkušenosti, které dříve získávaly z rozmanitých sociálních vztahů ve vícegeneračních rodinách. S hlubokými změnami ve struktuře naší společnosti se dětem stále více zmenšují příležitosti pro socializaci v rodině. Proto je důležité, aby mateřská škola umožnila dětem komunikovat s ostatními dětmi, učit se řešit konflikty, cvičit se v ohleduplnosti, učit se vyhrávat ve hrách i snášet prohru a dodržovat pravidla. Všechny tyto zkušenosti jsou v současném mikrorodinném prostředí s jedním

nebo dvěma dětmi velmi omezené, a tak je role mateřské školy klíčová při kompenzaci nedostatku základních zkušeností, učení a sociálních vztahů.

- MŠ jako pomoc dítěti – mateřská škola hraje klíčovou roli v tom, aby dětem pomohla při přechodu z intimní skupiny rodiny do širší společnosti. Dnešní děti se musí naučit žít v komplexní a dynamické společnosti, která pro ně může být matoucí a nepřehledná. Proto je důležité, aby mateřská škola pomohla dětem přizpůsobit se novým sociálním podmínkám a naučila je fungovat v širším společenském kontextu (Jeřábková, 1993).

Koťátková (2008) uvádí, že už při prvním příchodu do mateřské školy si děti všimnou prostředí, které se výrazně liší od toho, na které jsou doma zvyklé. Veškeré prvky, které znají z dospělých prostor, jsou zde upraveny tak, aby odpovídaly potřebám a rozměrům dětí. Toto prostředí vytváří dojem, že je speciálně připraveno pro děti, které zde mají jedinečnou roli a mohou se zde aktivně učit a poznávat svět. Tento svět je důležitý a zajímavý pro děti, protože funguje jinak než svět dospělých, kteří zde nemají takový vliv jako v jiných prostředích.

V pedagogické teorii se předškolní vzdělávání chápe jako cílený a organizovaný proces, který má předškolní dítě rozvíjet, podporovat, motivovat a směřovat k získání tzv. kompetencí budoucího školáka. Předškolní vzdělání je výsledkem výchovně-vzdělávacího procesu a vytváří optimální předpoklady pro další životní dráhu dítěte. Obsah předškolního kurikula má probouzet a podporovat individuální rozvojové možnosti každého dítěte a neusiluje o vyrovnání výkonů, ale o vyrovnání vzdělávacích šancí. Předškolní vzdělání není vázáno konkrétním učivem, což lze chápat jako přednost v osobnostně orientovaném pojetí, ale zároveň i jako úskalí. Cílem není formovat dítě podle určité představy, ale vytvořit pro každého jedince dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání (Opravilová, 2016).

Jedním z úkolů mateřské školy je dítě socializovat, začlenit mezi ostatní vrstevníky. Opravilová (2016) proces socializace vysvětluje jako záměrný proces výchovy, vzdělávání a kultivaci jedince. Zároveň zdůrazňuje, že nejpromyšleněji probíhají tyto procesy v organizovaném vyučování – při něm se děti pod vedením pedagoga systematicky vzdělávají, socializují i kultivují tak, aby dosáhly určitého stupně vzdělanosti.

Langmeier a Krejčířová (2006) uvádějí tři aspekty socializace:

1. Vývoj sociální reaktivity – během dětského vývoje se objevují složité a různorodé emocionální vztahy k lidem, například láska a nenávisť.

2. Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací – dítě si vytváří sociální normy na základě pokynů a zákazů od dospělých, kteří představují vzor. Tyto normy se stávají součástí jeho chování a postoje. V mateřské škole se dětem poskytuje okamžitá zpětná vazba na jejich chování a skupina dětí může kritizovat nevhodné reakce.

3. Osvojování sociálních rolí – dítě se učí sociálními rolím, které odpovídají jeho věku, postavení, pohlaví, povolání atd. V mateřské škole si dítě osvojuje sociální roli vůči učitelům a ostatním dětem.

Vágnerová a Lisá (2021) říkají, že vztahy s vrstevníky jsou významnou součástí osobnostního a socializačního vývoje dítěte. Tyto vztahy mají vliv i na rozvoj sebepojetí dítěte a pomáhají mu objevovat nové věci o sobě samém. Vrstevnická skupina poskytuje dětem sociální kontext, v němž mohou získávat poznatky o sobě, o jiných dětech i o fungování skupiny jako celku. Hodnocení dětí v této skupině závisí na jejich chování a na očekávání ostatních členů. Důležitou roli zde hrají sociální kompetence, které jsou založeny na schopnosti dítěte porozumět jiným dětem, vnímat dění z jejich perspektivy a adekvátně na to reagovat.

Vztahy s vrstevníky jsou odlišné díky jejich horizontálnímu povaze, kdy si jedinci stojí rovnoprávně vedle sebe, sdílejí společné zážitky a nacházejí se ve stejném stádiu. Tyto zkušenosti s vrstevníky doplňují zkušenosti ze vztahu k dospělým a přispívají tak k celkovému rozvoji dítěte (Beaumatina, 2003 in Hoskovcová, 2006).

V mateřské škole je vytvářen přirozený prostor pro rozvoj kooperačních dovedností, mimo jiné díky tomu, že zde ještě není opakovaně hodnocen a veřejně označován výkon každého dítěte, jak je tomu v tradiční základní škole (Kořátková, 2005).

V mateřské škole se dítě setká s celou řadou jiného vyjadřování a je přirozeně podporováno, aby porozumělo novým slovním spojením, aby hledalo způsob, jak zpřesnit své vyjádření, a aby bylo pochopeno. Prostřednictvím řeči dítě nachází cestu do širší společnosti dospělých a vrstevníků. Většina učitelek mateřských škol je dobře informována o vývojových odchylkách ve výslovnosti, o logopedické prevenci i opravné péči. Učitelka by měla být dobrým mluvním vzorem pro rozvíjející se řeč dítěte (Kořátková, 2008).

Pohyb je základní potřebou, a i když je to u každého jiné, vždy povzbudí a podpoří celkovou aktivitu dítěte, která rozšiřuje zásobu informací o sobě, podněcuje myšlení a nutí dítě využívat různé pomůcky a předměty. V mateřské škole děti od třetího roku navzájem

posilují své nápady a prožívají radost z úspěchů, zejména v pohybových aktivitách, kde si užívají pohybu v přirozeném prostředí. V předškolním věku se neklade důraz na individuální nedostatky v pohybových schopnostech, protože děti nevyhodnocují ani nesoudí své spolužáky v této oblasti. Místo toho se soustředí na to, aby si užívaly pohybu podle svých možností a představ. Učitelky také věnují pozornost záměrnému tréninku určitých pohybových schopností a cvičením, která přispívají ke správnému růstu a rozvoji těla (Koťátková, 2008).

Kucharská a Švancarová (2017) říkají, že je potřeba především u předškolních dětí rozvíjet jejich pohyblivost speciálními přístupy a metodami. Opakováním správných pohybů a poloh si je tělo zapamatuje a nakonec je začne dobře a aktivně používat. Nemělo by se zapomínat na to, že všechna cvičení by mělo dítě vnímat jako hru. Za optimální nelze považovat rozvíjení pouze jedné pohybové dovednosti (např. dítě nenavštěvuje MŠ, ale dochází na pravidelné kroužky baletu). Při specializaci na konkrétní sport často dochází k tomu, že na ostatní pohybové dovednosti už zkrátka dítěti nezbyde čas. V předškolním věku by se ale měla upřednostňovat spíše široká paleta rozvoje pohybových dovedností, než směřovat dítě ke sportovní dráze. Učitelky v mateřské škole zapojují do každodenních činností venku i uvnitř velkou škálu rozmanitých pohybových aktivit a motorických cvičení, které přispívají ke zdravému a optimálnímu rozvoji dítěte.

Mateřská škola má v souladu se specifickými zvláštnostmi dítěte také své specifické funkce: pečovatelskou, vzdělávací, socializační, integrační a personalizační. Maximálně se přizpůsobuje vývojovým, fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí. Poskytuje dítěti vzdělání, během kterého probíhá rozvoj dítěte, jeho učení a poznání. Doplňuje rodinnou výchovu, podporuje vytváření vztahů nejen mezi dětmi, ale i vztahy dítěte k dospělým. Vytváří u dítěte předpoklady k celoživotnímu vzdělávání a tím snazší uplatnitelnost ve společnosti. Podporuje individualitu každého dítěte, získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako svébytná osobnost, která působí ve svém okolí (Šmelová, 2014).

Matějček (2000) říká, že předškolní dítě po třetím roce života mateřskou školu potřebuje. Ke své vlastní identitě přidává významný prvek – vztah k druhým dětem, k vrstevníkům, s kterými bude jednou chodit do školy, do tanečních, do zaměstnání. Zkrátka ho tato generace dětí bude provázet po celý život. Většina dětí v tomto věku po společnosti druhých vysloveně touží. Dítě pozná kamarády a ti už z jeho života neodejdou. Mateřská

škola je vhodnou příležitostí k navazování těchto kontaktů. Rozvíjejí se zde mnohé důležité vlastnosti, které nelze tak dobře rozvíjet ve vztahu k dospělým nebo k sourozencům (schopnost spolupráce, prosociální vlastnosti jako soudružnost, solidarita, obětavost, tolerance, soucit). Děti, které nemají možnost mateřskou školu navštěvovat, jsou do jisté míry ochuzovány. Silnou stránkou mateřské školy v péči o dítě jsou znalosti a zkušenosti o tom, jak vést děti při osvojování účelných návyků a dovedností (oblékání, hygiena, úklid, zacházení s tužkou atd.).

Mateřská škola má na rozvoj dítěte velký vliv, protože je pro dítě prvním kontaktem se vzdělávacím systémem mimo domácí prostředí. V mateřské škole se děti učí sociálním dovednostem, komunikaci s vrstevníky a učitelkami, řešení problémů a konfliktů a také rozvíjejí své kognitivní, emoční a motorické schopnosti. Mateřská škola také pomáhá dítěti připravit se na následující etapy vzdělávání, jako je základní a střední škola.

V mateřské škole se děti učí novým dovednostem, jako je například kreslení, malování, stříhání papíru, skládání puzzle a stavění hraček, což rozvíjí jejich jemnou motoriku. Děti se také učí počítat, třídít a porovnávat různé objekty, což podporuje rozvoj kognitivních schopností. Učí se také základům gramatiky a slovní zásoby, což rozvíjí jejich jazykové schopnosti. Důležitým prvkem mateřské školy je také hraní, které je pro děti velmi důležité pro rozvoj sociálních dovedností a kreativity. Děti se učí sdílet, spolupracovat, řešit problémy a konflikty a učí se respektovat rozdílné názory a postoje.

Celkově lze říci, že mateřská škola má klíčový vliv na rozvoj dítěte, a to jak z hlediska vzdělávacího, tak i výchovného. Pomáhá dětem připravit se na budoucí etapy vzdělávání a přispívá k celkovému rozvoji osobnosti dítěte.

3.3 Místo hry v mateřské škole

„Hry dětí nejsou žádné hry a dlužno je posuzovat jako nejdůležitější dětské konání.“ (Michel de Montaigne)

Co dělá dítě po celý den? Dítě si především hraje. Dnes je hra v předškolním období považována za hlavní a nepostradatelnou činnost. Je to všeobecně uznávaná, optimální cesta důležitá pro úspěšnou socializaci a rozvoj dítěte. V předškolním období má být hra činností vedoucí, nikoliv jedinou. Svým způsobem dítě pracuje a mnohému se učí, proto by se herní,

pracovní a učební činnosti měly prolínat. Všechny tři činnosti jsou stejně důležité, umožňují dítěti navazovat vztah s lidmi i věcmi ve svém okolí a nemůžeme se spoléhat, že hra nahradí to, co dítě získá prostřednictvím jiných činností. Hra je ale nezbytná podmínka a předpoklad budoucího rozvoje, proto by měla být hlavní náplní doby, kterou dítě v rodině i v mateřské škole tráví (Opravilová, 2016).

Když mluvíme o předškolním věku, všichni víme, že hra je pro něj neodmyslitelnou součástí. Hra batolat a mladších dětí je vždy respektována a oceňována rodiči a učitelkami. U starších předškoláků se však může stát, že hra je zpochybňována nebo dokonce vnímána jako ztráta času, který by se dle jejich názoru mohl využít jinak, smysluplněji. To může vést k tomu, že okolí se snaží nabízet alternativy namísto podporování dětské iniciativy a herních aktivit. Takový přístup může vést k tomu, že děti jsou přehlcené organizovanými aktivitami a postupně ztrácí schopnost vytvářet si vlastní zábavu a realizovat sebe sama, což je velmi vážný problém (Kořátková, 2008).

Hra je jedna z nejzákladnějších činností člověka, vedle práce a učení. Hra je aktivitou, která se vyskytuje především v dětství, ale provází nás po celý život. Při hře si osvojujeme určité normy, vztahy, pravidla, postupy a algoritmy. Hra zapojuje emoce a umožňuje vytváření sociálních emocí. Dítě do hry promítá své potřeby, přání, cítění, postoje, dovednosti, poznání a zkušenosti. Hra má také významnou poznávací dimenzi. Hra je pro dítě jednou z nejdůležitějších aktivit pro osvojení si sociálních rolí. Hra umožňuje pozorovat, jak dítě prožívá úspěchy a jak snáší neúspěchy (Kolář, 2012).

Hra je u malých dětí jednou z hlavních kategorií samostatné činnosti. Výzkum, stejně jako každodenní pozorování ukazuje, že hra je přímým zdrojem dětského štěstí. V jedné studii byly 6 – 8 leté děti požádány, aby znázornily činnosti, které je činí šťastnými. Téměř vše, co zobrazily, byla hra. Americká pediatrická akademie ve svých výzkumech také přináší důkazy o hodnotě hry při podpoře duševní pohody dětí (Gray et al., 2023, The Journal of Pediatrics).

Dítě plánuje svou hru a nevnímá ji jako oddělenou od práce, oba tyto koncepty bere vážně. Je žádoucí respektovat dítě a jeho hru a nepřerušovat ji. Předškolní děti často do svých her zahrnují i další činnosti, jako je hygiena, stravování a sebeobsluha. Děti jsou při hře velmi tvořivé a společenské, přičemž si vydrží hrát až pětkrát déle než batolata. Ve hře převažují hry s námětem, konstruktivní hry a hry s pravidly. Hry chlapců bývají často hlučnější a agresivnější, ale zároveň jsou také nápaditější a tvořivější. Na druhé straně jsou dívky při hře klidnější a více se spoléhají na nápodobu, stereotypy a spolupráci (Petrová, 2014).

Hru definuje spousta autorů různě, ale přesto mají několik společných a důležitých rysů:

- hra jako znak – hra je něco, co není doopravdy, respektive kdy provádíme něco s poukazem na něco jiného (špióni předstírají, že jsou někým jiným),
- emocionální angažovanost – hra obsahuje vzrušení a to souvisí s nejistotou a neurčeností hry. Je podněcování soutěží, zkouškou vlastních schopností a dovedností ve hře obstát,
- pravidla – hra má také svá pravidla, která je třeba respektovat a za porušení pravidel přijímat určité sankce,
- soutěž – hra je často soutěží, ale není vždy nutné soutěžit proti někomu,
- cíl – cílem hráče ve hře je vyhrát. Cílem pedagoga, který hru uvádí, může ale být úplně něco jiného, např. prostřednictvím hry přivést studenty k určitému porozumění, postojům nebo k určitým dovednostem (Činčera, 2007, s. 10).

Autor se dále zmiňuje o tom, že když hovoříme o výchově prostřednictvím her, učitel se stává tajným „agentem“, který v tajnosti plní svůj úkol, zprostředkovává dětem zábavu a současně využívá tuto zábavu k naplnění svých výchovně-vzdělávacích cílů.

Během předškolního období se dítě potřebuje spojit s konkrétními partnery při hře a ověřit své zkušenosti v rámci skupiny vrstevníků. Děti si přenášejí svět kolem sebe do reality a rozšiřují své zkušenosti s lidmi různého věku a i mimo rodinu. Pokud je něco pro dítě příliš nejasné, může si pomoci vymyšlením, což se nazývá dětská konfabulace. Toto období je čas, kdy dítě zkoumá vše kolem sebe, včetně sebe sama, své tělo a společenská pravidla. Experimentuje s různými sociálními rolemi a prověřuje sociální normy, které se mu předávají v reálném světě (Šulová, 2016 in Psychologie pro praxi).

Čím je pro dítě volná spontánní hra, uvádí přehledně Koťátková (2008, s. 146–147):

- možnost, jak prozkoumávat všechno, s čím se postupně setkává, současně prozkoumávat své postupně se rozvíjející dispozice
- může zde uplatňovat svou aktivitu
- může využívat svého myšlení, dovedností, zkušeností a představ ke svému prospěchu, kterým je radost, chuť poznávat a řešit, představovat si a přitom poznávat něco nového s možností udělat chybu a hledat její nápravu
- prostor k relaxaci, radost, uvolnění od únavy a stresu, možnost nabrat nové síly

- svobodný prostor a současně první demokratická platforma pro zkoušení kontaktů a vztahů, pro nápady a jejich sdělování, přizpůsobení i odmítnutí
- seberealizací podle svých možností, svobodné volby přizpůsobené vnějším podmínkám a svému tempu

V předškolním věku má hra pro dítě zásadní význam, jelikož prostřednictvím hry poznává svět. Hra jako svět symbolů, fantazie, snů a přání umožňuje dítěti uspokojovat své potřeby, vyjadřovat své myšlenky a rozvíjet své schopnosti. Moderní koncept vzdělávání klade velký důraz na hru, protože je to klíčová metoda, jak podporovat rozvoj dětské osobnosti a naplnit vzdělávací obsah kurikula. Učení hrou by mělo být prožitkové, kooperativní a podporovat zvědavost a zájem o objevování. Předškolní vzdělávání by mělo navazovat na spontánní aktivity dítěte, jeho zájmy, plány a potřeby a mělo by jej podněcovat a stimulovat tak, aby dosáhlo cílů předškolního vzdělávání (Suchánková, 2014).

Kořátková (2008) se zmiňuje o tom, že v pedagogické práci se často využívá hra jako metoda pro dosažení výchovně-vzdělávacích cílů. Avšak ne všechny aktivity lze uskutečnit formou hry a proto by učitelé měli hledat zdroje atraktivních dětských her i pro řízenou činnost. Hry řízené učitelem mohou být motivující a mít i výchovný a vzdělávací význam. Rodiče si často neuvědomují, že hry mají mnohostranný přínos v spontánním i řízeném učení a často je zjednodušeně komentují jako „oni si tam jenom hrají“. Nicméně, nastavit situace tak, aby dítě nepostřehlo, že se učí, a aby nezmizela jeho pozornost a radost z aktivity, je náročnější, než jen dětem něco vysvětlovat. Hra by určitě měla být zahrnuta do třídního programu už jen proto, že jsou tím zohledněny vývojové potřeby dětí.

Každodenní plánování řízené práce a úroveň organizovanosti v denním režimu by měly být vyváženy časem určeným pro spontaneitu a hru pro všechny děti, včetně těch, které přicházejí pouze odpoledne. Aby učitelka mohla plánovat tímto způsobem, musí si být vědoma důležitosti a přínosu těchto aktivit pro rozvoj dětí. Pedagog jako profesionál by měl také být schopen rozlišit mezi tím, kdy si dítě a skupina dětí hrají sami a kdy (a za jakým pedagogickým cílem) učitel uskutečňuje hru pro děti a s dětmi.

Po srovnání názorů různých autorů můžeme říci, že hra má v mateřské škole velmi důležité místo. Je to hlavní způsob, jakým se děti učí a rozvíjejí své schopnosti. Hra umožňuje dětem experimentovat, objevovat nové věci a učit se z vlastních zkušeností. Díky hře si děti rozvíjejí sociální a emocionální dovednosti, učí se spolupracovat s ostatními, řešit konflikty a

porozumět svým pocitům i pocitům druhých. Hra také podporuje rozvoj motoriky a kognitivních schopností, jako je pozornost, paměť a řešení problémů. V mateřské škole by měla být hra základním nástrojem, kterým se děti učí a který podporuje jejich celkový rozvoj.

4 RODINA A VOLNÝ ČAS DĚTÍ

Různí významní představitelé vědy a kultury se snažili vymezit funkci a úlohu rodiny. Již Platón považoval rodinu za základní stavební kámen společnosti a hlavní instituci pro výchovu. Rodina existovala v každé kultuře, i když měla různé formy. Patří k přirozenému prostředí výchovy a představuje tak primární socializační skupinu pro děti. Charakterizovat můžeme především tyto znaky rodiny: rodina je primární společenské prostředí, do kterého se dítě narodí, výchova v ní probíhá po celý život, je jedinečná, založená na silných emocionálních vazbách, osobní (každý rodič zná své dítě nejlépe) a komplexní na rozvoj dítěte (Višňovský a kol., 2007).

Výkladový slovník z pedagogiky definuje rodinu jako nejstarší výchovnou společenskou instituci. Plní reprodukční, ekonomickou, socializační a emocionální funkci a tím vytváří předpoklady pro plnění ochranné a výchovné funkce. Nejdůležitější je úloha vzájemné sociální opory a citové základny (Kolář, 2012).

Matoušek (1993) říká, že hlavním účelem rodiny je reprodukční funkce. Kromě toho, že má rodina biologický význam pro zachování populace, funguje také jako základní jednotka společnosti. Rodina je prvním a velmi důležitým modelem společenského chování, se kterým se dítě setkává. Formuje jeho osobnostní vývoj a postoj k ostatním skupinám. Rodina se snaží vychovat dítě v souladu s jejím hodnotovým systémem a tradicemi. Rodiče chtějí, aby dítě vstoupilo do společnosti s určitou orientací. Rodiče svým vlivem určují směr dítěte – dítě si od rodiny odnáší představu o práci, rodině a hodnotových prioritách. Tyto představy si dítě později přehodnocuje a ponechává si to, co považuje za pozitivní.

Od narození se na dítě vztahuje mnoho vlivů, které ovlivňují jeho vzdělání. Tyto vlivy lze obecně rozdělit na tři oblasti: rodina, škola a společnost. Rodinné prostředí sehrává klíčovou roli v první fázi socializace a rodiče mohou na dítě přenášet své ambice a očekávání. Ve druhé fázi socializace má důležitou roli mateřská škola a učitelé a předškolní vzdělávání může být pro dítě velmi podnětné. Tyto složky jsou navzájem propojené (Šmelová, 2014).

Pro člověka je nejdůležitějším prostředím místo, do kterého se narodil. Toto místo představuje zázemí, kde může vždy najít odpočinek a kde může požádat o pomoc a radu při řešení jakýchkoli problémů. Před rodinou se nemusíme přetvařovat, nic předstírat a přijímají nás takové, jací jsme (Stodůlková, Zapletalová, 2011). Autorky také vymezují základní funkce rodiny, jako biologicko-reprodukční, socializační a kultivační, ekonomická,

emocionální a ochranná. Jako její vedlejší funkce klasifikují funkce rekreační, morální a také zájmové – tato funkce poskytuje svým rodinným příslušníkům možnost provozovat své zájmy uvnitř rodiny.

4.1 Význam volnočasových aktivit v rodině

Dle Krause (2015) je volný čas důležitou součástí životního stylu a má vliv na jedince i celou rodinu. Každá rodina se vypořádává se svým volným časem různě, a proto je volný čas a životní styl každé rodiny specifický. V posledních letech se v oblasti volného času objevily velké změny. Možnosti, kde a jak trávit volný čas, se rozšířily. Volný čas a jeho naplňování vhodnými aktivitami hraje důležitou roli při socializaci a utváření osobnosti jedince. Jelikož je volný čas založen na dobrovolnosti, měla by rodina společně plánovat konečná rozhodnutí a výběr aktivit, aby se nestalo, že někteří členové rodiny budou trávit čas tam, kde nechtějí, dělat něco, co je nenaplňuje anebo jim to nepřináší radost. Rodiče by měli učit své děti, jak k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem. Podmínky jako velikost rodiny, úplnost rodiny, věkový rozdíl rodičů a sourozenců nebo životní úroveň a materiální vybavení rodiny ovlivňují volný čas v rodině. Rodiče by měli být iniciátory a organizátory volného času dětí, protože děti samy nedokážou vhodně realizovat svůj volný čas. K dalším faktorům, které ovlivňují oblast těchto aktivit, patří média, škola a vrstevnické skupiny.

Už v roce 1995 Schaeffer poukázal na fakt, že by rodina měla minimálně jeden den v týdnu strávit společně, bez přítomnosti známých a přátel. Je to důležité proto, aby se rodina mohla oddělit od každodenního shonu a věnovat se jen sama sobě. Místo, kde tráví tento čas, pak nemá zásadní význam, může to být například v parku, muzeu, galerii nebo doma. Pokud si rodina uvědomí, že se od sebe neustále vzdaluje a potřebuje se zase více spojit, měla by najít nový společný zájem a naplnit si tak svůj volný čas společně.

Pro většinu dětí a mladých lidí je rodina hlavním prostředím, kde tráví svůj volný čas a kde se formuje jejich osobnost. Rodina poskytuje materiální a sociální podporu, začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí vztahy mezi lidmi a pomáhá klást základy pro hodnotovou orientaci. Tradiční podoba rodiny nabízí dnes mnohem příznivější podmínky než v minulosti, ale zároveň prochází zásadními změnami, jako je individualizace a uvolňování vztahů mezi jejími příslušníky. Tyto změny často vedou ke krizi rodiny, která se projevuje i v oblasti volnočasových aktivit rodinných příslušníků (Hofbauer, 2004).

Za aktuálního společenského vývoje je klíčové, aby děti již od útlého věku smysluplně využívaly svůj volný čas, neboť tento čas má pro ně dlouhodobý význam. Během volného času může jedinec ověřovat své schopnosti, posuzovat své výsledky, plnit své sny, přání a ambice (Hájek a kol., 2008).

Děti se učí od svých rodičů, kteří jsou pro ně vzorem v postojích a chování. Volnočasové aktivity dětí jsou ovlivněny iniciativou rodičů, informovaností, ekonomickou situací rodiny a také nabídkou v místě bydliště. Rodina má primární roli v utváření volnočasového života dětí a má poskytovat podmínky pro jejich rozvoj. Děti se v rodině poprvé setkávají s možnostmi rozvíjet svoji osobnost pomocí volnočasových aktivit. Je důležité, aby si rodiče uvědomili, že svým vlastním přístupem k volnému času učí své děti, jak s ním nakládat. Rodiče by měli mít na paměti, že způsob, jakým jejich děti tráví volný čas, má vliv na jejich budoucnost (Rodina a volný čas předškoláků in Psychologie dnes, 2012).

Někteří rodiče se také diví, proč dnešní děti nemohou vyrůstat stejně jako dřív, když sledovaly dospělé a postupně se k nim připojovaly. Tento způsob fungoval, když rodiče žili aktivním a přírodním životem. Když komunita pracovala společně na obdělávání půdy, stavění obydlí a provozování řemesel, děti mohly práci rodičů sledovat se zájmem nebo se věnovat vlastní činnosti. Bohužel moderní společnost často tuto možnost nenabízí a nedokáže poskytnout dostatečnou bezpečnost a svobodu, jak tomu bývalo dříve. I tak se ale děti mohou zapojit do činností, jako je mytí nádobí, vaření nebo práce na zahradě. Pokud ale naše aktivity neumožňují dítěti věnovat se tomu, co ho zajímá, bude se cítit bezmocné a frustrované. Není správné plnit potřeby jednoho člověka na úkor ostatních. Navíc většina činností, které děláme doma, není tou správnou cestou pro růst dítěte. Očekávání rodičů, že dítě bude umět něco konkrétního a bude se chovat podle „norem“, může vést k pocitu bezmocnosti u dítěte. Dítě by mělo mít možnost vyvíjet se podle svých zájmů a potřeb. Když potom rodiče volají o radu, co dělat s dítětem, které se nechová podle jejich očekávání, přichází na řadu rada nedávat ho do kolektivu nebo kroužků, kde to nemůže zvládnout nebo to tam nemá rádo, případně tam chodí pouze kvůli ambicím rodičů. Zde ale nastupují obavy rodičů, aby se pak jejich dítě uplatnilo ve společnosti. Je třeba připomenout, že dítě, které stráví odpoledne zápolením s ostatními dětmi, nenaplnuje své sociální potřeby. Může zažívat i neúspěch, nedaří se mu tak vyhovět rodičům a cítí se pak bezmocně vůči oběma stranám (Aldort, 2010).

Ježková a Hodycová (2020) upozorňují na fakt, že během času, který rodina tráví spolu, existuje prostor pro komunikaci a zjištění potřeb, pocitů a přání jednotlivých členů

rodiny. Pokud je rodina větší, je složitější určit, jak volný čas trávit a co podniknout. Doporučuje se, aby si rodina sedla společně a projednala své cíle a přání ohledně společně tráveného času. Důležité není jen plánovat výlety a aktivity, ale také klást důraz na to, jak se rodiče a děti spolu cítí a jak si věnují pozornost. Když je někdo z rodiny unavený, není nutné jet na společnou túru do hor, ale členové rodiny si společně mohou zahrát třeba karetní hru. Není totiž až tak důležité, jaké množství společného času spolu jako rodina strávíme, ale jde o pozornost, jakou si navzájem dáváme. Pro děti mohou společné rodinné rituály a vykonávané aktivity znamenat pevné body, utváření společného pocitu jistoty. Mimo jiné se tím dítě učí, na čem opravdu v životě záleží.

4.2 Význam volného času ve výchově

Způsob, jakým rodina tráví svůj čas a využívá své aktivity, může mít pozitivní nebo negativní dopad na výchovu dětí. Pokud se děti naučí správným návykům, jak efektivně trávit svůj volný čas, mohou si vytvořit pevný základ pro budoucnost a být schopny ho správně využít i v dospělosti.

Za posledních 150 let vzrostl význam volného času prakticky ve všech společenských vrstvách. To, že se rozsah volného času zvětšil a rozšířil na všechny společenské skupiny, vyvolalo potřebu volný čas pedagogicky vést, motivovat, koordinovat a vnímat jej jako potenciál ke smysluplnému a rozvíjícímu trávení. Problematická je situace u dětí, které volný čas potřebují pro svůj zdravý osobnostní rozvoj. Pokud mají rodiče na dítě nadměrné nároky a ukládají mu mnoho povinností (na ten kroužek chodit budeš, protože musíš umět hrát aspoň na jeden hudební nástroj), pak čas strávený mimo povinnou školní (předškolní) docházku neplní svou roli (Kaplánek, 2012). Jak již zmínily autorky Ježková a Hodycová (2020), může to vést k nenaplnění sociálních potřeb dítěte, k narušení sociálního vývoje jedince. Společné aktivity a volnočasové aktivity rodiny nám naopak poskytují příležitost poznat své rodinné příslušníky v reálných situacích, zjistit o sobě mnoho nových věcí a více mezi sebou komunikovat a lépe si porozumět. Pro děti je společné trávení času s rodinou důležité pro poznání svých rodičů a mohou tak vidět své rodiče v autentickém světě.

Každý potřebuje volný čas jako čas pro sebe, bez povinností a s možností strávit ho podle vlastního uvážení, ať už aktivní činností nebo nečinností. Oblast volného času u dětí (a obzvláště u dětí předškolního a mladšího školního věku) ale vyžaduje pozornost a pomoc

výchovy. Měli bychom brát v úvahu fakt, že je potřeba vytvořit vhodné spojení výchovy a volného času tak, aby zůstaly zachovány jejich základní charakteristiky – volného času jako svobody a volnosti, výchovy jako cílevědomého a záměrného působení na dítě s cílem podpořit jeho individuální fyzické a psychické předpoklady, jeho osobnost. Rozhodující je ale prožívat volný čas s postojem „chci a můžu“, ne s povinným „musím“ (Kratochvílová, 2010).

4.3 Zájmové kroužky v životě dítěte

Děti předškolního věku často nemají jasnou představu o realitě a mohou být klamány naším povzbuzováním a pozitivním hodnocením, což může vést k mylnému přesvědčení, že splnily úkol správně. Je důležité umožnit dětem vyzkoušet si různé aktivity a rozhodnout, co je baví a co ne, aniž bychom je nutili dělat věci, které je nelákají. Přístupy mateřské školy a rodiny se mohou lišit a neshodují se, dochází ke značným rozdílům v názorech. Dítě má pak tu nejnevýhodnější pozici, protože samo ještě nemůže rozhodovat, co chce a co nechce dělat (Hejlová et al., 2013).

Některé děti nechodí do mateřské školy z různých důvodů, například kvůli dlouhodobé nemoci, oslabené imunitě nebo kvůli mladšímu sourozenci, což nutí matku zůstat s dítětem doma. Aby tyto děti mohly rozvíjet své sociální vztahy a získávat další sociální zkušenosti, volí někteří rodiče zájmové kroužky. I když se děti v kroužcích seznamují se svými vrstevníky, mají tyto kroužky jiný charakter aktivit než mateřská škola a jsou více zaměřeny na rozvoj specifických dovedností než na sociální interakce. Děti v kroužcích nemají takový prostor pro samostatnou a spontánní hru jako v mateřské škole a scházejí se zde pouze jednou až dvakrát týdně, což jim neumožňuje vytvářet pevné vazby jako v mateřské škole.

Dětská psychologička Porazilová v rozhovoru o přetíženosti dnešních dětí poznamenala, že kroužky by měly být pro děti zdrojem poznání a radosti, nikoli dalším břemenem. Rodiče by měli vybírat kroužky podle zájmů a schopností dítěte, a ne jen proto, že je snadné ho zapsat tam, kde chodí například jeho starší sourozenec. Dokonce i tehdy, když dítě neprotestuje, se může jednat o přirozenou snahu napodobit svého staršího bratra nebo sestru. Dalším častým jevem je to, že rodič dítěte zapíše například na volejbal jen proto, že sám jako dítě volejbal hrál, případně dítě nutí navštěvovat kroužek proto, aby překonal třeba svou kamarádku, jejíž dítě navštěvuje více zájmových aktivit. „*Je důležité umožnit dítěti najít si aktivitu, která ho bude bavit. Pokud tomu tak není, neměli byste se divit, že dítě takzvaně u ničeho nevydrží,*“ uvádí Porazilová. Tlak na výkon, individuální úspěch a dokonalost se stále

zvyšuje a už nestačí být pouze dobrý. Nyní musíme být výjimeční. Zdá se, že spokojenost a štěstí již nestačí a že skromnost ztrácí na své hodnotě. Mnozí rodiče odmítají slyšet, že jejich dítě je jen průměrné, jako by byla výše intelektu zárukou pro šťastný život. Podle článku existuje větší tendence k přetěžování dětí u rodičů s vysokoškolským vzděláním a nadprůměrným příjmem a dívky jsou častěji přetěžovány než chlapci. Každé dítě má jiné schopnosti, jedno může být odolné a jiné křehké. Proto by si rodiče měli být vědomi, že mají zodpovědnost za to, aby vyvážili kapacitu svých dětí s nároky, které na ně kladou (Rodina DNES, Dušková, 2019).

Rodiče mají největší podíl na přetěžování svých dětí, protože často nedokážou vidět skutečné schopnosti svých potomků. Příkladem jsou kroužky, které děti přetěžují a nezbyvá jim čas ani na odpočinek. Podle výzkumu Hodnotových orientací dětí od 6 do 15 let, který byl proveden v rámci projektu Klíče pro život, více než 15 % dětí navštěvuje minimálně čtyři kroužky týdně, některé dokonce osm. Někteří rodiče tímto způsobem přenášejí své nesplněné ambice na své děti, jiní věří, že úspěšnost a všestrannost dítěte mu zaručí budoucnost, zatímco další jsou rádi, že se o dítě starají kroužky a nemusí mu věnovat pozornost sami. Tyto situace však často vedou k únavě, nervozitě, nepozornosti a neklidu u dětí, spolu s obavami. Přetěžovány ale mohou být i děti, které třeba žádný kroužek nenavštěvují. Podle současných údajů až 40 % dětí tráví většinu času uzavřené v pokoji před počítačovou obrazovkou, kde jsou vystaveny obrovskému množství informací, které nedokáží zpracovat. Často se neumí rozhodnout, co je důležité, a podlehnou vlivu efektních, barevných a rychlých informací. Komunikují hlavně přes sociální sítě, ale v běžném životě často mají problém s běžnou komunikací (Šimková, 2012).

Suzanne Degges – Whitová (2023) ve svém článku odkazuje na studii Petra Graye z roku 2023 (Pokles samostatné aktivity jako příčina poklesu duševní pohody dětí: Shrnutí důkazů), ve které bylo zjištěno, že bez času na nestrukturované hry a bez dostatku volného času, který není nijak řízen, trpí duševní zdraví dětí. Sama autorka upozorňuje na fakt, že svět dítěte je zpravidla z větší části řízen – ať už rodiči dítěte či vychovateli ve školském zařízení, kteří z velké části ovlivňují denní režim dítěte (5 dní v týdnu). Pokud dítě navštěvuje mimoškolní aktivitu, jako například zájmový kroužek, je pravděpodobné, že i tady existuje další dospělý, který určuje pravidla a tím řídí činnost dítěte. Měli bychom tedy dbát na to, aby dítě mělo možnost „nudit se“ a samo vyplnit svůj volný čas činností, kterou uzná za vhodné (Psychology Today, Degges – White, 2023).

Rodina je základní jednotkou společnosti a vytváření silných vztahů v rodině je klíčovým aspektem pro zdravý a šťastný život. Jedním z nejefektivnějších způsobů, jak posílit pouta v rodině, je trávení kvalitního volného času společně. Volný čas poskytuje rodinám možnost spojit se, sdílet zážitky a vytvořit nezapomenutelné vzpomínky. Když rodina tráví čas společně, tvoří se společné zážitky, které si dítě pamatuje, a chvíle strávené s rodinou v něm mohou posílit pocit sounáležitosti a bezpečí, proto je důležité věnovat dostatečnou pozornost trávení volného času společně a hledat způsoby, jak tento čas co nejlépe využít. Zájmové kroužky by v předškolním věku dítěte měly být pro dítě zábavné a motivující. Pokud je dítě nadšené a šťastné, je pravděpodobnější, že si zachová zájem o danou aktivitu i v budoucnosti. Je důležité, aby rodiče při výběru zájmových kroužků respektovali individualitu svého dítěte. Každé dítě má své vlastní zájmy a schopnosti, a proto je dobré poskytovat jim širokou škálu možností a nevnucovat jim žádnou konkrétní aktivitu. Zájmové kroužky by měly být volbou dítěte, a ne tlakem ze strany rodičů.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

Výzkumné šetření se zaměří na problematiku trávení volného času předškolních dětí v současné rodině. Motivací pro výběr tohoto výzkumu, stejně jako pro volbu tématu diplomové práce, byl můj zájem o to, jak vlastně tráví předškolní děti svůj čas poté, co stráví celý den v mateřské škole a po ní v zájmových kroužcích. Snaží se porozumět tomu, zda není množství zájmových kroužků na takto malé dítě až příliš a jestli čas trávený v zájmových kroužcích nedopadá na úkor času stráveného s rodinou.

Vzhledem k aktuálnosti tohoto tématu, jakým volnočasové aktivity v životě dítěte bezpochyby jsou, by mohlo být velice zajímavé a přínosné zjistit, jak děti vnímají svou účast v těchto aktivitách a zda potom v životě dítěte zbývá dostatek času na spontánní činnosti a hru.

Pro potřeby výzkumu byl zvolen kvalitativní výzkum, který je vhodný vzhledem k povaze výzkumných otázek a cílům výzkumu. Cílem výzkumu je tuto problematiku hlouběji prozkoumat a získat o ní více detailnějších informací z řad rodičů, především těch informací, které nemám možnost zjistit jako učitelka z běžného pozorování dítěte během dne v mateřské škole. Tento kvalitativní výzkum by mohl být dobrým základem pro výzkum kvantitativní, ve kterém by se dala získaná data ověřit u většího vzorku rodičů předškolních dětí. Data v tomto výzkumu byla sbírána formou polostrukturovaného rozhovoru s rodiči vybraných dětí a přímým pozorováním dětí v mateřské škole.

5.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je popsat, jak dítě ve věku 5–6 let tráví svůj volný čas poté, co stráví den v běžné mateřské škole a jakých volnočasových aktivit se účastní. Mezi dílčí cíle pak patří zjistit, jaké množství času dítě stráví společně se svou rodinou a zda má dostatek času na své individuální potřeby a zájmy, které nejsou institucionálně vázány. Dalším dílčím cílem bude zjistit, jak rodiče těchto dětí vnímají účast svého dítěte v zájmových kroužcích a co je vedlo k tomu dítě do takovýchto kroužků zapsat, případně co je vedlo k tomu, že jejich dítě nenavštěvuje vůbec žádný zájmový kroužek či jinou volnočasovou aktivitu.

5.2 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Výzkumné otázky vyplývají ze základního výzkumného problému, kterým je trávení volného času v zájmových kroužcích v životě předškolního dítěte a také z cílů výzkumného šetření. Základní výzkumná otázka zní:

„Jak tráví dítě ve věku 5–6 let svůj volný čas po příchodu z mateřské školy?“

Z této primární výzkumné otázky vychází tři dílčí otázky.

Dílčí výzkumné otázky:

„Není dítě příliš zahlcováno množstvím vykonávaných volnočasových aktivit?“

„Jaké množství času tráví dítě společně se svou rodinou?“

„Jak rodiče vnímají účast svého dítěte v zájmových kroužcích?“

Kategorie č. 1: Zájmové kroužky v životě dítěte

- Navštěvuje dítě volnočasové aktivity?
- Jak často navštěvuje tyto aktivity?
- Kolik času stráví dítě v zájmových kroužcích během pracovního týdne?
- Jaké aktivity dítě vykonává?

Kategorie č. 2: Postoj rodičů k volnému času jejich dětí

- Chtěli by rodiče trávit více volného času společně s dětmi?
- Věnují rodiče svůj volný čas zájmovým kroužkům svého dítěte?
- V kolika letech má podle rodičů dítě začít docházet do zájmového kroužku?
- Je pro rodiče důležité, aby se dítě takovýchto aktivit účastnilo už v předškolním věku?

Kategorie č. 3: Rodinný život

- Omezují nějak volnočasové aktivity dítěte rodinný život?
- Má rodina oblíbené aktivity, které s dětmi vykonávají společně?

- Tráví rodiče společný čas s dítětem i po příchodu ze zájmových kroužků?
- Omezují nějak volnočasové aktivity dítěte jeho sourozence?

Kategorie č. 4: Den předškolního dítěte

- Co dělají předškolní děti nejčastěji doma?
- Kolik hodin denně stráví dítě v mateřské škole?
- Jakou roli hrají v životě předškolního dítěte digitální technologie?
- Jak často tráví dítě volný čas venku?

5.3 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem jsou tři děti navštěvující stejnou mateřskou školu v Moravskoslezském kraji v obci Uhlířov, které navštěvují stejnou třídu a tráví tak společně podstatnou část dne. Ve výzkumu je zachována anonymita jednotlivých dětí. Skutečná jména dětí jsou zaměněna za písmena X, Y, Z. Stejně tak nebudou jmenováni rodiče těchto dětí. V jejich odpovědích budou označení pouze jako matka nebo otec dítěte X, Y nebo Z. Tuto možnost jsem zvolila proto, aby rodiče mohli odpovídat na mé otázky zcela otevřeně, a na tuto skutečnost jsem je upozornila před zahájením našeho rozhovoru.

První účastnice výzkumu je označena písmenem X a jedná se o dívku ve věku 6 let. Do mateřské školy dojíždí. Tato dívka navštěvuje zájmový kroužek v každý všední den. Druhá účastnice výzkumu má označení písmenem Y, je jí také 6 let a zájmové kroužky má celkem třikrát do týdne. Do mateřské školy nemusí dojíždět, bydlí ve stejné vesnici. Poslední, třetí účastnice výzkumu, je označena písmenem Z, je jí 5 let a nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Do mateřské školy dojíždí.

5.4 Metody výzkumu

Jak již bylo zmíněno v úvodu praktické části práce, pro tento typ práce byl zvolen kvalitativní výzkum, jelikož nám umožňuje více pronikat do zkoumané problematiky, a to hlavně mou osobní interakcí s dětmi a jejich rodiči, tedy tazatele s dotazovanými. Kvantitativní metody výzkumu, jako například strukturovaný dotazník, by nám neumožnily

volit podrobnější a obsáhlejší otázky. Výzkum se opírá o ústřední metodu, kterou je hloubkový rozhovor. Zvoleny byly otázky polostrukturovaného typu v osobním rozhovoru, který byl zaznamenán na diktafon v mobilním telefonu. Rozhovor byl zvolen také proto, abych mohla reagovat v případě, že se dotazovaný odchýlí od položené otázky nebo zcela nepochopí můj dotaz. Odpovědi na otázky z těchto rozhovorů jsou pak použity jako data sloužící pro zpracování jednotlivých případových studií, ve kterých bude popsán den předškolního dítěte tak, jak ho skutečně tráví. Domnívám se, že pro účely této práce je to nejvhodnější metoda výzkumu, která nám umožní získat všechna potřebná data.

5.5 Časový harmonogram výzkumu

Příprava výzkumu probíhala v období od června do konce srpna 2023. Protože jsem si respondentky vybrala záměrně kvůli jejich návštěvnosti v zájmových kroužcích a protože v září 2023 nastoupily do první třídy a já nestihla zrealizovat rozhovory s rodiči v plánovém čase a to ještě před ukončením docházky dívek do mateřské školy, byly provedeny rozhovory s rodiči vybraných dětí až v září 2023. Na tuto skutečnost upozorňuji proto, že v rozhovorech rodiče odpovídali tak, jak dívky docházely do zájmových kroužků ve školním roce 2022/2023. Uveden je také věk dívek před letními prázdninami, žádná z nich neměla odklad školní docházky. Jednotlivé rozhovory bylo potřeba přepsat pro získání potřebných dat. Následné zpracování výsledků pak probíhalo od poloviny října do poloviny měsíce listopadu 2023.

Výběr a charakteristika respondentů

- dítě navštěvuje mateřskou školu v Uhlířově
- jedná se o dítě s povinnou předškolní docházkou
- pochází z úplné rodiny
- dítě má alespoň jednoho sourozence
- rodiče dítěte jsou zaměstnaní

Výzkumu se zúčastnily celkem tři děti a tři rodiče těchto dětí. Děti ve věku 6,6 a 5 let navštěvují stejnou mateřskou školu a jedná se o dívky. Na otázky při společném rozhovoru odpovídaly matky dívek. Nejstarším rodičem byla matka ve věku 38 let, nejmladším rodičem pak matka ve věku 31 let. Všechny rodiny pochází z Moravskoslezského kraje. Výzkum byl

realizován v přirozeném prostředí tak, aby se všichni cítili dobře a mohli v klidu odpovídat na mé dotazy. Po předchozí domluvě proběhl rozhovor bez přítomnosti dětí. Nejprve jsme si společně domluvili místo a čas setkání, před provedením samotného rozhovoru byla schůzka ještě telefonicky potvrzena. Všichni z respondentů souhlasili, že náš rozhovor bude nahráván a získaná data budou přepsána a použita do výzkumu mé diplomové práce. Zároveň byli ujisti, že celý rozhovor i výsledky zůstanou anonymní. Všechny rozhovory byly nahrány na mobilní telefon v aplikaci záznamník. Po nahrání potřebných rozhovorů byly uloženy do počítače a několikrát přehrány, aby bylo možné data převést do psané podoby. Snažila jsem se všechny odpovědi zaznamenat tak, jak zazněly. Po sběru dat byla provedena jejich analýza, při které jsem se rozhodla, která data budou použita.

5.6 Analýza výzkumu a interpretace výsledků

K analýze výsledků výzkumu bylo potřeba si důkladně pročítat rozhovory s rodiči a najít mezi nimi určité souvislosti, které nám dají správný základ pro vytvoření celkového obrazu o trávení volného času předškolního dítěte. Výsledky analýzy jsou shrnuty v následujících tabulkách, které byly vytvořeny podle určených kategorií, jež vplynuly při otevřeném kódování, které jsem realizovala metodou tužka a papír. Jednotlivé řádky přepsaných rozhovorů byly očíslovány pro snadné pozdější dohledání textových úseků i jednotlivých kódů.

Pod tabulkami s údaji o dětech jsou popsány výsledky analýzy jednotlivých rozhovorů. Textové úseky naformátované kurzívou, jsou nepřímé citace maminek dětí, které byly do textu vsazeny pro vysvětlení výsledků jednotlivých kategorií. V textu se objevují také přímé citace účastnic výzkumu a ty jsou odcitovány za pomoci čísel řádků, na kterých se citovaný úsek v přepisu rozhovorů nachází a označení účastnic – maminek dětí X, Y a Z.

Ve výzkumných závěrech jsou nakonec shrnuty výsledky ze všech rozhovorů rozříděné podle jednotlivých kategorií a také krátké kazuistiky dívek, které přibližují to, jak dívky tráví svůj volný čas a také jak se projevují v mateřské škole.

Údaje o respondentech

A – označení dítěte, **B** – matka/otec, **C** – věk rodičů, **D** – dosažené vzdělání rodičů, **E** – povolání rodičů, **F** – bydlení, **G** – věk dítěte, **H** – povaha dítěte

A	B	C	D	E	F	G	H
X	M	32	VŠ	Vedoucí v prodejně	rodinný dům na vesnici (mimo MŠ)	6 let	zvědavá, chytrá, velice učenlivá, často netrpělivá
	O	33	VŠ	Policista			
Y	M	38	VŠ	Dentální hygienistka	rodinný dům na vesnici (v místě MŠ)	6 let	přátelská, ráda pomáhá ostatním, trochu lenivá, trpělivá
	O	37	SŠ	Kontrolor výroby ve strojírenské firmě			
Z	M	31	SŠ	Kadeřnice	rodinný dům na vesnici (mimo MŠ)	5 let	velice chytrá, zvědavá a učenlivá, klidná a trpělivá
	O	32	VŠ	IT specialista			

Tabulka č. 7: Údaje o respondentech

6.6.1 Zájmové kroužky v životě dítěte

Dítě	Účast dítěte na zájmových aktivitách	Frekvence zájmových kroužků / týdně	Čas v kroužcích (počet hodin týdně)	Jaké kroužky dítě navštěvuje?
X	Ano	5x týdně	7 – 8 hodin	Jízda na koni, tenis, plavání s ploutví, angličtina
Y	Ano	3x týdně	4,5 – 5 hodin	Mažoretky, zpívání
Z	Ne	0	0	Nenavštěvuje pravidelně žádný zájmový kroužek

Tabulka č. 8: Zájmové kroužky v životě dítěte

Závěr z rozhovorů jednotlivých rodin

Dítě X se pravidelně účastní zájmových aktivit a to v takové míře, že má v každý všední den nějaký zájmový kroužek. „*Všechny kroužky má ráda, sama si je vybrala kromě tenisu, tam ji přihlásil manžel. Chodí tam ráda, protože tam má kamarády ale někdy protestuje, že se jí nechce a chce si hrát ve školce s kamarádkami.*“ (X 20 - 22). Tato dívka průměrně stráví v zájmových kroužcích 7 – 8 hodin týdně, což lze vzhledem k nízkému věku dívky pokládat za hodně času mimo rodinu. *Než začala zájmové kroužky navštěvovat, bývala dívka méně unavená i nemocná. Tréninky někdy mívá i od 18 hodin a po příchodu domů nestihne nic jiného než se umýt a jít spát, protože ráno musí vstávat do školky.* Maminka neví, zda za velkou nemocnost dívky může vysoká intenzita zájmových kroužků, které dívka navštěvuje. Na dívce často pozorují únavu, při odpoledním odpočinku na lehátku často usíná, na rozdíl od ostatních předškolních dětí, které již mají potřebu spánku v tomto věku nižší.

Dítě Y navštěvuje kroužek mažoretek a chodí na zpívání. Mažoretky navštěvuje dvakrát týdně a na zpívání dochází jednou týdně. Celkově v těchto kroužcích stráví 4,5 – 5 hodin týdně. *Dívka si aktivity vybrala sama, někdy se jí stane, že se jí do kroužku jít nechce.* V mateřské škole dívka chybí málokdy, dochází pravidelně, nemoc je u ní opravdu výjimkou. Každý den po obědě při odpoledním odpočinku v MŠ usíná a spí téměř dvě hodiny, někdy se jí ani nechce vstávat. Na kroužky se těší a jde vidět, že ji velice baví, i když občas se učitelce svěřá, že by raději zůstala ve školce nebo šla na hřiště s maminkou. „*Chování se změnilo v tom, že je více komunikativní, říká, co dostala za známku na kroužku, jakou mají píseň a sestavu a jiné. Trénuje taky doma a má nové kamarádky i mimo vesnici a školku. Jiné změny chování nejsou.*“ (Y 35 - 38)

Na rozdíl od předchozích dvou dětí, dívka Z nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Ve školce navštěvuje pouze angličtinu, která ale probíhá v rámci mateřské školy v běžnou otevírací dobu MŠ. „*Prošla několika jinými kroužky, ale u většiny nevydržela.*“ (Z 31 - 32) Maminka zkusila děvče přihlásit i do jiných volnočasových aktivit, které si její dcera vybrala sama. *Chtěla se účastnit kroužku, který je zaměřený na chov zvířat, ale její zájem opadl už po dvou až třech týdnech.* Dívka je velice nadaná a bystrá, už od jejího nástupu do MŠ jí zadáváme těžší varianty činností, aby se nezačala nudit. Jako jediná z účastnic výzkumu odpolední odpočinek nevyhledává, naopak, už po půl hodině strávené na lehátku je netrpělivá a chce jít něco dělat. Nemocná bývá dost často.

6.6.2 Postoj rodičů k volnému času jejich dětí

Dítě	Tráví rodiče dostatek volného času s dětmi?	Věnují rodiče svůj volný čas zájmovým kroužkům dítěte?	Kdy má dítě začít navštěvovat zájmové kroužky?	Je pro rodiče důležitá účast dítěte v zájmových kroužcích?
X	Ano	Ano, vozí ho pravidelně na kroužek, zůstávají tam s ním	Ideálně ve 4 letech	Samozřejmě ano, má se rozvíjet v co nejvíce oblastech
Y	Ano	Ano, vozí ho pravidelně na kroužek, zůstávají tam s ním	3 – 4 roky	Rozhodně ano
Z	Ano	Ne	Od 4 let	Pouze pokud chce dítě samo

Tabulka č. 9: Postoj rodičů k volnému času jejich dětí

Závěr z rozhovorů jednotlivých rodin

Oblast rozhovoru s maminkami na toto téma byla velice zajímavá. Bylo překvapivé zjistit, kolik času musí věnovat ona nebo otec dítěte tomu, aby jejich dítě mohlo vůbec docházet do zájmového kroužku. Hlavním omezením, na kterém se všechny maminky shodly, bylo dojíždění. „Kroužek je v Opavě a trvá 1,5 – 2 hodiny. Neoplatí se tedy vracet zpět do Uhlířova. Tento čas proto využívá manžel, který dceru do kroužku vozí, nákupem potravin, vyřizováním kolem auta a tak dále.“ (Y 25 - 27) Rodina dívky X má problém především s organizací, a to kdo z nich vyzvedne holčičku ze školky a s převážením na kroužek. *Toto dojíždění jim nabourává volný čas i o víkendech, protože musí často jezdit na závody.* Také maminka dívky Z, která žádný zájmový kroužek nenavštěvuje, se domnívá, že by jim kvůli dojíždění na kroužek nezbýval dostatek času na společně strávený volný čas. Zajímavé byly reakce všech tří maminek na otázku, zda tráví spolu se svými dětmi dostatek volného času. Všechny se jednoznačně shodly na tom, že nemají tolik času, kolik by dětem chtěly věnovat a

chtěly by, aby měly na své děti více času. „*Ne, netrávím, protože mám taky své povinnosti, takže toho společného času je málo.*“ (X 55) Rozdílné byly názory na otázku, která se týkala účasti předškolních dětí v zájmových kroužcích. Maminky dívky Z se domnívá, že není nezbytně nutné, aby dítě předškolního věku pravidelně navštěvovalo kroužek. „*Když začne později, nic se nestane. Myslím, že bez kroužku se obejde.*“ (Z 38 - 39). Jinak to bere maminka dívky Y. *Dítě se podle ní učí jiným emocím a situacím. Najde si nové kamarády a je někde sama bez rodičů, setká se s vítězstvím i prohrou. Vnímá, že její dceru účast v kroužku velice baví a prospívá jí.* Dívka X navštěvuje nejvíce zájmových aktivit a maminka si myslí, že by děti měly do kroužků docházet, *aby se rozvíjely v co nejvíce oblastech a měly možnost věnovat se něčemu, co má smysl. Naučí se také řádu a disciplíně a domnívá se, že v budoucnu nebude svůj volný čas trávit nevhodně.*

6.6.3 Rodinný život

Dítě	Omezení rodinného života kvůli volnočasovým aktivitám dítěte	Společné rodinné aktivity	Čas rodiče a dítěte po příchodu z kroužku (z MŠ)	Vliv zájmového kroužku na sourozence
X	Ano, jezdí na závody o víkendech, během týdne jsou omezení kvůli převážení dcery do kroužků	Pouze o víkendech, výlet na hory, výlet na kolech, čas spíše nemají	Dítě si hraje spíše samo, rodiče se věnují domácím pracím	Zatím všude jezdí s nimi
Y	Ano, během týdne i o víkendech, účastní se vystoupení a soustředění	Pouze o víkendech, návštěva akcí v okolí, návštěva ZOO, minimálně 1 akce každý víkend	Většinou je spolu s rodiči a povídají si, společně strávený čas nedokáže spočítat – každý den je jiný	Ne, bratr má kroužky ve stejný den i dobu, o víkendech ale musí jezdit na závody nebo být u babičky

Z	Nemají žádné omezení	In-line a lední bruslení, hraní deskových her, tvoření, výlety minimálně 1x měsíčně	Hrají si společně s dětmi na zahradě nebo doma, chodí na procházky, vyrábí různé dekorace	Nemají žádné omezení
----------	----------------------	---	---	----------------------

Tabulka č.10: Rodinný život

Závěr z rozhovorů jednotlivých rodin

V uspěchaném tempu moderního života může být společně strávený čas s rodinou někdy nedostatečný. Brání nám v tom naše běžné povinnosti, práce a jiné věci, díky kterým si mnohdy nenajdeme čas na společnou rodinnou zábavu. Ať už se jedná o pracovní dny nebo víkend, je zřejmé, že společně strávený čas je značně omezen v rodinách, kde dítě pravidelně navštěvuje nějakou zájmovou aktivitu. *„Pokud je závodní sezóna, mají děti víkendové soustředění. Tedy sobota, neděle od 9 do 13 hodin v Opavě. Dále chodíme na všechna vystoupení, které ne všechna jsou v Opavě. Loni například postoupila na mistrovství České republiky, které bylo v Praze. Takže celý víkend.“* (Y 28 - 31) Častá účast na zápasech nebo závodech ovlivňuje rodinný život také v případě dívky X. *O víkendech se rodiče musí střídát v tom, kdo dívku na závody doprovodí a protože otec dívky pracuje na směny a často nebývá doma, nestává se, že by se na závodech sešla celá rodina.* Naopak rodina dívky Z, která nemá žádné povinnosti, co se týče účasti v zájmových kroužcích a případných závodech nebo soustředění, má dostatek času na společný rodinný čas. *Během pracovního týdne mají čas na společné hraní venku i doma, mohou si zajít na procházku nebo se projet na kole či bruslích, společně tvořit a vyrábět různé dekorace. O víkendech navštěvují zoologické zahrady, účastní se místních tradičních akcí pro rodiny.* Co se týče sourozenců dívek, nejsou nijak výrazně ovlivněni tím, že jejich sestry navštěvují zájmové kroužky a že zasahují i do času, který by rodina mohla strávit jinak a společně. *Pouze bratr dívky Y se účastní jejích závodů nebo soustředění, pokud trvá delší dobu, rodiče ho odvezou k babičce.* Je důležité si uvědomit, že společně strávený rodinný čas nám pomáhá sdílet naše zážitky a vytvářet společné vzpomínky, které nás spojují. I když je někdy náročné najít si čas pro rodinu, musíme využít i krátkých chvil, které mohou být velmi cenné. Ať už jde o každodenní čtení pohádky před spaním nebo třeba rodinný rituál, který se pravidelně opakuje - *„Každý večer když děti*

ulehnou do postele, se jdeme s každým pomazlit, dát pusu na dobrou noc.“ (Y 9 - 10), všechny tyto společně strávené chvíle jsou klíčem k rodinné pohodě.

6.6.4 Den předškolního dítěte

Dítě	Kolik hodin denně stráví dítě v MŠ? (průměrně)	Co dítě nejčastěji dělá doma?	Jak často tráví dítě volný čas venku během pracovního týdne?	Užívání digitálních technologií v životě dítěte
X	5 nebo 8,5 (podle kroužku)	Hraje si v pokoji s legem, skládá puzzle, kreslí, dívá se na pohádky, pomáhá s vařením	Kromě každodenního venčení psa nemá příležitost, maximálně 1x týdně	Večer sleduje pohádku v TV, ale nemůže si ji zapnout sama, má vlastní tablet, může si na něm sama pouštět pohádky
Y	7,5	Hry, tvoření, malování, hraje si na zahradě s rodinou	Minimálně 2x týdně	Sleduje ráno pohádky, odpoledne si pouští na tabletu od rodičů písničky, sama ale přístup nemá
Z	8,5	Puzzle, kreslení, kreativní tvorba, sledování pohádek v TV	Při vhodném počasí každý den, jinak 1x týdně	Nevyhledává je, dělá raději jiné věci, 1x týdně hraje hry na konzoli s tatínkem, televizi může zapínat pouze se souhlasem rodičů

Tabulka č. 11: Den předškolního dítěte

Závěr z rozhovorů jednotlivých rodin

Obecný rámeček na to, jak by měl vypadat ideální den v životě předškolního dítěte, neexistuje. Určitě se ale shodneme na tom, že by den takto malého dítěte měl být vyvážený a ne příliš přetížený různou přemírou všech možných aktivit. Důležitý je nejen dostatečný a kvalitní spánek, v tomto věku stále 9-11 hodin, ale také dostatek času na odpočinek během dne a volnou hru ať už doma, nebo venku na zahradě nebo na hřišti. Se spánkem ani jedna z dívek problém nemají. *Jsou zvyklé na pravidelnou dobu večerního ukládání do postele a také na ranní vstávání, které je během pracovního týdne samozřejmě ovlivněno docházkou dítěte do mateřské školy. Dívka X spí průměrně 9 hodin denně a dívky Y a Z 10 hodin denně.* Po probuzení dětí to vypadá ve všech třech rodinách téměř stejně. Rodiče pomohou dětem s hygienou a oblékáním, společně se nasnídají a vyrazí autem do mateřské školy, kde děti stráví poměrnou část svého dne. *Dívka Z přichází každý den jako první hned po otevření MŠ v 6:30 hodin a odchází okolo 15 hodiny. Dívka Y také třikrát týdně přichází hned po půl sedmé, dvakrát týdně pak přijíždí na půl 8. Odchází většinou okolo půl třetí odpoledne. Dívka X přijíždí do MŠ nejpozději, v 7 hodin, někdy o půl osmé a odchází mezi 15 a 15:30. Pokud má ale zájmový kroužek, vyzvedávají ji rodiče už po obědě, aby ho stihla.* Po odchodu z mateřské školy zamíří kroky dětí buď rovnou do kroužku, nebo domů. Maminka dívky Y uvedla, že její dcera po příchodu z MŠ tráví čas venku na zahradě, na hřišti nebo před domem s kamarádkami ze školky. *Pokud to neumožní počasí, společně si hrají, malují nebo tvoří. Když je ale hezky, všichni čas kdy je rodina doma, tráví společně venku.* Samozřejmě za předpokladu, že zrovna nemá kroužek dívka nebo její bratr. U dívky X je její odpolední program velice nabitý už jen proto, že má každý den jiný kroužek. *Po příchodu z něj si dívka buď sama hraje, kouká se na pohádku nebo se rovnou okoupe, navečeří a jde spát, protože se stává, že chodí domů i v 19 hodin a to už na nějaké aktivity opravdu nezbyvá čas.* Když má dívka X dostatek času na hru, *„ráda si hraje v pokojíčku s legem, dívá se na pohádky, pomáhá mamince vařit a ráda skládá puzzle nebo kreslí“.* (X 5 - 6) Dívka Z, která nijak není limitována časem stráveným v zájmových kroužcích, si chodí po příchodu z MŠ *hrát společně s rodiči na zahradu, jde s nimi na procházku nebo se projet na kole, bruslích. Stejně jako ostatní dívky také ona si ráda kreslí a tvoří něco kreativního. Pokud ale počasí dovolí, je dívka téměř neustále venku, hraje si s kamarády ze sousedství, má ráda houpačky a klouzačky.* To bohužel není případ dívky X, která nemá na dovádění venku moc času, *„protože většinou je na tom kroužku. Když ale máme čas, ráda chodí na hřiště na průlezký nebo kolotoč ale to je asi jednou za týden nebo dva“.* (X 42 - 43)

Po odpoledních aktivitách rodiny společně večeří a děti se chystají ulehnout ke spánku. Před spaním se rodiče snaží každý den dětem číst pohádku na dobrou noc. Velice mě potěšilo, že nikdo z nich neupřednostňuje pouštění pohádky v televizi nebo na tabletu ale opravdu dětem čtou z pohádkových knih. *Dívka Z žádné vyložené oblíbené knihy nemá, ale ráda listuje naučnými knihami nebo “čte“ kouzelnou tužkou (dítě přejeđe elektronickou tužkou po obrázku a ta mu například přečte pohádku nebo odvypráví část příběhu). Maminka preferuje četbu klasických pohádek jako je Perníková chaloupka nebo Šípková Růženka. Říká ale, že nemá na četbu s dcerou tolik času, kolik by chtěla. Stejný problém s časem na společné čtení pociťuje i maminka dívky X. Čtou asi 15 minut denně a to píše moderní příběhy a pohádky jako je třeba Ledové království. Dívka má také ráda jakékoliv příběhy, ve kterých se objevují koně nebo jednorožci. V rodině dívky Y čtou pohádky i moderním způsobem, aby dětem příběhy oživily. Rodiče předčítají pohádky z mobilu a z toho potom zaznívají různé zvukové doprovody, které tak příběh “oživí“. Svě zastoupení ale v jejich četbě najdou jakékoliv knihy o zvířatech a především kniha Alík.*

5.7 Výzkumné závěry

Kategorie č.1: Zájmové kroužky v životě dítěte

Z výsledků rozhovorů a zjištěných skutečností můžeme konstatovat, že pravidelná účast dětí v zájmových kroužcích má různé vlivy na jejich psychické i fyzické zdraví. Dívka X, která se účastní zájmových aktivit pravidelně a ve vysoké míře, vykazuje častější známky únavy a také je více nemocná než ostatní dívky. Výrazným faktorem může být vysoká intenzita aktivit, které dívka navštěvuje a následný nedostatek času na odpočinek. Tato situace zřejmě ovlivňuje nejen její fyzický stav, ale i celkový dojem z těchto aktivit. Naopak dívka Y, která se účastní kroužku mažoretek a zpívání, vykazuje pozitivní vlivy zájmových kroužků ve svém chování. I když občas projevuje nezáměr a na kroužek nebo závody se jí nechce, po jeho absolvování se velmi zlepšuje její komunikativnost i nálada. Pravidelná účast v těchto kroužcích má zřejmě pozitivní dopad na rozvoj její osobnosti a sociální interakce v širším okolí. Toto může být spojeno také s tím, že si dívka své aktivity vybrala sama. Dívka Z, která se žádných zájmových kroužků neúčastní, vykazuje odlišné chování a zájem o volnočasové aktivity. I přes svou bystrost nevyhledává žádnou formu zájmů mimo mateřskou školu. Tato situace ukazuje, že ne všechny děti mají stejný přístup k zájmovým aktivitám, ačkoli rodiče

dříve chtěli pro své dítě nalézt vhodný kroužek. V tomto případě by mohlo být zajímavé zkoumat, proč dítě odmítá účast v kroužcích.

Po shrnutí zjištěných faktů můžeme říci, že účast dětí ve věku 5 - 6 let může mít různorodé dopady na jejich fyzické i psychické zdraví i chování. Je důležité brát v úvahu individuální potřeby a také preference každého dítěte při výběru volnočasových aktivit, ne každé dítě má stejný zájem jako my nebo ostatní děti z jeho třídy, a to by mělo být vždy respektováno.

Kategorie č.2: Postoj rodičů k volnému času jejich dětí

Z výzkumu vyplynuly podnětné informace nabízející nám zajímavý pohled na realitu rodinného života, hlavně pokud jde o organizaci a věnování času zájmovým kroužkům. Klíčovým zjištěním je, že značným omezením je pro všechny rodiny dojíždění. Toto omezení má velký vliv na časový rozvrh rodiny, zejména proto, že jsou kroužky umístěny mimo bydliště dětí. Maminky v rozhovorech zdůraznily výzvy spojené s organizací rodinného života, kdy se rodina musí věnovat již zmíněnému dojíždění do zájmových kroužků i dalším činnostem, které jsou s tímto spojeny. Tento fakt může vyvolat otázky ohledně bilance mezi aktivitami dětí a rodinným volným časem. Je patrné, že dojíždění ovlivňuje nejen volný čas samotných rodičů, ale také čas, který rodina mohla trávit společně a vykonávat spolu různé rodinné aktivity. S tímto také souvisí obavy maminek ohledně nedostatku společného času s dětmi. Společně sdílí názor, že by s nimi chtěly trávit více společného času, realita každodenního života je v tom ale limituje. To poukazuje na důležitost rovnováhy mezi zájmovými aktivitami a dostatečným rodinným časem. Zde se ale názory maminek rozcházejí. Rodiče mají zcela jistě rozdílné představy o tom, co je pro rozvoj jejich dítěte nejlepší. Zatímco někteří vnímají účast v kroužcích jako důležitou součást jejich života a zdůrazňují výhody spojené s rozvojem sociálních dovedností nebo disciplíny, jiní vnímají účast předškolních dětí v zájmových kroužcích jako zbytečnou a zdůrazňují, že se děti mohou rozvíjet i bez pravidelné účasti v zájmových kroužcích.

Celkově lze říci, že se rodiče snaží najít rovnováhu mezi tím, jak podporovat své děti v jejich koníčcích a zájmech a současně jak řešit organizační a praktické výzvy spojené s těmito aktivitami.

Kategorie č.3: Rodinný život

Když se pokusíme shrnout, jaké závěry nám vyplynuly v této kategorii, můžeme vidět, jaký dopad mají povinnosti, pracovní závazky rodičů a také zájmové aktivity dětí na společně strávený čas rodin. Všechny tyto faktory mohou značně omezit čas, který by jinak rodina věnovala společně stráveným aktivitám. V rozhovoru byly rodinám mimo jiné pokládány otázky o tom, jak tráví společný čas o víkendech. V rodinách dívek X a Y, které pravidelně navštěvují zájmové aktivity, je patrné, že víkendové závody, soustředění nebo vystoupení mohou zasahovat do tradičních rodinných aktivit. Omezený čas na setkávání všech rodinných členů může vést k tomu, že se ne všichni mohou zapojit do dané rodinné aktivity. Jak ukazuje případ dívky X, častá účast na víkendových závodech vede k tomu, že se rodina nemůže vždy setkávat jako celek. Střídání rodičů při doprovázení na tyto akce je nutností. Naopak rodina dívky Z, která nemá žádné zájmové povinnosti, může plně využívat společný čas na rodinné aktivity jak během pracovního týdne, tak i o víkendech. To naznačuje, že absencí závazků v podobě zájmových kroužků v životě předškolního dítěte mohou mít rodiny více prostoru na plnohodnotný rodinný život.

V závěru lze jen podotknout to, že v uspěchaném světě, kde nám čas často uniká, bychom si měli být vědomi toho, že i malé projevy společného času mohou mít klíčový vliv na rodinnou pohodu a vytváření rodinných vzpomínek. Rodinné rituály, jakým může být například večerní čtení pohádky nebo každodenní pomazlení s dětmi před spaním, se stávají důležitým prvkem vytváření rodinné atmosféry a i přes to, že nás někdy provází náročné tempo moderního života, je důležité užívat si těchto chvil naplno.

Kategorie č.4: Den předškolního dítěte

Jak už bylo zmíněno v předchozí podkapitole, univerzální rámec pro ideální den předškolního dítěte neexistuje a každá rodina má vytvořený svůj unikátní model rodinného života, ve kterém se snaží respektovat potřeby dětí a také má jiné priority. I přes to, že každá rodina věnuje pozornost rozmanitým aktivitám dětí, nemělo by se zapomínat na důležitost dostatečného spánku, času na odpočinek během dne a také dostatku prostoru pro volnou hru. Spánkové návyky všech dívek ukazují na to, že mají vytvořený pravidelný režim, což může přispívat ke stabilnímu dennímu rytmu. Je zřejmé, že dívky mají vytvořené pevné rituály ohledně spánku, což může pozitivně ovlivňovat jejich celkový zdravotní stav i duševní pohodu. Výrazně odlišná je struktura jednotlivých rodin, co se týče odpoledních aktivit. Dívka X má nabitý program s různými zájmovými kroužky, což nesporně ovlivňuje množství času,

kteřé denně věnuje volné hře a mohlo by to mít dopad na celkovou pohodu dítěte. Přehněný harmonogram může negativně ovlivnit dětský rozvoj a způsobit únavu a stres.

Naopak dívka Z má dostatek času na volnou hru a také na venkovní aktivity. Rodiče se tyto aktivity snaží integrovat do denní rutiny svých dětí, mnohdy na to ale kvůli jiným povinnostem nezbyvá moc času. Neměli by ale zapomínat, že tyto aktivity nejsou pro děti pouze zábavou, ale mají také vliv na celkový rozvoj malých dětí a proto by jich měly mít dostatek. Hra má pro dítě nepostradatelný význam a je to zásadní prvek v procesu učení i rozvoje, stejně jako společně strávený čas s rodinou je důležitý pro emocionální stabilitu dítěte a pocit bezpečí.

Předškolní období je klíčovým časem v životě dítěte a je důležité poskytnout mu prostor pro volnou hru a společné chvíle s rodinou. Tyto aktivity nejenže podporují fyzický a emocionální vývoj, ale také vytvářejí pevné základy pro celoživotní dovednosti a celkovou pohodu člověka.

5.7.1 Kazuistiky dětí

DÍVKA X

I. Osobní údaje

Datum a místo narození: 2017, Ostrava

Bydliště: Slavkov, Moravskoslezský kraj

II. Rodinná anamnéza

MATKA Rok narození: 1991

 Zaměstnání: vedoucí v prodejně

 Vzdělání: vysokoškolské

OTEC Rok narození: 1990

 Zaměstnání: policista (dopravní policie)

 Vzdělání: vysokoškolské

SOUROZENCI bratr, rok narození 2023

Dívka pochází z fungující a úplné rodiny. Žijí v rodinném domě, který se nachází zhruba 8 kilometrů od mateřské školy, kam dívka dochází. Matka dívky má časově dost náročné zaměstnání, momentálně nastoupila na mateřskou dovolenou s druhým dítětem. Jinak pracuje na vedoucí pozici a střídají se jí ranní a odpolední směny. Otec dívky pracuje jako policista a také pracuje na směny. Rodiče dívky tak musí společně plánovat směny hodně dopředu, aby mohli vyzvedávat dceru z mateřské školy a především ji dovážet na zájmové kroužky. Stejný problém pak řeší rodiče i o víkendech, kdy má dívka často různé závody nebo soustředění, na které takto malou dívku samozřejmě musí někdo doprovázet. Celkově rodiče dívky vnímají, že jejich dcera má méně volného času na volnou hru i čas strávený spolu s rodinou, protože má velké množství zájmových kroužků a jsou si vědomi, že by s dcerou měli trávit více společného času. Matka dívky ale uvádí, že to vzhledem k náročnému zaměstnání, nedostatku času a jiným povinnostem zkrátka nejde.

II. Osobní anamnéza

Adaptace na mateřskou školu proběhla bez větších obtíží, jen chtěla každý den chodit po obědě a být s maminkou. Je dostatečně fyzicky vyspělá, má koordinované pohyby, umí se samostatně oblékat, zvládá všechny pravidelné denní úkony. O své věci se vždy postará, hlídá si své hračky a také si po sobě umí uklidit. Občas potřebuje více času na oblékání nebo úklid, ale činnost vždy dokončí. Dívka bývá často nemocná, v poslední době trpí na respirační onemocnění a v MŠ evidujeme větší absenci. Maminka dívku nechce dávat do kolektivu ostatních dětí, aby zůstala co nejdéle zdravá, což bude nejspíše způsobeno tím, že mají doma novorozence. Dříve dívka docházela pravidelně. Na dívce je někdy znatelná dost výrazná únava, nechce se jí cvičit s ostatními a také venku na zahradě vyhledává spíše klidnější aktivity než jiné děti. Pokud v MŠ zůstává i na odpolední odpočinek, vždy usíná mezi prvními a dokáže spát celé dvě hodiny, což je dost neobvyklé, předškoláci už většinou nechtějí odpočívat. Dívka je emočně stálá, nekonfliktní, dokáže sama vyjádřit svůj názor a vhodně si řekne, co potřebuje. Mezi dětmi je velice oblíbená, často rozhoduje o tom, na co si budou společně hrát.

III. Školní anamnéza

Dívka je velmi bystrá a nadaná, její znalosti jsou na její věk velice obsáhlé, téměř ve všech oblastech vykazuje nadprůměrných výsledků. Už v dřívějším věku dostávala složitější

úkoly, které zvládala vyřešit mezi prvními. Mluví gramaticky správně, má bohatou slovní zásobu a správně užívá časoprostorových pojmů. Pracuje se strukturou slov, porovnává velikosti předmětů a bez problémů počítá do 20. Při činnosti má trochu problémy s pozorností, soustředí se jen na činnosti, které jsou pro ni zajímavé. Pro dokončení jiných činností potřebuje povzbuzení od učitelky. Je velice upovídaná a často při práci vyrušuje ostatní. Úkol přijme, až to sama uzná za vhodné.

IV. Zájmové kroužky v životě dítěte

Dívka navštěvuje poměrně velké množství zájmových kroužků. Dochází na tenis, plavání s ploutví, angličtinu a jezdí na koni. Tyto aktivity jí každý všední den zabírají minimálně hodinu, většinou hodinu a půl z odpoledne poté, co strávila den v mateřské škole. Dívka se kroužků účastní ráda, ale občas se svěří učitelce, že by raději zůstala v mateřské škole, než šla na kroužek, aby si ještě mohla hrát s kamarádkami. V rodině dívky nezbyvá moc volného času na společné aktivity především proto, že rodiče musí dívku na kroužky vozit a to jim zabere poměrnou část z odpoledne. Proto si dívka po příchodu domů hraje většinou sama v pokojíčku nebo se dívá na pohádky. Zájmové kroužky mohou a zcela jistě také přinášejí určité výhody, ale zároveň omezují volný čas s rodinou. Další změnou v životě rodiny je určitě narození mladšího bratra dívky. Zůstává otázkou, zda rodiče budou mít s takto malým dítětem nadále dostatek času na to vozit dívku každý den do zájmového kroužku a trávit tam s ní čas nejen ve všední dny, ale také o víkendech na různých závodech a soustředěních. Je proto možné zvážit, že i přes snahu poskytnout dítěti co největší příležitosti pro jeho rozvoj v podobě různých zájmových kroužků je pro dítě nejdůležitější čas strávený spolu s rodinou a zda je v takto nízkém věku nezbytné, aby dívka musela navštěvovat takové množství aktivit.

DÍVKA Y

I. Osobní údaje

Datum a místo narození: 2017, Opava

Bydliště: Uhlířov, Moravskoslezský kraj

II. Rodinná anamnéza

MATKA

Rok narození: 1985

Zaměstnání: dentální hygienistka

Vzdělání: vysokoškolské

OTEC

Rok narození: 1986

Zaměstnání: kontrolor výroby ve strojírenské firmě

SOUROZENCI

Bratr, rok narození 2014

Dívka pochází z fungující a úplné rodiny. Ta bydlí v rodinném domě ve vesnici, ve které se nachází mateřská škola, kterou dívka navštěvuje, nemusí tak do MŠ dojíždět. Matka i otec dívky mají zaměstnání, ve kterém nemají úplně přesně stanovenou pracovní dobu. Matka pracuje jako dentální hygienistka, plánuje si tak práci podle objednávek svých pacientů a přestože nepracuje na směny, musí občas také řešit vyzvedávání dcery z mateřské školy a převoz na zájmové kroužky. Jak sama podotkla, téměř vždy vozí dceru na kroužky její manžel. Společně pak doprovázejí dceru na různá soustředění a závody, kterých se účastní i o víkendech. Někdy s sebou berou také dívčina staršího bratra, obzvláště pokud závody trvají delší dobu. Když je to pro rodinu časově neúnosné, bratra hlídá babička dětí. Dívčina soustředění probíhají totiž po celé České republice. Stejně jako v případě dívky, která má zájmový kroužek každý den, i v této rodině vnímají, že společně stráveného času by v jejich životě mohlo být daleko více. Snaží se ale každou společnou chvíli naplno využít a trávit jej společně, ať už v přírodě, nebo návštěvou dalších příbuzných.

II. Osobní anamnéza

Dívka do naší mateřské školy přestoupila z jiné mateřské školy z důvodu stěhování rodiny. Velice rychle se spřátelila se všemi dětmi a stala se v kolektivu velice oblíbenou. Je dostatečně fyzicky vyspělá, samostatná při zvládnutí běžných denních úkonů spojených s oblékáním, hygienou a stolováním, pro činnost nepotřebuje povzbuzení, pokud se nejedná o úklid hraček, tomu se téměř každý den vyhýbá. Ráda pomáhá učitelce s oblékáním mladších dětí. Absence v MŠ nebývá častá, dochází pravidelně a nemocná bývá velice málo, pomineme-li občasné kožní problémy. Při odpoledním odpočinku téměř okamžitě usíná a je velice náročné ji vzbudit, což může být způsobeno nejen brzkým vstáváním dívky, ale také náročností tréninků v zájmovém kroužku, který dívka navštěvuje. Přesto si rodiče dívky nepřejí, aby během odpočinku spala, protože chtějí, aby se jí chtělo spát večer co nejdříve. Je emočně stálá a nekonfliktní, nerada řeší jakékoliv problémy a nevidujeme u ní žádné spory

s dětmi. Je trochu více citlivější než ostatní dívky v jejím věku, často se rozpláče kvůli maličkostem.

III. Školní anamnéza

V plnění úkolů zadaných učitelkou dosahuje dívka průměrných výsledků ve srovnání se stejně starými děvčaty. Nevydrží u činnosti dlouho, nebaví ji pracovat na úkolech ani malovat, všechno chce mít hotové co nejdříve. Úkol sice splní správně, ale například pracovní listy dívky působí dost odbytě tím, jak spěchá, aby si mohla jít hrát nebo dělat činnosti, které ji zajímají více. Potřebuje tedy větší povzbuzení od učitelky, aby činnost dokončila správně tak, jak má. Mluví gramaticky správně, její slovní zásoba je dostatečná, ale občas se plete v užívání časoprostorových pojmů, stejně jako v pojmenování dní v týdnu nebo měsíců v roce. Umí napočítat do 20, porovnat velikost předmětů a také je seřadit podle velikosti. Při práci ve skupině má někdy problémy s prosazením svého názoru, raději se podřídí většině. Má povědomí o širším okolním světě, dodržuje společenská pravidla.

IV. Zájmové kroužky v životě dítěte

Dívka navštěvuje celkem dva zájmové kroužky, dvakrát týdně má trénink mažoretek a jednou týdně zpěv. Tráví na nich hodinu a půl až dvě hodiny ze zbývajících volného času odpoledne. Především do kroužku mažoretek dochází ráda, občas se stane, že se jí moc nechce. Ve dny, kdy dochází do zájmových kroužků, podle slov matky zbývá dostatek času na to si společně s dětmi popovídat o to, jaký měli den a tráví čas společně. Dívka si řekne, když nechce být s rodinou a hraje si sama v pokoji. V tomto případě matka dívky zdůrazňuje význam účasti dítěte v zájmových kroužcích, věří, že to dává dítěti příležitost poznat nové kamarády, rozvíjí se u něj zodpovědnost. Dívka je od doby, kdy začala kroužky navštěvovat více komunikativní, žádné jiné změny v chování matka nepozoruje. Matka chtěla dceru zapsat do kroužku, kde by se učila hrát na nějaký hudební nástroj, ale upřednostnila její přání a je velice ráda, že se dívka v tomto sportu našla a účastní se ráda jak tréninků, tak všech vystoupení. Protože různé kroužky navštěvuje také bratr dívky, je někdy obtížné pro rodinu nalézt rovnováhu mezi zájmovými aktivitami a společně stráveným časem. Přesto by žádnou zájmovou aktivitu neomezila, protože dívce velmi svědčí. Jelikož tréninky dívky neprobíhají každý den, nelze v tomto případě vytknout nadměrnou zátěž pro takto malý organismus ani zde hledat jiná rizika, která by mohla ovlivnit zdravý vývoj dítěte.

DÍVKA Z

I. Osobní údaje

Datum a místo narození: 2016, Opava

Bydliště: Mikolajice, Moravskoslezský kraj

II. Rodinná anamnéza

MATKA Rok narození: 1992

Zaměstnání: kadeřnice

Vzdělání: středoškolské

OTEC Rok narození: 1991

Zaměstnání: IT specialista

Vzdělání: vysokoškolské

SOUROZENCI bratr, rok narození 2020

Rodina dívky, která nenavštěvuje žádné zájmové kroužky ani jiné volnočasové aktivity, je také úplná a fungující. Také tato rodina bydlí v rodinném domě v malé vesnici, dívku tedy do mateřské školy musí vozit. Oba rodiče mají klasickou pracovní dobu, dívka přichází do MŠ hned po jejím otevření a odchází okolo třetí hodiny odpoledne. Protože nenavštěvuje žádný zájmový kroužek, nemusí rodiče řešit žádné dojíždění ani převážení do města a proto se mohou svým dětem věnovat naplno a trávit s nimi zbytek odpoledne i veškerý čas o víkendech, který využívají k návštěvě oblíbených míst a konání různých výletů.

II. Osobní anamnéza

Adaptace na mateřskou školu probíhala poměrně dlouhou dobu, nezvládala v MŠ zůstat delší dobu než do oběda, proto tam trávila pouze dopoledne. Později si našla kamarádky a delší pobyt jí přestal vadit. Je velice pohybově zdatná, fyzicky vyspělá a obratná. Umí si po sobě uklidit a postarat se o své věci, pouze v sebeobslužných činnostech zaostává za ostatními stejně starými dětmi. Oblékání i jídlo jí trvá velice dlouhou dobu a neustále se musí napomínat, aby zrychlila tempo. Trpí častými respiračními obtížemi, především rýmou, dříve kvůli tomu bývala alespoň jednou do měsíce doma. Jako jediná ze tří dívek neusíná při

odpoledním odpočinku, po přečtení pohádky zůstane chvíli ležet a potom volí klidové činnosti. Podle jejich slov nechce ani ležet, protože není unavená a nechce spát. Je emočně stálá, jen se nechá snadno rozrušit, pokud jde o její zdraví – například když si odře koleno, začne hystericky plakat a chce maminku, protože má strach, že bude muset k lékaři. Mezi dětmi je oblíbená, je nekonfliktní a má ráda společnost, téměř vůbec si nehraje sama. Často chce pomáhat paní učitelce, pomáhá se stříháním i uklízením či různým tříděním hraček. Jde vidět, že ráda vyhledává společnost dospělých a je šťastná, když se jí dostane pochvaly a uznání.

III. Školní anamnéza

Dívka se řadí k velmi nadaným a bystrým dětem. I přes to, že je mezi ostatními předškoláky nejmladší, vyniká nad nimi svou širokou základnou znalostí a vědomostí. Dokáže ve svém věku přečíst všechna tiskací písmena, čte slova i krátké věty, napočítá do 30 i dále, má dokonale vytvořený model čísla. Zvládne jednoduché početní příklady vhodné pro první třídu základní školy. Už v mladším věku vyhledávala těžší zadání při řízených činnostech a zvládala je bez obtíží. Snadno se nechá získat pro záměrné učení, neodbíhá od zadaných činností a soustředí se i na činnosti, které pro ni nejsou zrovna zajímavé. Má širokou slovní zásobu, mluví gramaticky správně v poměrně složitých souvětích, používá správně časoprostorové pojmy. Bezpečně odhalí podobnost i rozdíl, rozumí matematickým pojmům. Záměrně využívá svou paměť k učení, pamatuje si vše přesně včetně detailů.

IV. Zájmové kroužky v životě dítěte

Jako jediná netráví svůj volný čas návštěvou zájmových kroužků ani nevykonává žádné volnočasové mimoškolní aktivity. Ačkoliv projevila přání navštívit různé kroužky, nic jí zatím dostatečně nezaujalo a nevydržela tam. Matka dívky si nemyslí, že je nezbytně důležité, aby dítě v předškolním věku navštěvovalo zájmový kroužek a i přes to, že spolu tráví všechny volný čas, který jim zbývá po návratu ze zaměstnání a mateřské školy, se jí zdá, že toho společného času je stále málo. Zároveň si je také vědoma toho, že kdyby dívka kroužky navštěvovala, zbývalo by jim daleko méně společného rodinného času, což také uvedla jako hlavní nevýhodu návštěvy zájmových kroužků. Na tomto příkladu můžeme vidět, že i přes absenci těchto kroužků v životě pětileté dívky, lze její volný čas vyplnit kvalitními volnočasovými aktivitami, které lze provozovat i ve společnosti své rodiny. Vzhledem k nadání dívky téměř ve všech oblastech se domnívám, že se jí její rodiče věnují opravdu maximálním způsobem a rozhodně nedopustí, aby se jejich dítě nudilo nebo v pozdějším věku

zvolilo nevhodný způsob trávení volného času. Naopak ho tráví ve společnosti nejen svých nejbližších, své rodiny, ale také s kamarády ze sousedství pomocí aktivit, které jsou naprosto vhodné a dostatečné pro dítě jejího věku – jízda na kole, hraní na prolézačkách a houpačkách, plavání v bazénu na zahradě.

5.8 Diskuze

V předchozích kapitolách byly prezentovány výsledky rozhovorů, které byly provedeny s rodiči tří předškolních dětí navštěvujících stejnou mateřskou školu, a kteří odpovídali na otázky týkající se jejich rodinného života, trávení volného času spolu se svými dětmi i na to, zda je množství volnočasových aktivit nějakým způsobem omezuje. Výsledky jsou uspořádány do čtyř tematických kategorií. Skutečnosti, které jsou v těchto kategoriích prezentované, spolu úzce souvisí a podávají nám komplexní zprávu o tom, jak tyto tři děti a jejich rodiny tráví svůj volný čas poté, co v odpoledních hodinách odejdou z mateřské školy. Odpovídají tedy na výzkumnou otázku této práce (předloženou v kapitole 5.2).

Preference dětí při volbě zájmových kroužků je různá, v jednom ze zkoumaných případů jsme se mohli také dozvědět, že si dítě nezvolilo kroužek samo, ale dochází zde proto, že si to přeje otec (kapitola 6.6.1 – zájmové kroužky v životě dítěte). Záměrně byly vybrány děti, jejichž docházka do organizovaných zájmových kroužků se liší. Šlo ve všech případech o dívky, kdy jedna z dívek navštěvovala zájmový kroužek každý den, druhá z dívek třikrát týdně a poslední z dívek nenavštěvovala žádný zájmový kroužek. Můžeme tedy říct, že v případě dětí předškolního věku rodiče využívají možnosti umístit dítě do instituce nabízející organizované trávení volného času. Zájem o tyto instituce potvrzuje například studie Efektivní využívání volného času jako součást životního stylu dětí v postmoderní společnosti (Čech, 2002) která uvádí, že polovina dětí mladšího školního věku využívá pro trávení svého volného času nabídek volnočasových a zájmových organizací. Můžeme se tedy domnívat, že umístění dětí do těchto zařízení již v předškolním věku může vést k efektivnímu využívání a trávení volného času i v budoucím životě dítěte. Druhá polovina dětí v téže studii totiž naopak svůj volný čas tráví nejraději ve společnosti televize, tabletu nebo pobytem venku s kamarády.

Další otázkou, kterou jsem si pokládala, bylo to, zda množství volnočasových aktivit dítě příliš nepřetěžuje. Z výzkumných závěrů vyplývá, že účast dětí v zájmových kroužcích má rozmanité dopady na jejich psychické i fyzické zdraví. Zjištění naznačují, že častá účast

v zájmových kroužcích a nedostatek času na odpočinek a regeneraci organismu může vést ke zvýšené nemocnosti dětí, zejména pokud jsou aktivity příliš intenzivní. Na druhou stranu, účast v zájmových kroužcích může mít pozitivní vliv na osobnostní a sociální rozvoj dětí, jak je patrné ze situace dívky Y, která prokazuje zlepšení komunikativnosti a nálady po absolvování zájmových aktivit.

Důležitým aspektem je také postoj rodičů k volnému času svých dětí. Výzkum naznačuje, že rodiče se snaží najít rovnováhu mezi podporou zájmů svých dětí a řešením organizačních a praktických výzev spojených s těmito aktivitami. Existuje rozdíl v postojích rodičů ohledně významu účasti dětí v zájmových kroužcích, přičemž někteří rodiče považují tyto aktivity za klíčové pro rozvoj jejich dětí, zatímco jiní je považují za zbytečné. Rodiče také vnímají, že do zájmových kroužků svých dětí investují i svůj volný čas, který by mohli využít jiným způsobem. Je to způsobeno především dojížděním do zájmových kroužků, které jsou většinou realizované ve větších městech a protože rodičům by se nevyplatilo jezdit tam a zpět, zůstávají v kroužku s dítětem, případně čas využívají na nákupy nebo jiné pochůzky. Rodinný život volnočasové kroužky v určité míře omezují i o víkendech, kdy se rodina účastní různých sportovních soustředění nebo závodů, které se ke kroužku vztahují. Návštěva zájmových kroužků a dojíždění do nich tedy vede k nedostatku času na tradiční rodinné aktivity, což bylo ostatně potvrzeno i samotnými respondenty v rozhovorech. Uvedli, že by se svými dětmi chtěli trávit větší množství společného času, ale bohužel jim to každodenní realita neumožňuje. Otázkou tedy je, zda je nutné, aby dítě navštěvovalo větší množství zájmových kroužků a zda není lepší investovat čas, který by rodině zbyl, do společných aktivit a zájmů. V kapitole 6.6.3, kde máme shrnuty výsledky kategorie týkající se rodinného života, se totiž můžeme dočíst, že rodině dítěte Z, které nenavštěvuje žádný zájmový kroužek, zbývá dostatek času na vykonávání spousty činností a zájmů, které mohou podnikat společně jako rodina, ať je víkend nebo všední den.

V rozhovorech s rodiči jsme se také dotkli tématu, které je v poslední době dost diskutované, a to času, který tráví jejich děti venku. Zatímco děti, které zájmové kroužky nenavštěvují (nebo je navštíví maximálně třikrát týdně) tráví dostatek času venku, ať už hrou s kamarády na hřišti nebo pobytem na zahradě u domu, jízdou na kole nebo na bruslích, dítě, které má zájmový kroužek každý den, venku příliš svého času nestráví. Jak ukázaly výsledky v kapitole 6.6.4 (den předškolního dítěte), dítě nemá prostor na to trávit svůj volný čas hrou venku, protože to rodině neumožňuje množství povinností související jak se zájmovými kroužky, tak s běžnými denními povinnostmi rodičů. Tento fakt považují za dosti alarmující,

protože i když stále více slyšíme, že děti ven vlastně nechodí a veškerý svůj volný čas stráví před obrazovkami počítačů nebo jiných multimediálních zařízení, výsledky studie České děti venku (Nadace Proměny Karla Komárka, 2016) ukazují, že české děti v průměru stráví přibližně dvě hodiny denně. Tento výsledek je uveden pouze pro srovnání, jelikož tato studie se zabývala dětmi ve věku 7 – 15 let, tedy dětmi školou povinnými, ale dovoluji si tvrdit, že děti předškolního věku by tohoto průměru měly ne dosahovat, ale naopak jej ještě převyšovat.

Praktická část této diplomové práce nám poskytla celkem podrobný pohled na život a vývoj tří dívek, u kterých nás zajímal především jejich volný čas a způsob, jakým ho tráví.

Dívka X vykazuje jak fyzickou, tak intelektuální zralost odpovídající svému věku, což je patrné zejména z pozorované adaptace na mateřskou školu a z nadprůměrných výsledků ve vzdělávání. Nicméně, časté nemoci a únava dívky naznačují, že její zdravotní stav může být ovlivněn stresujícím prostředím a náročným rozvrhem aktivit. Další kategorie výzkumu se zaměřuje na význam zájmových kroužků v životě dítěte. Zatímco tyto aktivity mohou přinést řadu výhod, jako je rozvoj dovedností a sebevědomí, omezují volný čas dívky s rodinou a mohou přispívat k pocitu vyčerpání a stresu. Její rodiče, přestože mají náročná zaměstnání s proměnlivými pracovními směnami, si aktivně plánují čas tak, aby mohli podporovat dívčiny zájmy a účast na aktivitách. Nicméně, vzhledem k časovým omezením vyplývajícím z pracovních povinností a péče o mladšího sourozence, dochází k omezení času, který rodina může strávit společně. Tato situace může nahrávat diskusi o tom, jaký vliv má nedostatek času na dívčin emocionální a psychologický vývoj. Nakonec, s ohledem na nedávné narození mladšího bratra dívky, je nutné zvážit, zda budou rodiče schopni udržet současný rozvrh aktivit dívky, který vyžaduje značnou logistickou organizaci. Tato skutečnost vyvolává otázku priorit a rovnováhy mezi podporou dívčiny zájmy a vytvářením prostoru pro rodinné vztahy a vzájemnou interakci.

Dívka Y prokazuje významné osobnostní charakteristiky, jako je sociální adaptabilita a empatie, což se projevuje v jejím snadném navazování nových vztahů v prostředí mateřské školy a schopnosti pomáhat ostatním. Její výkony a chování v mateřské škole přesto vykazují určité rozdíly ve srovnání s ostatními dětmi ve stejném věku, především v citové oblasti. Je důležité hovořit s rodiči dívky o možných faktorech, které mohou ovlivnit tyto rozdíly, a hledat možnosti, které by pomohly dívčinu občasnou přecitlivělost odbourat. Zájmové kroužky hrají v dívčině životě významnou roli, přičemž matka zdůrazňuje jejich přínosy pro rozvoj dítěte, jako je učení se novým dovednostem, zodpovědnost a komunikativní

schopnosti. Navzdory občasným obtížím s nalezením rovnováhy mezi zájmovými aktivitami a společně stráveným časem, se rodiče dívky rozhodli podporovat její zájmy a neomezovat její účast v aktivitách, které dívce přinášejí radost a naplňují ji.

Rodinné prostředí dívky Z je charakterizováno jako prostředí plné lásky a pozornosti, což umožňuje rodičům věnovat se své dceři naplno. Díky absenci zájmových kroužků mají rodiče dostatek času na společné aktivity a výlety s dcerou, což přispívá k posílení rodinných vztahů a podpoře emocionálního rozvoje dítěte. Osobní anamnéza dívky Z ukazuje, že ačkoliv se neúčastní žádných zájmových kroužků, má širokou základnu znalostí a dovedností. Je nadaná a bystrá, což naznačuje, že rodiče poskytují podnětné prostředí pro její intelektuální rozvoj i bez účasti na organizovaných zájmových aktivitách. Školní anamnéza dívky Z potvrzuje její nadprůměrné schopnosti a připravenost na školní vzdělávání. Navzdory absenci zájmových kroužků vykazuje dívka vysokou úroveň schopností a dovedností, což naznačuje, že rodinné prostředí hraje klíčovou roli v podpoře jejího dalšího rozvoje a také dívce umožňuje smysluplně trávit její volný čas spolu se svými nejbližšími.

Celkově lze konstatovat, že individuální potřeby a preference každého dítěte by měly být brány v úvahu při rozhodování o účasti v zájmových kroužcích. Přeplněný harmonogram aktivit může vést k únavě a stresu, zatímco dostatek času na volnou hru a rodinné aktivity je zásadní pro celkový rozvoj dítěte.

Je důležité, aby rodiče byli schopni najít rovnováhu mezi podporou zájmů svých dětí a zachováním kvalitního rodinného života.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala problematikou volnočasových aktivit předškolních dětí. Hlavním cílem bylo zjistit, jak děti ve věku 5 – 6 let tráví svůj volný čas v běžný všední den, jaké zájmové kroužky navštěvují a zda jim zbývá dostatek času na společný čas se svou rodinou. Nelze říci, zda je správné, aby takto malé děti navštěvovaly zájmové kroužky už v mateřské škole ani jaký je ideální počet zájmových kroužků, protože každé dítě je jedinečné a je důležité sledovat jeho potřeby a zájmy a přizpůsobit plánování dne tak, aby mu vyhovoval a nenarušoval nijak jeho vývoj. Předložená práce si ani neklade za cíl nalézt odpověď. Jejím cílem je nastínit teoretický kontext problematiky volného času u předškolních dětí a ukázat, jak tráví běžný všední den dnešní děti, jaké kroužky navštěvují a kolik volného času jim zbyde na společný čas strávený s rodinou. Ale určitě můžeme zmínit všeobecnou pravdu starou od nepaměti – nejdůležitější v životě dítěte je čas strávený s rodinou, při kterém se dítě může nejen rozvíjet po všech stránkách, ale také mu zůstanou vzpomínky, které už mu nikdy nikdo nevezme.

V teoretické části se práce věnovala pojmu volný čas, jeho historickému vývoji a jeho významu v životě dítěte i jeho rodiny. Dále se zabývala pětiletým a šestiletým dítětem, především specifickým jeho vývoje a poukázala na důležitou roli mateřské školy v životě předškolního dítěte. V poslední části se zaměřujeme na rodinu a volný čas kde se dozvídáme, že jedním z nejúčinnějších prostředků k posílení pout v rodině je právě společné trávení volného času.

Následující část práce popisuje realizované výzkumné šetření. Jeho cílem bylo zjistit a popsat, jak tráví dítě předškolního věku svůj běžný den, kolik zájmových kroužků navštěvuje, kolik času vyplňují volnočasové aktivity ze společného času stráveného s rodinou a také jak ovlivňují samotný chod rodiny dítěte. Výzkum měl kvalitativní charakter a potřebná data byla zajištěna pomocí hloubkových rozhovorů, který byl uskutečněn s rodiči třech dětí navštěvující stejnou mateřskou školu, přičemž jedno dítě navštěvuje zájmový kroužek každý den, druhé dítě třikrát do týdne a jedno dítě nenavštěvuje zájmový kroužek vůbec.

Výsledky výzkumu jsou rozepsány v podkapitole Analýza výzkumu a interpretace výsledků a odpovídají na výzkumnou otázku, která se ptala na to, jak tráví dítě ve věku 5 – 6 let svůj volný čas po příchodu z mateřské školy a také na dílčí otázky výzkumu o vnímání účasti svého dítěte v zájmových kroužcích rodiči a o množství času, které dítě skutečně stráví

spolu se svou rodinou. Po získání potřebných dat od rodičů dětí pomocí rozhovorů byla tato data vyhodnocena a podle povahy jednotlivých výzkumných otázek rozdělena do 4 hlavních kategorií. Data v každé kategorii byla kvůli lepší přehlednosti zapsána do tabulek, kde můžeme vidět, jak které dítě tráví svůj den, které zájmové kroužky navštěvuje, jak vypadá čas strávený s jeho rodinou a jaký je postoj rodičů k volnému času jejich dítěte. Pod každou z tabulek najdeme závěr z rozhovorů z jednotlivých rodin, ve kterých jsem se pokusila přiblížit jednotlivé rozhovory s rodiči a poukázat na zajímavé informace ze života jejich rodiny. Tyto informace byly zaznamenány pomocí přímých a nepřímých citací z jednotlivých rozhovorů a doplňují tak zhodnocení jednotlivých kategorií výzkumu. V úplném závěru výzkumné části nalezneme shrnutí jednotlivých kategorií výzkumu a také kazuistiky tří dětí, na kterých byl celý tento výzkum postaven.

V dnešní uspěchané době a také díky velkým nárokům, které jsou na nás denně kladeny, a to nejen v zaměstnání, zbývá jen málo času na to, aby celá rodina mohla trávit čas společně, a je čím dál těžší si denně vyčlenit alespoň pár desítek minut pro své nejbližší, což se nám podařilo ověřit u rodiny dívky, která má každý den jiný zájmový kroužek a ten jim ovlivňuje společný čas nejen ve všední dny, ale také o víkendech. Domnívám se, že by výsledky tohoto výzkumu mohly poskytnout určitý náhled na to, kolik času tráví předškolní děti v zájmových kroužcích místo toho, aby ho trávily společně se svou rodinou. Jen tak si užít volné chvíle, shlédnout hezký film, společně sportovat nebo vyrazit na procházku. Pro každou rodinu by mělo být klíčové být především spolu a věnovat si čas navzájem.

Cíle mé diplomové práce byly naplněny a zjistila jsem, jak předškolní děti tráví svůj volný čas nejen v zájmových kroužcích, ale také se svou rodinou.

Seznam použité literatury

Bibliografické zdroje

ALDORT, Naomi. *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Praha: Práh, 2010. ISBN 978-80-7252-287-3.

BABIÁKOVÁ, Simoneta a kol. *Pedagogika volného času a školské kluby dětí*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, fakulta Pedagogická, 2007. ISBN: 978-80-8083-431-9.

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

BERČÍKOVÁ, Alena, Eva ŠMELOVÁ a Dominika PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ. *Učitel – aktér edukačního procesu předškolního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4033-0.

BLATNÝ, Marek, ed. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3008-0.

FICOVÁ, Lenka Theodora. *Od broukání k povídání: návod na rozvoj komunikace a řeči dítěte*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3346-8.

FRANC, Martin a KNAPÍK, Jiří. *Volný čas v českých zemích 1957–1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013. 573 s. Šťastné zítřky; sv. 8. ISBN 978-80-200-2229-5.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674731.

HEJLOVÁ, H.; OPRAVILOVÁ, E.; BRAVENÁ, N.; UHLÍŘOVÁ, J. *Nahlížení do světa dětí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. 226 s. ISBN 978-80-7290-640-6.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789275.

HOSKOVCOVÁ, Simona. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1424-8.

JANIŠ, Kamil. *Úvod do problematiky volného času*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. 61 s. ISBN 978-80-7248-530-7.

JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0830-x.

KAPLÁNEK, Michal. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1250-8.

KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.

KOSTELANSKÝ, Alojz. *Pedagogika volného času – súčasnosť a perspektívy*. Ružomberok: Verbum, 2013. ISBN 978-80-555-0977-8.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1568-1.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0852-3.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. 2., upr. a rozš. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, 356 s. ISBN 978-80-8082-330-6.

KUCHARSKÁ, Anna a Daniela ŠVANCAROVÁ. *Bezstarostné roky?: kroky a krůčky předškolním věkem: poradenství pro rodiče*. Ilustrovala Edita PLICKOVÁ. Brno: Edika, 2017. ISBN 978-80-266-1105-9.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Portál, 1996. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-115-0.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-494-x.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-0870-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-7-8.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ, ed. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Praha, Čihák tisk, 2002.

NOVOTNÁ, Erika. *Pedagogika volného času – teória výchovy mimo vyučovania a vo volnom čase*. Prešov: Rokus s.r.o, 2017. ISBN 978-80-89510-58-0.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-569-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machart, 2011. ISBN 978-80-87517-22-2.

SUCHÁNKOVÁ, Eliška. *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0698-9.

SYSLOVÁ, Zora, Radmila BURKOVIČOVÁ, Jana KROPÁČKOVÁ, Kateřina ŠILHÁNOVÁ a Lucie ŠTĚPÁNKOVÁ. *Didaktika mateřské školy*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Řízení školy (Wolters Kluwer). ISBN 978-80-7598-276-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. Překlad Jiří Žák. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 978-80-7021-543-2.

VIŠŇOVSKÝ, Ludovít. *Základy rodinnej výchovy*. Banská Bystrica: UMB, 2007. ISBN 978-80-8083-443-2.

VYHNÁLKOVÁ, Pavla. *Základy pedagogiky volného času*. Vyd.1. Olomouc: Gevak, 2013. ISBN 978-80-86768-73-1.

VYSKOTOVÁ, Jana a Kateřina MACHÁČKOVÁ. *Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4698-2.

Odborné časopisy

ČECH, Tomáš. Efektivní využívání volného času jako součást životního cyklu dětí v postmoderní společnosti. *Pedagogická orientace*. 2002, č. 2, s. 108 – 113. ISSN 1211-4669.

KOUCKÁ, Pavla. Současní rodiče jsou aktivní a mají vysoké nároky. *Informatorium: časopis pro mateřské školy a školní družiny*. **24**(2), 6-8. ISSN 1210-7506.

VACUŠKOVÁ, Miluše, Milan VACUŠKA a Marie RYŠAVÁ. Psychomotorický vývoj dítěte a jeho sledování sestrou. *Pediatric pro praxi*. 2003, **2003**(1), 43–45.

Elektronické zdroje

CELESTINE, Nicole, 2017. *Abraham Maslow, His Theory & Contribution to Psychology*. In: PositivePsychology, [online]. PositivePsychology.com B.V., 2017 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://positivepsychology.com/abraham-maslow/>

DEGGES – WHITE, Suzanne, 2023. *Kids Need Leisure Time as Much as Adults Do*. In: PsychologyToday, [online]. Psychologytoday.com, 2023 [cit. 2023-09-06]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/lifetime-connections/202303/kids-need-leisure-time-as-much-as-adults-do>

DUŠKOVÁ, Renata a Rodina DNES. *Přetížené děti? Školáky svazují povinnosti a tlak, potřebují lelkovat*. [online]. Idnes.cz: Ona Dnes, 2019 [cit. 2023-05-05]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/deti-krouzky-volny-cas-stres-pretizene.A190601_202402_deti_abr

GRAY, Peter a LANCY, David a BJORKLUND, David, 2023. *Decline in Independent Activity as a Cause of Decline in Children's Mental Wellbeing: Summary of the Evidence*. In: The Journal of Pediatrics, [online]. Jpeds.com, 2023 [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jpeds.2023.02.004>

JANIŠ ML., Kamil. *Dějiny pedagogiky: Distanční studijní text* [online]. Opava, 2017 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: [0_Dejiny_pedagogiky_opora.pdf \(slu.cz\)](0_Dejiny_pedagogiky_opora.pdf)

JEŽKOVÁ, Zuzana, HODYCOVÁ, Tereza. *Společný čas s rodinou? Nejlepší možná investice, kterou si lze dopřát*. [online]. uLékaře.cz, 2020 [cit. 2023-4-25]. Dostupné z: <https://www.ulekare.cz/clanek/spolecny-cas-s-rodinou-nejlepsi-mozna-investice-ktou-si-lze-doprat-453570>.

Nadace Proměny Karla Komárka. *České děti venku: Reprezentativní výzkum, kde a jak tráví děti svůj čas*. Nadace Proměny Karla Komárka [online] 5.5.2016. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1568036387.pdf>

PSYCHOLOGIE DNES. *Rodina a volný čas předškoláků*. [online]. Portál, 2020 [cit. 2023-4-25]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/psychologie-dnes/95900/rodina-a-volny-cas-predskolaku>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání: úplné znění k 1. září 2021. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: MŠMT, 2023, 2021 [cit.

2023-03-31]. Dostupné z:

<file:///C:/Users/u%C5%BEivatel/Downloads/RVP%20PV%20z%C3%A1%C5%99%C3%AD%202021.pdf>

ŠIMKOVÁ, Svatava. Děti přetěžované a zanedbávané. *Metodický portál RVP.CZ* [online]. 2012 [cit. 2023-05-05]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/N/16637/deti-pretezovane-a-zanedbavane.html>

ŠULOVÁ, Lenka. Nástup dítěte do školy jako významný vývojový mezník. *Psychologie pro praxi* [online]. 2016, 1(3–4), 71–84 [cit. 2023-04-18]. ISSN 2336-6486. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/cascislo/5703/PPP_3-4_2016.pdf

Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. MŠMT, 2013-2023 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022>

Seznam zkratk

AJ.	a jiné
ATD.	a tak dále
M	matka
MŠ	mateřská škola
NAPŘ.	například
O	otec
SŠ	střední škola
TZN.	to znamená
TZV.	takzvaný
VŠ	vysoká škola
ZOO	zoologická zahrada

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Rozdělení dětí podle věku

Tabulka č. 2 – Vývojové a růstové profily

Tabulka č. 3 – Motorický vývoj

Tabulka č. 4 – Percepční a kognitivní vývoj

Tabulka č. 5 – Vývoj řeči a jazyka

Tabulka č. 6 – Denní aktivity

Tabulka č. 7 – Údaje o respondentech

Tabulka č. 8 – Zájmové kroužky v životě dítěte

Tabulka č. 9 – Postoj rodičů k volnému času jejich dětí

Tabulka č. 10 – Rodinný život

Tabulka č. 11 – Den předškolního dítěte

Seznam příloh

Příloha č. 1 – srovnání pětiletého a šestiletého dítěte

Příloha č. 2 – přepis rozhovorů s rodiči dětí

Příloha č. 3 – kategorizovaný seznam kódů

Příloha 1 – Srovnání pětiletého a šestiletého dítěte

Tab. 2: Vývojové a růstové profily

Růst a tělesné znaky	Pětileté dítě	Šestileté dítě
Průměrná váha	17,3–20,5 kg	17,5–22,5 kg
Průměrná výška	107–117 cm	110–117,5 cm
Vzhled těla	- proporce dospělého člověka - velikost hlavy zhruba odpovídá velikosti hlavy dospělého jedince	- vypadají vytáhle (dlouhé kosti nohou a paží jsou zrovna ve fázi rychlého růstu) - rysy v obličeji nabývají charakteru dospělého člověka
Denní spotřeba kalorií	- přibližně 1800 kalorií	- přibližně 1600–1700 kalorií
Dentice	- začínají vypadávat mléčné zuby	- vypadávají mléčné zuby, rostou druhé

Zdroj: Allen, 2002, s. 116–130

Tab. 3: Motorický vývoj

	Pětileté dítě	Šestileté dítě
Síla svalů	- udrží rovnováhu na jedné noze po dobu 10 sekund, dovede se dotknout rukou prstů u nohou, aniž by pokrčilo nohy	- síla svalů se zvětšuje, chlapci bývají silnější než stejně velké dívky
Hrubá a jemná motorika	- už je zcela zřejmá dominance ruky, učí se jezdit na kole s přidanými kolečky, na tříkolce a podobných vozítkách jezdí rychle a obratně	- přesnější pohyby, přestávají být zbrklé, díky lepší motorice mu jde lépe jízda na kole, plavání, kopání do míče
Tělesná aktivita	- přejde přes kladinu, chytí míč z jednoho metru, skáče přes	- velká aktivita, rádo běhá, skáče, leze, šplhá a hází

	švihadlo	
Zručnost	- z malých kostek sestaví útvary podle obrázku	- je obratnější, má lepší koordinaci oka a ruky
Grafomotorika	- písmena a různé útvary nakreslí podle vzoru, umí zacházet s tužkou, vybarvuje omalovánky	- s různou mírou pečlivosti píše různá písmena a číslice, obkresluje různé předměty
Jiné dovednosti	- nůžkami stříhá podle naznačené linky (nepřesně)	- skládá papír, vystřihuje různé tvary, umí si zavázat tkaničky, baví ho výtvarné a rukodělné práce, modeluje, vyrábí z různých materiálů

Zdroj: Allen, 2002, s. 117–131

Tab. 4: Percepční a kognitivní vývoj

	Pětileté dítě	Šestileté dítě
Chápání pojmů	- pojmy jako stejný tvar, stejná velikost, nejmenší, nejkratší, označí předměty v řadě, které jsou první a poslední, větší a menší množství	- jednoduché pojmy související s kategorií času a pohybu (ráno, včera, pomalu)
Elementární znalosti	- ví, k čemu slouží kalendář a hodiny, umí počítat do dvaceti - pozná číslovky od 1 do 10	- pozná 4 roční období, zná hlavní svátky a jejich základní charakteristiky
Čtení	- mnoho dětí už umí celou abecedu, pozná velká a malá písmena	- některá slova slabikuje, některá přečte plynule a rychle
Orientace stran	- rozlišování stran je ještě	- ví, která ruka je pravá a

	poměrně složité	levá, na požádání ji zvedne
Ostatní	<ul style="list-style-type: none"> - má nespočet otázek: Co? Kde? Kdy? Proč? - je zvědavé, učí se s velkým západem 	<ul style="list-style-type: none"> - baví ho různé skládanky, činnosti spojené s počítáním a tříděním, spojovačky - prodlužuje se doba, po kterou udrží pozornost

Zdroj: Allen, 2002, s. 118–131

Tab. 5: Vývoj řeči a jazyka

	Pětileté dítě	Šestileté dítě
Frekvence mluvy	<ul style="list-style-type: none"> - má nespočet otázek, častá je otázka proč? 	<ul style="list-style-type: none"> - povídá rádo, často nezastaví pusou, pokládá velké množství otázek
Slovní zásoba	<ul style="list-style-type: none"> - 1500 a více slov - umí říct, jak se jmenuje, kde bydlí a jak se jmenují jeho rodiče 	<ul style="list-style-type: none"> - denně se naučí 5–10 nových slov - slovní zásoba 10 000–14 000 slov
Větná skladba	<ul style="list-style-type: none"> - vytváří věty o 5 až 7 slovech - mluví skoro zcela srozumitelně a gramaticky správně 	<ul style="list-style-type: none"> - správně časuje a skloňuje, skládá slova do věty ve správném pořadí
Cizí jazyky	<ul style="list-style-type: none"> - ideální období, rychle si pamatuje nová slovíčka, ale také rychle zapomíná 	<ul style="list-style-type: none"> - schopno naučit se více než jednomu jazyku
Vyjadřování	<ul style="list-style-type: none"> - podle obrázku v knize přečte známý příběh - funkčně definuje jednoduchá slova 	<ul style="list-style-type: none"> - napodobuje slangové vyjadřování, hrubé vyjadřování mu připadá velmi legrační

Ostatní	- chápe jednoduché vtipy, samo si je vymýšlí	- baví ho poslouchat vymyšlené a předčítané příběhy
----------------	--	---

Zdroj: Allen, 2002, s. 119–132

Tab. 6: Denní aktivity

	Pětileté dítě	Šestileté dítě
Strava	<ul style="list-style-type: none"> - má rádo známá jídla, jí dobře, ale ne pokaždé - přebírá „neoblíbená“ jídla od dospělých 	<ul style="list-style-type: none"> - velká chuť k jídlu, většinou si nandá více, než může sníst - má svá oblíbená a neoblíbená jídla, která nesnáší – tyto chutě už se nemění - je pro něj velmi těžké sedět v klidu u stolování
Sebeobslužné činnosti	<ul style="list-style-type: none"> - plně odpovědné za včasné chození na toaletu, někdy to ale odkládá tak dlouho, až je pozdě - samo se obléká, učí se zavazovat tkaničky, poplete si občas levou a pravou stranu - oblečení si po sobě neuklízí - smrká do kapesníku, ale často nedbale 	<ul style="list-style-type: none"> - chození na toaletu zvládá prakticky samo, bez dopomoci - odbývá vše, co souvisí s péčí o vlastní tělo – potřebuje častý dohled - chce si samo vybírat oblečení, které si vezme na sebe, nechává ho pak povalovat všude možně
Spánek	<ul style="list-style-type: none"> - spí v průměru 10–11 hodin přes noc - některé pětileté děti 	<ul style="list-style-type: none"> - potřebuje 9–11 hodin nepřerušovaného spánku - většinou spí celou noc, ale

	odpočívají i přes den	nechce se mu večer do postele
Hry a sociální aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - ochotně pomáhá při domácích pracích - hraje si hezky s ostatními dětmi, ale tři už může být pro dítě dav – často se třetí dítě ze hry vyloučí - dává najevo vřelé city k mladšímu sourozenci, pokud ale vyžaduje mnoho pozornosti, zatíží ho to 	<ul style="list-style-type: none"> - trvá na tom, co chce - chová se majetnický vůči hračkám, knížkám, rodičům - hra je založena na spolupráci s ostatními – snaží se dosáhnout určitého cíle - nesnáší, když mu někdo radí, co má dělat - dožaduje se pozornosti a chvály učitele

Zdroj: Allen, 2002, s. 121–136

Příloha 2: Přepis rozhovorů s rodiči dětí

Dívka X

1) *Kdy vaše dítě vstává a kdy je ukládáno ke spánku během pracovního týdne, kdy dochází do mateřské školy?*

Snažíme se každý den vstávat stejně, kolem šesté hodiny a večer chodí spát o půl deváté, maximálně v devět hodin.

2) *Jaký je zdravotní stav vaší dcery? Bývá často nemocná a je na něco alergická?*

Ano, trpí na respirační onemocnění, většinou jde o záněty horních dýchacích cest, často je doma s kašlem nebo s rýmou. Alergická je na pyly ale to se projevuje jen na jaře.

3) *Jakým způsobem nejčastěji tráví vaše dcera svůj volný čas doma?*

Hraje si sama v pokoji nejčastěji s legem, dívá se na pohádky. Pak mi pomáhá vařit a ráda skládá puzzle nebo kreslí.

4) *Máte nějaký společný rituál nebo aktivitu, kterou společně s dítětem vykonáváte?*

Každý den společně venčíme našeho psa a krmíme jejího křečka. Na tomto trvám, aby pochopila, že to jsou její zvířata a musí se o ně umět postarat. Takže je to takový náš rituál protože sama to samozřejmě ještě nezvládne. A před spaním čteme pohádku.

5) *Můžete popsat, jak vypadá běžný den vašeho dítěte, když jde do mateřské školy?*

Takže vstáváme v 6 hodin, nasnídá se, ale u toho vlastně ještě spí. Pomůžu jí s oblékáním, jdeme vyvenčit psa a v 7 hodin jdeme do školky. Po školce jdeme většinou na nákup, přijdeme domů nebo jedeme rovnou na kroužek. Tam čekám, než skončí a potom jedeme domů, někdy si chvilku hraje, někdy jde rovnou do vany, navečeří se a jde spát. Je to různé podle toho, jaký ten den zrovna máme kroužek, ve středu končí fakt až v 19 hodin.

6) *V kolik hodin přivádíte dceru do mateřské školy a v kolik hodin ji vyzvedáváte?*

Chodíme na sedm hodin, někdy na půl osmou ale většinou na těch sedm. Vyzvedáváme podle toho jaký má kroužek, buď jde po obědě, nebo tam zůstává do 15 až 15:30 hodin.

7) *Účastní se nějakých volnočasových aktivit mimo školské zařízení? Třeba zájmový kroužek nebo pravidelně dochází do zájmového spolku, jako je Skaut, sbor dobrovolných hasičů a tak podobně?*

Ano, chodí na koně, kde se o ně musí starat a potom jezdí. Hraje tenis, jednou týdně má plavání s ploutví (mermaiding) a do angličtiny.

8) *Kolikrát týdně tyto aktivity navštěvuje?*

Každý den má něco.

9) *Jaké jsou reakce dítěte na tyto aktivity? Účastní se všech rádo a se zájmem?*

Všechny kroužky má ráda, sama si je vybrala kromě tenisu, tam ji přihlásil manžel. Chodí tam ráda, protože tam má kamarády ale někdy protestuje, že se jí nechce a chce si hrát ve školce s kamarádkami.

10) *Vnímáte jako rodič, že vás zájmové aktivity dcery nějakým způsobem omezují jako rodinu?*

Určitě nás to ovlivňuje všechny především z časových důvodů, ať to zvládneme organizačně, vyzvedávání ze školky a převážení do kroužků.

11) *Věnujete svůj volný čas zájmům vaší dcery? Dovážíte ji například na kroužek, trávíte své volno i mimo všední dny na závodech nebo jinde, kde je nezbytná její účast?*

Ano, nabourává nám to čas i o víkendech, kdy jezdíme často na závody, buď teda jedu já, nebo manžel, záleží, jak máme směny v práci. Málokdy se stane, že bychom mohli být na závodech s manželem oba.

12) *Pokuste se prosím porovnat všední den, kdy je dítě v mateřské škole a poté v zájmovém kroužku a den, kdy máte možnost trávit jako rodina společný čas. Vnímáte nějaké rozdíly v chování dítěte, když nemusí v tento den jít do mateřské školy a odpoledne na kroužek?*

Ano, můžeme vstávat později, pokud teda zrovna nejedeme na hory. O víkendu si víc hraje. Pokud jsme doma jdeme třeba na hřiště, záleží na počasí, aby se vyběhala a unavila.

13) *Zkuste si vzpomenout na dobu, kdy vaše dcera začala navštěvovat zájmové kroužky. Připadá vám, že se nějak změnilo její chování? Chodí třeba dříve spát, je přes den unavená? Bývá častěji nemocná?*

Tak určitě bývala míň unavená, především po tenise se sotva navečeří, umyje a hned spí. Tréninky jsou až od 18 hodin a to už je na ni pozdě. Nemocná bývá celkově dost často, v posledním roce často chybí i ve školce ale nevím, jestli za to můžou kroužky.

14) *Máte nějaký oblíbený výlet nebo aktivitu, kterou děláte společně s dcerou mimo váš domov? Jak často máte příležitost takovou aktivitu vykonávat?*

Jen o víkendech, jezdíme na hory nebo navštěvujeme příbuzné. Sem tam zajdeme do aquaparku ale to je spíš výjimečně. Nebo jedeme s přáteli na chatu, kde se snažíme dětem vymyslet aktivity jako šipkovanou v lese. Často jezdíme na výlety na kole.

15) *Jaké jsou oblíbené knihy, pohádky nebo příběhy, které si s dítětem vyprávíte ve volném čase? Myslíte, že na to máte dostatek času?*

Dcera má ráda všechny pohádky kde se objevují koně nebo jednorožci, teď zrovna čteme Příběhy o ponících. A hodně ji zajímá Ledové království, ty příběhy už jsme taky četli párkrát dokola. Času ale moc nemáme, tak 15 minut denně.

16) Jaký máte přístup k obrazovkám (televize, počítač, tablet) ve volném čase vašeho dítěte? Jak často a jak dlouho může používat elektronická zařízení? Jste během této doby v přítomnosti dcery?

Má tablet na pohádky a dívá se na ně sama, většinou když potřebuju uvařit nebo uklidit a potřebuju, ať se zabaví sama. V televizi zapínáme jenom večerní pohádku, ale sama si ji zapnout nemůže.

17) Jak často tráví dcera volný čas venku během pracovního týdne? Jaké venkovní aktivity ji baví?

Moc ne protože většinou je na tom kroužku. Když ale máme čas, ráda chodí na hřiště na průlezký nebo kolotoč ale to je asi jednou za týden nebo dva. Bereme ven i kolo nebo koloběžku. Každý den ale venčíme pejska tak se dostaneme ven aspoň tak.

18) Zkuste si představit následující situaci: vyzvednete dítě ve školce, odvezete ho na zájmový kroužek, po jeho skončení přijдете domů. Co potom děláte? Trávíte čas společně s dcerou nebo ji pošlete, ať si hraje sama a vy se věnujete domácím pracím?

Vzhledem k tomu, že chodím do práce a trávíme spoustu času v kroužcích tak se po příchodu domů musím věnovat domácím pracím. Dcera si hraje sama nebo mi pomáhá.

19) Máte pocit, že jako rodič byste mohli trávit více společného času se svou dcerou?

Ano, ale do práce chodit musím.

20) Jaké jsou cíle, které byste si přáli pro volný čas vaší dcery? Jaké dovednosti a hodnoty byste rádi podpořili a rozvíjeli?

Angličtina – ať se vzdělává v jazycích, bude se jí to hodit do budoucna. Tenis – manžel si přeje ať má sportovní aktivitu. A koně, tenhle kroužek, má nejráději, má ráda zvířata.

21) Myslíte si, že je důležité, aby dítě v předškolním věku pravidelně navštěvovalo nějakou zájmovou aktivitu? Pokud ano, proč?

Samozřejmě, je důležité, aby se dítě rozvíjelo v co nejvíce oblastech, aby mělo možnost věnovat se něčemu, co má smysl. Má disciplínu, řád a nebude v budoucnu vyhledávat špatné trávení volného času.

22) Jak často trávíte rodinný čas společně se svou dcerou mimo každodenní povinnosti?

Večer čteme pohádku, asi 20 minut, pak o víkendu, záleží na tom, co zrovna děláme, někdy 2 hodiny denně, někdy je to celý víkend.

23) Domníváte se, že se svou dcerou trávíte dostatek volného času?

Ne, netrávím, protože mám taky své povinnosti, takže toho společného času je málo.

24) Myslíte si, že kdyby vaše dcera nenavštěvovala žádný zájmový kroužek, zbývalo by vám více času na to trávit čas společně jako rodina?

Určitě ano ale byla by ochuzena o jiné zážitky.

25) Mohla bych znát váš názor na účast předškolních dětí v zájmových kroužcích? V kolika letech je podle vás ideální, aby se dítě takovýchto aktivit účastnilo?

Kroužky jsou určitě důležité pro rozvoj dítěte. Dnes jsou děti, co chodí ve 2 letech na angličtinu, ale ideální si myslím, že je dát dítě do kroužku ve 4 letech.

26) Jaký je váš pohled na výhody a nevýhody, které může mít zájmový kroužek pro předškolní děti?

Výhody asi že pozná nové věci, nové kamarády, rozvíjí třeba svůj talent. Nevýhody asi méně času na hraní a méně času co stráví s rodinou.

27) Kolik hodin denně trávíte v zaměstnání? Stíháte své dítě vyzvedávat z mateřské školy, případně vozit na zájmové kroužky?

8,5 hodiny denně. Vyzvedávám buď já, nebo manžel, střídáme se podle směn v práci.

28) Myslíte si, že zájmové aktivity vašeho dítěte nějak ovlivňují jeho sourozence?

Ne, zatím všude jezdí s námi, je malinký.

29) Co byste poradili jiným rodičům, kteří zvažují, zda poslat své dítě do zájmového kroužku nebo ne?

Aby si kroužek dítě vybralo samo a ať ho dají do více kroužků, kam chce dítě chodit, aby zjistilo, co ho baví. Ne že mu rodiče vyberou kroužky, které by bavily je.

Dívka Y

1) *Kdy vaše dítě vstává a kdy je ukládáno ke spánku během pracovního týdne, kdy dochází do mateřské školy?*

Vstává podle pracovní doby rodičů. V pondělí a středu vstáváme v 6:30 a vycházíme z domu v 7:10, kdy dceru většinou vedu do školky já a syn jde rovnou na autobus do školy. Úterý, čtvrtek, pátek vstáváme v 5:30 a z domu vyjíždíme v 6:25. Dcera se veze do školky a syn do ranní družiny. Do postele ukládáme ve 20 hodin.

2) *Jaký je zdravotní stav vaší dcery? Bývá často nemocná a je na něco alergická?*

Nemocná bývá málo, imunitu má dcera vcelku dobrou. Alergie a omezení nemá žádné.

3) *Jakým způsobem nejčastěji tráví vaše dcera svůj volný čas doma?*

Tohle souvisí i s tím, jaké je počasí, roční období a tak dále. Doma čas tráví buď s námi na zahradě, venku v přírodě, s kamarádkami na hřišti, s rodinou. Přes zimu většinou hry, malování, tvoření.

4) *Máte nějaký společný rituál nebo aktivitu, kterou společně s dítětem vykonáváte?*

Nevím, jestli je to rituál nebo samozřejmost, ale společně jíme všichni u stolu. Každý večer, když děti ulehnu do postele, se jdeme s každým pomazlit, dát pusku na dobrou noc. Jinak rodinných tradic máme více, ale to už není rituál.

5) *Můžete popsat, jak vypadá běžný den vašeho dítěte, když jde do mateřské školy?*

Ráno vzbudíme malou, přechází do obývacího pokoje, sedne si ke stolu, kde má nachystanou snídani, pití a vitamíny. Obleče se, umyje si zuby, učešeme vlasy a na chvíli se může dívat na pohádku. Vycházíme do školky. Podle toho, který je den, dítě vyzvedáváme – pokud je kroužek, vyzvedává se po 15 hodině a jede se rovnou na kroužek. Po kroužku domů, dá si odpolední svačinu a potom individuálně, kamarádky, rodina, tvoření, úklid, procházka a jiné. Pokud není kroužek, vyzvedáváme po spaní ve školce – jedeme buď se synem na kroužek, nebo opět rodina, hřiště, tvoření, nákup. Denně je to jiné. Poté večerní hygiena, nachystání věcí na další den, uléhání do postele a čtení nebo poslech pohádky.

6) *V kolik hodin přivádíte dceru do mateřské školy a v kolik hodin ji vyzvedáváte?*

V pondělí a ve středu chodí od 7:20 do 15:15 a úterý, čtvrtek, pátek od 6:30 do dvou nebo do tří.

7) *Účastní se nějakých volnočasových aktivit mimo školské zařízení? Třeba zájmový kroužek nebo pravidelně dochází do zájmového spolku, jako je Skaut, sbor dobrovolných hasičů a tak podobně?*

Mažoretky a zpívání.

8) *Kolikrát týdně tyto aktivity navštěvuje?*

Dvakrát až třikrát týdně.

9) *Jaké jsou reakce dítěte na tyto aktivity? Účastní se všech rádo a se zájmem?*

Aktivity si dcera vybrala sama. Párkrát se stalo, že se jí nechtělo, ale to je velmi málo.

10) *Vnímáte jako rodič, že vás zájmové aktivity dcery nějakým způsobem omezují jako rodinu?*

Omezují, nejvíc časově. Kroužek je v Opavě a trvá 1,5 - 2 hodiny. Neoplatí se tedy vracet zpět do Uhlířova. Tento čas proto využívá manžel, který dceru do kroužku vozí nákupem potravin, vyřizováním kolem auta a tak dále.

11) *Věnujete svůj volný čas zájmům vaší dcery? Dovážíte ji například na kroužek, trávíte své volno i mimo všední dny na závodech nebo jinde, kde je nezbytná její účast?*

Ano. Na kroužky dceru vozíme. Pokud je závodní sezóna, děti mají víkendové soustředění. Tedy sobota, neděle od 9-13:00 v Opavě. Dále chodíme na všechna vystoupení, které ne všechny jsou v Opavě. Loni například postoupila na mistrovství České republiky, které bylo v Praze. Takže celý víkend.

12) *Pokuste se prosím porovnat všední den, kdy je dítě v mateřské škole a poté v zájmovém kroužku a den, kdy máte možnost trávit jako rodina společný čas. Vnímáte nějaké rozdíly v chování dítěte, když nemusí v tento den jít do mateřské školy a odpoledne na kroužek?*

Jelikož máme hodně práce a zařizování, naše dny jsou celkem hektické a každý den je jiný. Takže hodně jezdíme, chodíme, tvoříme. Na dceři moc nepozorují rozdíl ve dnech, kdy kroužek má a kdy ne.

13) *Zkuste si vzpomenout na dobu, kdy vaše dcera začala navštěvovat zájmové kroužky. Pripadá vám, že se nějak změnilo její chování? Chodí třeba dříve spát, je přes den unavená? Bývá častěji nemocná?*

Nemocná není více, spát chodí pořád stejně ve 20 hodin. Chování se změnilo v tom, že je více komunikativní. Říká, co dostala za známku na kroužku, jakou mají píseň a sestavu a jiné. Trénuje taky doma a má nové kamarádky i mimo vesnici a školku. Jiné změny chování nejsou.

14) *Máte nějaký oblíbený výlet nebo aktivitu, kterou děláte společně s dcerou mimo váš domov? Jak často máte příležitost takovou aktivitu vykonávat?*

Převážně o víkendu. Jinak když sečteme dny, kdy mají děti kroužky buď jedno, nebo druhé dítě, tak to je denně. Proto volné dny jsou jen sobota a neděle. Rádi jezdíme do ZOO. Výlety k rodině Vávrovce, Opava, Úvalno. Procházky všeobecně po okolí naší vesnice. A různé akce, které se konají v okolí. Snažíme se alespoň jednu akci nebo výlet každý víkend.

15) *Jaké jsou oblíbené knihy, pohádky nebo příběhy, které si s dítětem vyprávíte ve volném čase? Myslíte, že na to máte dostatek času?*

Pohádky se snažíme číst každý večer. Oblíbená je kniha Alík a řada knih o zvířatech, O zatoulaném kůzlátku, O opuštěném jezečkovi a tak dále. Mám aplikaci s pohádkami, které jsou neznámé a ty předčítám z mobilu a z telefonu zaznívají různé zvukové doprovody. To děti moc baví.

16) Jaký máte přístup k obrazovkám (televize, počítač, tablet) ve volném čase vašeho dítěte? Jak často a jak dlouho může používat elektronická zařízení? Jste během této doby v přítomnosti dcery?

No popravdě moc zastávce nejsem. Děti tablet nemají. Občas si půjčí náš ale ten je na heslo, které neznají. Takže opravdu povolíme málokdy. Dcera si tam pouští na dětském Youtube jak se vyrábí různé věci z papíru a jiné. Potom podle toho dělá. Přítomna jsem většinou vedle nebo poblíž. V televizi máme ráno pohádku a odpoledne když jsme doma tak Óčko – písničky. Úplně zakazovat jim to zase nechci. V dnešní době kdy už je skoro všechno přes tablet, mobil, aplikace a tak je od toho odříznout úplně nechci.

17) Jak často tráví dcera volný čas venku během pracovního týdne? Jaké venkovní aktivity ji baví?

Pokud nemá kroužek, jde s kamarádkami ze školky na hřiště, nebo jsou před domem na ulici, kde si hrají. Alespoň dvakrát týdně ale venku je. Pokud je venku hezky, všechen čas co jsme doma jsme venku. Baví ji jízda na kole, na průlezkách ručkování, kreslení křídami na zem.

18) Zkuste si představit následující situaci: vyzvednete dítě ve školce, odvezete ho na zájmový kroužek, po jeho skončení přijдете domů. Co potom děláte? Trávíte čas společně s dcerou nebo ji pošlete, ať si hraje sama a vy se věnujete domácím pracím?

Většinou se společně pobavíme. Jaký kdo měl den, co měla na oběd, co se dělo ve školce a v kroužku. Když chce být sama, řekne, že si jde kreslit nebo tvořit a je v pokojíčku. Potom dojde ukázat výtvar a jinak je s námi.

19) Máte pocit, že jako rodič byste mohli trávit více společného času se svou dcerou?

Ano.

20) Jaké jsou cíle, které byste si přáli pro volný čas vaší dcery? Jaké dovednosti a hodnoty byste rádi podpořili a rozvíjeli?

Cíl asi aby svůj volný čas trávila plnohodnotně a ne vysedáváním na patníku a nudou, to doufám tak není. U hodnot a dovedností bych podpořila ráda samostatnost a zodpovědnost.

21) Myslíte si, že je důležité, aby dítě v předškolním věku pravidelně navštěvovalo nějakou zájmovou aktivitu? Pokud ano, proč?

Ano, jak jsem říkala v jedné z předchozích otázek. Má jiné kamarádky, soutěže, zodpovědnost za celou skupinu. Setkala se s porážkou i s vítězstvím, učí se jiné emoce a situace. Je tam sama bez rodičů. Má činnost, kterou dělá jen ona a může nám o tom doma povídat a ukazovat a učit nás ona. Celkově vidím, že jí to prospívá a baví to, co si sama vybrala. Vidí, že jí

podporujeme a na vystoupení chodí i zbytek rodiny. Je na závodech namalovaná a má hezké kostýmy a má se tedy na co těšit.

22) Jak často trávíte rodinný čas společně se svou dcerou mimo každodenní povinnosti?

Na tuhle otázku se těžko odpovídá. To asi nedokážu říct, protože každý den je jiný. Když jsme všichni doma tak asi 5 až 6 hodin ale někdy i celý den.

23) Domníváte se, že se svou dcerou trávíte dostatek volného času?

Ne.

24) Myslíte si, že kdyby vaše dcera nenavštěvovala žádný zájmový kroužek, zbývalo by vám více času na to trávit čas společně jako rodina?

Ano, ale mnohé by byl zase jiné.

25) Mohla bych znát váš názor na účast předškolních dětí v zájmových kroužcích? V kolika letech je podle vás ideální, aby se dítě takovýchto aktivit účastnilo?

Tohle je asi individuální podle dítěte. Lotynka si sama řekla, že chce chodit do mažoretek. Samotnou by mě to asi nenapadlo, že zrovna mažoretky. Já jsem chtěla dát dceru na klavír nebo jiný hudební nástroj. Rozhodně jsem pro, pokud dítě samo chce kroužek navštěvovat. Ideálně podle dovedností a vyzrálosti dítěte. Kdyby měla říct věk tak obě děti mají kroužek od tří let. Tak bych řekla 3 až 4 roky.

26) Jaký je váš pohled na výhody a nevýhody, které může mít zájmový kroužek pro předškolní děti?

Výhody že je s kamarády v kolektivu, ocenění nebo naopak prohra, rozvíjí se její osobnost. Nevýhody u některých dětí třeba únava, nespoupráce.

27) Kolik hodin denně trávíte v zaměstnání? Stíháte své dítě vyzvedávat z mateřské školy, případně vozit na zájmové kroužky?

S odvozem do školky a školy a na kroužky se s manželem různě střídáme. Závisí na práci, máme oba různé pracovní doby. Někdy to je pro nás honička a svačí se v autě.

28) Myslíte si, že zájmové aktivity vašeho dítěte nějak ovlivňují jeho sourozence?

Dcera má kroužek v pondělí a středu. Tyto dny má kroužky i syn. Jeden začínají oba ve stejnou dobu dokonce. Pokud má dcera závody, syn jede buď s námi, nebo je u babičky. To je většinou když má soustředění v sobotu i v neděli.

29) Co byste poradili jiným rodičům, kteří zvažují, zda poslat své dítě do zájmového kroužku nebo ne?

Poradila bych, že pokud vidí, že má dítě o něco zájem, nebo má talent, aby ho v tom podpořili. Odhlásit se dá kdykoliv. Takže za mě pokud dítě rodiče nenutí a samo si řekne určitě přihlásit.

DÍVKA Z

1) *Kdy vaše dítě vstává a kdy je ukládáno ke spánku během pracovního týdne, kdy dochází do mateřské školy?*

Vstává v 5:40 a chodí spát mezi 19 až 19:30.

2) *Jaký je zdravotní stav vaší dcery? Bývá často nemocná a je na něco alergická?*

Nemocná bývá asi jednou za dva měsíce, žádné zdravotní omezení nemá jen kožní vyrážky v zimě.

3) *Jakým způsobem nejčastěji tráví vaše dcera svůj volný čas doma?*

Kreslením, kreativní tvorba, puzzle, sledováním pohádek v televizi.

4) *Máte nějaký společný rituál nebo aktivitu, kterou společně s dítětem vykonáváte?*

Ano, in-line a lední brusle, pomáhá při vaření, hrajeme deskové hry. Vyrábíme sezónní dekorace na Halloween, Vánoce, Velikonoce a tak dále. Ráda plní úkoly v časopisech pro děti.

5) *Můžete popsat, jak vypadá běžný den vašeho dítěte, když jde do mateřské školy?*

Ráno vstaneme, snídáme, vyčistíme zuby, oblečeme se a jedeme do školky. Po práci asi okolo 15 hodiny vyzvedneme, jedeme autem pro bratra do jiné školky a následně domů. Po cestě vypráví, jak se měla a co ten den zažila. Po příjezdu domů si jde většinou kreslit nebo si jdeme hrát ven na zahradu, popřípadě jdeme na procházku, děti na kole. Pak následuje večeře, okoupaní, přečteme dětem pohádku a usínají.

6) *V kolik hodin přivádíte dceru do mateřské školy a v kolik hodin ji vyzvedáváte?*

Do školky přichází okolo 6:30 a vyzvedáváme asi v 15 hodin.

7) *Máte nějaký oblíbený výlet nebo aktivitu, kterou děláte společně s dcerou mimo váš domov? Jak často máte příležitost takovou aktivitu vykonávat?*

Oblíbený rodinný výlet je do arboreta Nový dvůr, jezdíme tam každoročně na vyřezávání dýní. Rádi jezdíme do ZOO, snažíme se každý rok stihnout ZOO v blízkém okolí, asi třikrát ročně. Snažíme se jezdit na výlety alespoň jedenkrát měsíčně, většinou ale častěji.

8) *Jaké jsou oblíbené knihy, pohádky nebo příběhy, které si s dítětem vyprávíte ve volném čase? Myslíte, že na to máte dostatek času?*

Nemá vyhraněné oblíbené pohádky, ráda ale listuje naučnými knihami, popřípadě je „čte“ kouzelnou tužkou. Já většinou čtu takové ty klasické pohádky jako Perníkovou chaloupku, Růženku a tak. Času na to určitě dost nemáme.

9) *Jaký máte přístup k obrazovkám (televize, počítač, tablet) ve volném čase vašeho dítěte? Jak často a jak dlouho může používat elektronická zařízení? Jste během této doby v přítomnosti dcery?*

Televizi nemá zakázanou, ale ani si ji nesmí sama zapnout. Tablet má k dispozici ještě méně, ale občas hraje naučné dětské hry nebo sleduje Youtube pro děti. U tabletu máme pod kontrolou obsah, takže nebýváme přítomni stoprocentně, u televize většinou ano. Během zimy má jednou týdně na hodinu dovolené hraní na Playstationu hry pro její věkovou kategorii a pouze s tatínkem. Obrazovku nicméně nevyhledává a radši dělá jiné věci.

10) *Jak často tráví dcera volný čas venku během pracovního týdne? Jaké venkovní aktivity ji baví?*

V létě je venku v podstatě neustále, koupe se a potápí v bazénu, hraje si s podobně starými kamarády ze sousedství. Ráda jezdí na kole, houpe se na houpačce a klouže na klouzačce. V zimě je venku asi jednou týdně, spíše záleží na počasí. Pokud je sníh, tak více, pokud prší, tak méně.

11) *Zkuste si představit následující situaci: vyzvednete dceru odpoledne v mateřské škole a přijdete společně domů. Co potom děláte?*

Já vařím a děti si hrají buď společně, nebo si každý najde zábavu sám. Pak si hrajeme společně s dětmi a je již večer.

12) *Proč jste se rozhodli, že vaše dcera zatím nenavštěvuje žádnou zájmovou aktivitu?*

V předchozím roce měla taneční kroužek a prošla několika jinými kroužky, ale u většiny nevydržela. Ale například v ledních bruslích našla svoji zálibu a na kroužek dochází každou zimu. To je ale o víkendu a ne když je ve školce.

13) *Přišla za vámi někdy dcera, že by se chtěla účastnit nějakého kroužku? Pokud ano, proč se ho neúčastní?*

Ano, chtěla se účastnit kroužku, kde byli v kontaktu se zvířaty, ale po dvou až třech týdnech opadl její zájem.

14) *Máte pocit, že jako rodič byste mohli trávit více společného času se svou dcerou?*

Ano.

15) *Jaké jsou cíle, které byste si přáli pro volný čas vaší dcery? Jaké dovednosti a hodnoty byste rádi podpořili a rozvíjeli?*

Uchování dětského ducha a rozvoj kreativity.

16) *Myslíte si, že je důležité, aby dítě v předškolním věku pravidelně navštěvovalo nějakou zájmovou aktivitu? Pokud ano, proč?*

Ano, pokud se v tom dítě najde, tak ano. Ale když začne později, nic se nestane, myslím, že bez kroužku se obejde.

17) Jak často trávíte rodinný čas společně se svou dcerou mimo každodenní povinnosti?

Kdykoliv to jde.

18) Domníváte se, že se svým dítětem trávíte dostatek volného času?

Ne.

19) Myslíte si, že kdyby dcera navštěvovala nějakou volnočasovou aktivitu pravidelně, například třikrát týdně, zbýval by vám ještě čas na to trávit společný čas jako rodina?

Spíše ne, kvůli dojezdové vzdálenosti.

20) Mohla bych znát váš názor na účast předškolních dětí v zájmových kroužcích? V kolika letech je podle vás ideální, aby se dítě takovýchto aktivit účastnilo?

Od 4 let.

21) Zvažovali jste někdy v minulosti poslat vaše dítě do zájmového kroužku? Pokud ano, jaký byl důvod, proč jste to nakonec neudělali?

Zvažovali jsme nějaký umělecký kroužek, dílničky, ale zatím vždy bylo plno

22) Jaký byl hlavní faktor nebo faktory, které ovlivnily vaše rozhodnutí neposílat dceru do zájmového kroužku?

Začala jsem po mateřské chodit do práce a tím, že obě děti vozíme do jiné školky a jsme oba v práci, nevím, jak bychom je tam stíhali vozit. A dcera moc nejeví zájem.

23) Jaký je váš pohled na výhody a nevýhody, které může mít zájmový kroužek pro předškolní děti?

Výhody že tráví čas s podobně starými dětmi, učí se samostatnosti, poznává věci, které bychom ji v rámci rodiny nenaučili. Nevýhody že netráví čas s rodinou.

24) Kolik hodin denně trávíte v zaměstnání? Stíháte své dítě vyzvedávat z mateřské školy, případně vozit na zájmové kroužky?

8 a půl hodiny, od 6:30 do 15 hodin.

25) Co byste poradili jiným rodičům, kteří zvažují, zda poslat své dítě do zájmového kroužku nebo ne?

Mluvte s nimi, třeba má dítě jiné zájmy, než si rodič myslí.

26) Máte nějaké tipy na to, jak zajistit, aby vaše dítě mělo kvalitní a rozmanitý čas, i když nechodí do zájmového kroužku?

Věnovat se dětem ve smyslu hraní her, které rozvíjí fantazii a dovednosti ve všech směrech.

Příloha 3 – Kategorizovaný seznam kódů

Kategorie 1 – zájmové kroužky v životě dítěte

X 20 - 22

Y 35 - 38

Z 31 - 32

Kategorie 2 – postoj rodičů k volnému času jejich dětí

X 55

Y 25 - 27

Z 38 - 39

Kategorie 3 – rodinný život

Y 9 - 10, 28 - 31

Kategorie 4 – den předškolního dítěte

X 5 - 6, 42 - 43

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Klára Kohoutová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Jitka Petrová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024
Název práce:	Volnočasové aktivity dětí předškolního věku
Název práce v angličtině:	Leisure activities of preschool children
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na volnočasové aktivity dětí předškolního věku. Jejím cílem je poskytnout náhled na trávení volného času u dětí ve věku 5 – 6 let. V úvodu teoretické části se zaměřuji na vymezení volného času, jeho vývoj i specifika u předškolního dítěte. Následující pasáž se zabývá dítětem v předškolním věku, přibližuje jeho schopnosti a dovednosti. Důležitou částí teorie je role mateřské školy v životě dítěte a také význam volnočasových aktivit v rodině. V praktické části práce byl realizován kvalitativní výzkum, kdy prostřednictvím rozhovorů s rodiči byl zkoumán volný čas jejich dětí a také volný čas v jejich rodinách.
Klíčová slova:	Volný čas, předškolní věk, rodina, zájmové kroužky, hra, volnočasové aktivity dítěte, předškolní vzdělávání, mateřská škola
Anotace v angličtině:	The thesis is focused on the leisure activities of preschool children. Its aim is to provide an insight into how children spend their free time at the age of 5-6. In the introduction to the theoretical part, I focus on the deliniation of free time, its development and specifics for preschool children. The following part of the thesis is focused on childred in pre-school age, their abilities and skills. An important part of the theory is the role of the kindergarten in the child's life, as well as the importance of leisure activities within their family. In the practical

	part of this paper, qualitative research was carried out, where the free time of their children and also the free time in their families was investigated through interviews with parents.
Klíčová slova v angličtině:	Free time, preschool age, family, hobbies, school clubs, playtime, child's leisure activities, preschool education, kindergarten / nursery
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – srovnání pětiletého a šestiletého dítěte Příloha č. 2 – přepis rozhovorů s rodiči dětí Příloha č. 3 – kategorizovaný seznam kódů
Rozsah práce:	85 stran
Jazyk práce:	Čeština